

Lichamelijke Opvoeding

Jaargang 101 - 29 mrt 2013

Nieuwe datum
Studiedag
VO
dinsdag 11 juni

Topic
Groepsprocessen en
samenwerkend leren

Collega's overzee

Nationale Sportweek

Kindermishandeling

Nummer

3

 KVLO

www.huski.nl

info@huski.nl

+31(0)30 8000 600

WINTERSPORTREIZEN VOOR SCHOLEN!

Veilig, leuk & leerzaam

Reis in het laagseizoen!

- Tot €100,- p.p. voordeliger
- Het nieuwste materiaal
- Optioneel: stadsbezoek
- Geen wachtrijen
- Meer mogelijkheden

5 daagse
vanaf
€279,-
all in

Ontspannen voorbereiding

Wij nemen zoveel mogelijk werk van u over

Win een halve skidag

Het materiaal gaat al vanuit Nederland mee

Alleen in de accommodatie!

U heeft geen last van andere groepen

U kunt gerust zelf skiën

Onze Nederlandse instructeurs houden de groep van ontbijt tot diner bezig

ZWERFSPORT OUTDOOR

Langevelderslag 36-38
2204 AH Noordwijk
Tel: 088 007 2010
info@zwerfsport.nl

Al 25 jaar!

Actieve ^{werkweek}
Sportieve ^{schoolreis}

survival ^{trektocht}
adventure ^{week}

- België - Coö - Erezee - Spa - Bure
- Duitsland - Eifel
- Frankrijk - Ardennen - Atlantische kust - Alpen
- Côte d'Azur - Verdon
- Italië - Elba
- Slovenië - Alpen
- Nederland - Noordwijk

Nieuw in 2012/2013

Naast de grote keuze uit groepshuizen, tentenkampen en jeugherbergen nu ook:

Tentenkampen Franse Alpen
Tentenkampen Sloveense Alpen
Bungalows Belgische Ardennen
Groepshuis Duitse Eifel

100 personen (of meer)
100 personen (of meer)
tot 1.000 personen
tot 164 personen

Boek
snel op:

www.zwerfsport.nl

Inhoud:

TOPIC

Groepsprocessen en samenwerkend leren

Waar wordt lesgegeven spelen groepsprocessen en samenwerkend leren een belangrijke rol. Zeker in de les LO waar het samenwerken een 'conditio sin qua non' is. Je hebt elkaar nodig in de meeste bewegingsonderwijssituaties. In dit rijk gevulde topic gaan auteurs in op verschillende aspecten van samenwerken en groepsdynamiek. Waarom en hoe stimuleren we samenwerken? Wat speelt er in een klas? Hoe kun je groepsprocessen beïnvloeden? Wat gebeurt er emotioneel met leerlingen tijdens beoordelen? Levert samenwerken altijd het beste resultaat? Welke voorwaarden bepalen de kwaliteit? In het praktijkkatem komen bijdragen aan bod van docenten die enthousiast zijn over opdrachten waarin samenwerken een prominente rol speelt.

- 06 | Samen kunnen we meer, toch? / Sebastiaan Platvoet & Johan Cobussen
- 08 | Samenwerken om individuele prestaties te bevorderen / Wietske Idema
- 10 | Samenwerkend leren in de les LO / Maarten Massink
- 13 | Klasse(n)spel: Lesgeven is leren spelen met balans (1) / Annematt Colot d'Escury e.a.
- 22 | Samenwerkend leren in de praktijk / Maarten Massink
- 26 | Het chagrijnenspel; de meerwaarde van samenwerken / Rynette Leenstra-Schmaal
- 30 | Samenwerkingsvormen met matten / Marcel van Asten
- 34 | Brandweertje / Daam van Geest
- 38 | Samenwerken als indicator van het ontwikkelen van sociale vaardigheden / Frank Jacobs

En verder

- 18 | Kindermishandeling signaleren in en rond de gymzaal / Esther Hilhorst
- 37 | Internationaal hoogwaardig onderzoek naar werkomgeving docenten / Mirjam Stuivenberg
- 44 | Leren om te bewegen en bewegen om te leren: Fit2learn / Frits Visser en Els Zoete
- 46 | **Organiseer een Sport10Kamp tijdens de Nationale Sportweek** / Nancy Alders
- 48 | Een 'good practice' op scholengemeenschap Were Di in Valkenswaard / Henk Pols

PRAKTIJK

22 | Samenwerkend leren in de praktijk / Maarten Massink

- 26 | Het chagrijnenspel; de meerwaarde van samenwerken / Rynette Leenstra-Schmaal
- 30 | Samenwerkingsvormen met matten / Marcel van Asten
- 34 | Brandweertje / Daam van Geest

RUBRIEK

- 05 | Eerste pagina
- 20 | (KV)LO en recht
- 41 | **Collega's overzee, Suriname**
- 50 | Mery Graal
- 51 | Scholing
- 52 | Boeken
- 54 | (KV)LO-nieuws

Reageren op vakblad-artikelen? Twitter @KVLOnL

Met de qr-scan van de hiernaast afgebeelde code kun je rechtstreeks naar kvloweb.nl waar alle links uit dit nummer aanklikbaar zijn. Qr-apps zijn gratis te downloaden op je mobiel in de verschillende app-stores.

→ KORFBAL SAMEN SCOREN

Korfbal wordt voornamelijk beoefend bij korfbalverenigingen, maar ook in het bewegingsonderwijs op scholen worden vormen van korfbal bijgebracht.

In *Korfbal, samen scoren* wordt een brug geslagen tussen jeugdsport en bewegingsonderwijs. Het boek biedt docenten en studenten lichamelijke opvoeding alsmede korfbaltrainers (in opleiding) een visie en veel praktijksituaties om korfbal bij kinderen te introduceren. Er wordt dus een brede toegankelijkheid nagestreefd.

Naast het schot uit stand en de doorloopbal worden de thema's samenspelen, gooien en vangen

beschreven. Tevens wordt ingegaan op de thema's onderscheppen en verdedigen, goochelen met de bal en spelregels. Bovendien komen talrijke oefenen en spelvormen aan bod. Het uitgangspunt is hierbij steeds dat korfbal zeer uitdagend kan zijn, mits er ook veel aandacht wordt geschonken aan het creëren van spelplezier.

Over de auteurs

Rob Lof is oefenmeester en was verantwoordelijk voor opleidingen bij het KNKV. *Kees Vlietstra* is docent bewegingsonderwijs en consultant bij het KNKV.

€16,90 incl. btw

ISBN: 978-90-72335-59-3

Te bestellen via www.janluitingfonds.nl

janluitingfonds
LEZEN OVER BEWEGEN

→ In samenwerking met Arko Sports Media

→ BASISDOCUMENT BEWEGINGSONDERWIJS VOOR DE ONDERBOUW VAN HET VOORTGEZET ONDERWIJS

Welke kwaliteit streven we als vakwereld na binnen bewegingsonderwijs – of zoals het vanaf nu heet 'bewegen en sport' – in de onderbouw van het voortgezet onderwijs? Een actuele vraag nu de regelgeving voor die onderbouw meer ruimte aan de scholen laat en er een toenemende samenwerking met buitenschoolse partners aan het ontstaan is. Altijd wordt aan de vaksectie bewegingsonderwijs gevraagd kwaliteit te leveren. In dit Basisdocument bewegingsonderwijs wordt stapsgewijs een antwoord gegeven op die vraag naar kwaliteit.

Eerst biedt dit Basisdocument een visie op doel en functie van het bewegingsonderwijs in de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Het gaat erom leerlingen beter bekwaam te maken voor deelname aan een in toenemende mate complexe en gedifferentieerde bewegingscultuur.

Vervolgens worden 22 leer- of ontwikkellijnen beschreven. In elk daarvan staat een cluster activiteiten met een overeenkomstige (bewegings)uitdaging centraal. Ook is van alle leerlijnen een voorbeeld gegeven van kernactiviteiten die op groepsniveau voor die leerlijn aan het eind van klas 1 en aan het eind van klas 3 haalbaar zouden moeten zijn.

Ten slotte wordt van elke kernactiviteit op vier verschillende niveaus de wijze waarop leerlingen daaraan deel kunnen nemen omschreven.

€52,50 incl. btw

ISBN: 978-90-72335-57-9

Te bestellen via www.janluitingfonds.nl

janluitingfonds
LEZEN OVER BEWEGEN

→ In samenwerking met Arko Sports Media

Koningsspelen

De aankondiging van koningin Beatrix dat zij afstand gaat doen van de troon is toch onverwacht gekomen. Het aftreden van Paus Benedictus heeft niemand zien aankomen omdat een Paus, met een enkele uitzondering, tot zijn dood Paus blijft. Inmiddels is er witte rook en een Argentijnse Paus.

De opvolger van koningin Beatrix staat grondwettelijk vast. Koning Willem-Alexander zal dinsdag 30 april worden ingezworen tot Koning. Eén van de activiteiten die bij de inhuldiging zijn bedacht,

is een sportdag voor de basisscholen. Aan de basisscholen is gevraagd om op vrijdag de 26e april die sportdag, onder de naam van Koningsspelen, te houden. Het idee past goed bij Willem-Alexander. Hij heeft al diverse malen een krachtig pleidooi gehouden voor kwalitatief goede lichamelijke opvoeding op school. Voor de KVLO een mooie steun in de rug maar tegelijk bepaalt Willem-Alexander – in dit geval helaas – niet het onderwijsbeleid in Nederland. Maar met het uitroepen van de 26^e tot dag van de Koningsspelen wordt zijn opvatting dat lichamelijke opvoeding en sport bijdragen aan de ontwikkeling van kinderen, onderschreven. Natuurlijk, zo is Nederland, kwam er direct een kritisch puntje zoals: “we hebben al een sportdag in mei en op deze korte termijn is er geen accommodatie te vinden”. Maar daar ligt nu ook een uitdaging. Je hebt niet altijd een sporthal of gymzaal nodig en de Koningsspelen moeten juist buiten worden gehouden. Met een beetje creativiteit wordt het schoolplein maar ook de straat ervoor (!) tot een bruisend sportief gebied omgetoverd. En vergeet de parken en pleinen in de buurt ook niet. Het is een kwestie van creatief zijn en naar mogelijkheden zoeken, die wellicht wat anders zijn dan ons vertrouwde sportveld of de gymzaal.

Over de invulling van de dag zelf maak ik me geen zorgen. Houd het feest op/voor je eigen basisschool, betrek voor de organisatie oudere leerlingen uit groep 8 erbij, ouders en misschien – als die er is – hulp van een school voor voortgezet onderwijs of mbo. Vanuit de KVLO zullen we ideeën en mogelijkheden via onze website naar buiten brengen.

Een jaar geleden maakten we ons op voor de recordpoging van *doede360*. Een succes en succesnummers moet je herhalen, dus één onderdeel is er al!

De Koninklijke Vereniging voor Lichamelijke Opvoeding feliciteert de aanstaande koning en koningin en hoopt dat ze de boodschap van het belang van *kinderen goed leren bewegen* blijven uitdragen!

Jan Rijpstra

COLOFON

**Lichamelijke
opvoeding**

is een uitgave van de Koninklijke Vereniging voor Lichamelijke Opvoeding (KVLO)

Redactie: Hans Dijkhoff (hoofdredacteur) Maarten Massink (praktijkredacteur) Jacqueline Tangelder (redactiemedewerkster) Redactieraad: Hilde Bax, Peter Barendse, Jan Faber, Frank Jacobs, Liesbeth Jans, Mark Jan Mulder, Berend Brouwer (VZ), Jorg Radstake en Sebastiaan Platvoet. Redactieadres: KVLO, Postbus 398, 3700 AJ Zeist, Tel.: 030 69 20 847, e-mail: redactie@kvlo.nl. Abonnement Lichamelijke Opvoeding: Jaarabonnement € 60,- (buitenland € 80,-) Losse nummers € 5,- (excl. verzendkosten) Handelsadvertenties: Bureau Van Vliet BV, Passage 13-21, Postbus 20, 2040 AA Zandvoort, fax: 023 571 7680 e-mail: zandvoort@bureauvanvliet.com www.bureauvanvliet.com. Verschijningsdata 2013: 25 jan., 22 feb., 29 maart, 26 april, 31 mei, 28 juni, 30 aug., 27 sep., 25 okt., 29 nov., 20 dec. Druk: Drukkerij Ten Brink Meppel, Postbus 41, 7940 AA Meppel. Tel.: 0522 855 111. Vormgeving+Opmaak: FIZZ reclame+communicatie, Stationsweg 44a, 7941 HC Meppel. Tel.: 0522 246 162. Aanbieding en plaatsing van teksten en foto's houdt tevens mogelijk gebruik op de KVLO-website in, uiteraard met vermelding van auteur en fotograaf. Overname van artikelen is alleen toegestaan met bronvermelding en na goedkeuring van de auteur. De redactie is verantwoordelijk voor de samenstelling. Niet alle artikelen behoeven de (volledige) instemming van de redactie te hebben. Wij hebben dit magazine met uiterste zorg samengesteld. Wij hebben daarbij steeds getracht mogelijke rechthebbenden te achterhalen. Indien u onverhoopt meent rechten te kunnen doen gelden, dan verzoeken wij u dit kenbaar te maken bij de redactie.

Samen kunnen we meer, toch?

De invloed van andere leerlingen op het prestatievermogen van een individu

‘Met zijn tweeën kun je meer bereiken dan alleen’. Vaak gaat dit gezegde op. Echter niet in alle gevallen leidt de aanwezigheid van anderen tot betere prestaties van een individu. De in dit artikel beschreven praktijksituatie is fictief maar staat symbool voor de talloze onderwijsleersituaties waarin kinderen (on-)bedoeld en (on-)bewust in de spotlights worden geplaatst. In het bewegingsonderwijs komen deze momenten met name voor bij het beoordelen van prestaties of bij het bepalen van de vorderingen van de leerlingen. Didactisch wordt hier bewust een arrangement georganiseerd waarin op een overzichtelijke en effectieve wijze het beoordelen kan plaatsvinden. Echter als we kijken vanuit het gezichtspunt van de leerling en met name in zijn streven naar een optimale uitvoering kunnen we kanttekeningen plaatsen bij deze (didactische) keus. In dit artikel willen we stilstaan bij het effect van deze vaak onbedoelde en onbewust opgelegde externe druk. Ook zullen concrete voorstellen geboden worden om tot onderwijsleerarrangementen te komen waarin leerlingen individueel tot optimale prestaties kunnen komen.

Door: Sebastiaan Platvoet & Johan Cobussen

Het voorbeeld

...De docent positioneert zich achter de kast en legt zijn agenda keurig voor zich neer. Met grote zorgvuldigheid wordt de pagina opengeslagen met daarop de namen van klas 2HB. Vanaf de bank klinken wat zenuwachtige kreten en wrijven een aantal leerlingen de zweethanden droog op de bovenbenen. Als de docent zijn leesbril opzet wordt het stil... De eerste vijf leerlingen van de klassenlijst mogen klaar gaan staan bij de pion. Op de drie-meter aanvalslijn van het volleybalveld staat de trampoline met daarachter een kast in de breedte en een dikke mat. De hulpverlener staat in positie en krijgt nog een laatste instructie van de docent. Dan noemt de docent de eerste naam: ‘Lucas’. De pen in de hand van de docent nadert het hokje achter zijn naam. Lucas staat klaar tussen de pionnen. Zijn klasgenoten kijken geïnteresseerd vanaf de bank en de vier wachtenden frunniken aan hun kleren en maken zich op voor hun sprong... Lucas ziet in de verte de kast, zijn hartslag gaat omhoog en hij krijgt een rare kriebel in zijn buik. Hij ziet de blikken van zijn klasgenoten en het bemoedigende knikje van de docent. ‘Toe maar....’ Terwijl hij zijn eerste passen zet focust hij zich op de trampoline, verhoogt het tempo en oriënteert zich al op de kast. In een flits komen de laatste oefensprongen nog even voorbij en in zijn ooghoek ziet hij dat de hulpverlener zijn armen naar hem uitstrekt...

...Vlak voordat hij in de trampoline springt ziet hij dat deze net niet helemaal recht staat en in plaats van een krachtige afzet, verstijft Lucas en landt hij na een korte steun op de handen met de knieën op de kast... ‘Jammer Lucas, tweede poging’ zegt de docent. ‘Probeer je hakken feller op te schoppen’ voegt hij nog toe. In het vak achter de naam Lucas verschijnt een eerste aanzet tot cijfer 5. Met een dribbelpasje sluit Lucas aan bij de wachtende leerlingen. Lucas baalt. Tijdens het oefenen in de voorgaande lessen ging het toch beter? En wat zullen mijn klasgenoten nu wel niet van mij denken? ...

Sociale facilitatie

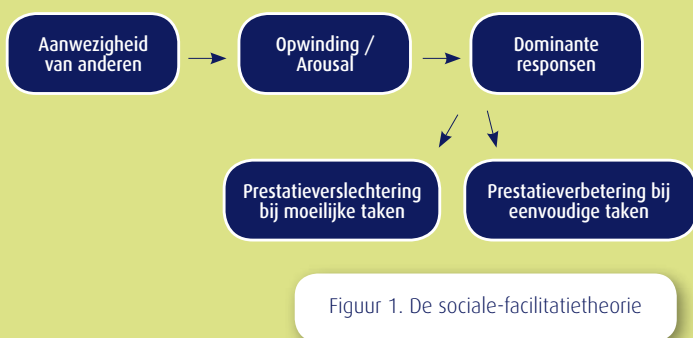
In het bovenstaande voorbeeld verslechtert de prestatie van de leerling ten opzichte van zijn eerdere pogingen in de oefentijd. Een verklaring hiervoor kan gevonden worden in de sociale-facilitatietheorie van Zajonc (1965). Deze theorie maakt duidelijk dat de aanwezigheid van anderen een soort opwindung teweegbrengt. Deze opwindung komt voort uit het feit dat je niet weet hoe anderen op jouw gedragingen zullen reageren (Van Dijk & Knippenberg, 2007). De opwindung, in de sportpsychologie arousal genoemd, zorgt volgens Zajonc ervoor dat we geneigd zijn om een dominante respons te vertonen. Die dominante respons kan van persoon tot persoon en van situatie tot situatie verschillen. Veelal zal iemand taken die hij goed beheerst of makkelijk vindt in aanwezigheid van anderen beter uitvoeren dan wanneer hij dit zonder anderen doet. Echter moeilijke taken of meer onbekende taken leiden in aanwezigheid van anderen juist vaak tot een slechtere prestatie. Dit effect is al op veel plekken gerepliceerd, zoals op de werkplek en in drukke omgevingen. Ook hardlopers moet het bekend voorkomen; tijdens wedstrijden loop je vaak sneller/harder dan wanneer je in je eentje bezig bent met je bosloopje. En ook bij tennisspelers komt sociale facilitatie voor; de beginner speelt het liefste op een baantje achteraf terwijl de topspeler bij voorkeur speelt op baan 1 in het zicht van zoveel mogelijk toeschouwers.

In de literatuur zijn drie verklaringen te vinden voor sociale facilitatie:

- 1 door de instinctieve reactie op de aanwezigheid van anderen (soort van zelfbescherming, survival of the fittest, ook bij kakkerlakken is sociale facilitatie aangetoond)

FOTO: ANITA RIEMERSMA

Figuur 1. De sociale-facilitatietheorie

- 2 de angst voor evaluatie (jij moet het gevoel hebben dan anderen ook daadwerkelijk op je letten en jou beoordelen, anders treedt sociale facilitatie niet op)
- 3 de afleiding die optreedt door aanwezigheid van anderen (je wilt je taak uitvoeren maar je bent tegelijkertijd ook bezig met de andere mensen in je omgeving wat spanning veroorzaakt) (Van Dijk en Knippenberg, 2007).

Meer en meer onderzoek heeft aangetoond dat alle drie de verklaringen mogelijke oorzaken zijn van het feit dat mensen in aanwezigheid van anderen soms beter gaan presteren en soms slechter (Guerin, 1993). De invloed van een groep op het individu is nog groter als de normen die een groep hanteert het gedrag sturen in bepaalde situaties.

Handvatten voor de praktijk

Een belangrijke vraag die jij je als docent wilt stellen is hoe jij het vaardigheidsniveau van je leerlingen vaststelt.

Vind je dat het niveau vastgesteld kan worden ongeacht de omgeving waarin het uitvoeren van de vaardigheid plaatsvindt?

Zoals beschreven is reeds aangetoond dat de omgeving (arousal) en de wijze waarop een leerling hiermee omgaat invloed heeft op de prestatie. Het zijn, ook in de lessen bewegen en sport, mentale vaardigheden die bepalend kunnen zijn voor het presteren van leerlingen. Een essentiële vraag die een vaksectie vervolgens dient te stellen is:

Wil je het vaardigheidsniveau vaststellen of beoordelen in een sport specifieke setting, zoals dit bijvoorbeeld bij een turnwedstrijd gebeurt of in een specifieke onderwijssetting? Doe je dit door jezelf te positioneren als een jurylid of sta je letterlijk en figuurlijk aan de zijde van de leerling?

In beide gevallen is het van belang om methodisch, didactisch en pedagogisch het juiste klimaat te creëren waarin prestatieverbetering als dominante respons bevorderd wordt.

In dit deel volgt een aantal voorstellen om leerlingen mogelijkheden te bieden optimale prestaties te leveren in de lessen Bewegen en Sport op school.

- 1 Laat leerlingen reeds in een vroeg stadium kennismaken en ervaring opdoen met de onderwijsleersituatie waarin uiteindelijk het vaardigheidsniveau gemeten of beoordeeld wordt. Als docent zorg je ervoor dat je in je methodische opbouw meerdere malen arrangementen gebruikt die overeenkomen met de uiteindelijke toetsvorm. Als een leerling in een eerder stadium succesvol is geweest geeft dit vertrouwen voor komende pogingen.
- 2 Bied meerdere eindniveaus aan afgestemd op het startniveau van de leerling. Je houdt als docent rekening met de verschillen in de te verwachten begin- en eindniveaus binnen een klas. Probeer vervolgens op verschillende niveaus een haalbaar vaardigheidsniveau te formuleren waarbij de leerling kans heeft op succes. Dit hangt nauw samen met het creëren van een taakgeoriënteerd klimaat (mastery oriented). In een taakgeoriënteerd klimaat kijken leerlingen vooral naar de eigen mogelijkheden en het presteren. Daar tegenover staat een egogeoriënteerd klimaat. Hierin zijn leerlingen vooral bezig om elkaars prestaties te vergelijken en vervolgens daar hun competentieniveau aan ophangen. Een taakgeoriënteerd klimaat kun je onder andere stimuleren door een beoordeling niet primair te geven op basis van absolute waarden (in klas 2 moet je 1.40 springen voor een zes) maar op basis van individuele vooruitgang (ik sprong 1.30 in klas 1, mijn doel is om 1.40 te springen in klas 2). Ook in verband met verschillen in rijping is dit een veel rechtvaardiger systeem.
- 3 Maak leerlingen mede verantwoordelijk voor het leerproces. Laat leerlingen persoonlijke doelen stellen (op basis van eerder vastgestelde vaardigheidsniveaus) en laat ze gedurende een periode toewerken naar dit doel. Betrek tijdens het leerproces medeleerlingen. Dit kun je onder andere doen door leerlingen onderling te stimuleren te gaan coachen en feedback te geven en ze te laten participeren in het beoordelen van elkaars vaardigheid. Hierdoor creëer je een veilige sfeer waarin de leerling de aanwezigheid van anderen niet als bedreigend maar als ondersteunend zal ervaren.
- 4 Organiseer de toetsmomenten bij voorkeur niet centraal of aan het einde van de les. Door het toetsmoment te plaatsen aan het eind van de les en als hoofdthema te positioneren werk je naar, in dit geval, een ongewilde climax toe. Probeer de arrangementen waarin leerlingen zelfstandig aan het oefenen zijn vloeiend om te zetten in een toetsmoment. Organiseer indien mogelijk de toetsmomenten tegenover een andere laagdrempelige activiteit in een ander deel van de zaal. Bij voorkeur in een belevingskern.

Referenties

- Guerin, B. (1993). *Social facilitation*. Cambridge: Cambridge University Press
- Van Dijk, E. & Knippenberg, D. 'Groepsgegedrag'. In R. Vonk, *Sociale psychologie*, (pp 471 -509). Groningen / Houten: Wolters-Noordhoff
- Zajonc, R.B. 'Social facilitation'. *Science*, 149, 269-274

Sebastiaan Platvoet is teamleider van het expertiseteam talent, onderdeel van HAN Sport & Bewegen. Tevens is hij docent sportpsychologie.

Johan Cobussen is docent op de HAN ALO / HAN Sport & Bewegen

Contact:

sebastiaan.platvoet@han.nl

Samenwerken om individuele prestaties te **bevorderen**

Onderzoek laat zien dat samenwerken een middel is om individuele uitkomsten te optimaliseren. In de les bewegingsonderwijs zien we samenwerken echter vaker als doel dan als middel om prestaties van een kind te bevorderen. De vraag is, kun je samenwerking in de gymles ook inzetten als middel om het individuele talent van elk kind te ontwikkelen?

Door: Wietske Idema

Ruimte voor individueel talent', 'Het maximale uit elk kind halen', 'Het individu centraal': verschillende slogans uit schoolgidsen en tevens uitspraken waar je vakdocenten LO steeds vaker op betrapt. Docenten, beleidsmakers en adviseurs zien differentiëren als dé manier om individueel talent te ontwikkelen; differentiëren als voorwaarde voor goed bewegingsonderwijs.

Gevangenendilemma

In een sociaal dilemma staan individuen voor de keuze hoe ze moeten handelen: samenwerken of niet samenwerken.

In het gevangenendilemma (*prisoner's dilemma*) pakt de politie twee gewapende mannen op nadat er een misdrijf is gepleegd. Het lijkt alsof het de daders zijn, maar er is nog geen bewijs geleverd. De politie zet de mannen in een aparte cel, waardoor ze niet met elkaar kunnen communiceren. Beide verdachten krijgen het volgende voorstel:

- als je zwijgt en de ander ook, dan krijgen jullie een lichte straf voor illegaal wapenbezit (samenwerken)
- als één van jullie bekent, spreek ik hem vrij wegens meewerken in het onderzoek. De ander krijgt in dat geval minimaal tien jaar gevangenisstraf (niet samenwerken)
- als jullie allebei bekennen, krijgen jullie allebei vijf jaar gevangenisstraf (niet samenwerken).

Wanneer de verdachten zouden samenwerken en beiden zouden zwijgen, levert dat de beste uitkomst op voor allebei. De verdachten zullen allebei echter bedenken dat wat de ander ook doet, bekennen hen *individueel* het meest zal opleveren. Al met al proberen de mannen allebei hun eigen uitkomst te optimaliseren. Ze bekennen allebei en komen daarmee bedrogen uit (Axelrod, 1984; Nowak & Sigmund, 1993).

Met differentiatie wil de docent elk kind de mogelijkheid geven zich naar zijn of haar kunnen te ontwikkelen. Je herkent de verschillen in je klas en richt de les daarop in. Daarnaast spreek je elk kind aan op zijn of haar eigen niveau, leerstijl, ontwikkelings-tempo, interesse of prestaties. Eigenlijk voer je als docent steeds kleine interventies uit die rekening houden met de individuele verschillen tussen leerlingen. Dit is nodig om te voorkomen dat kinderen onderpresteren, hun zelfvertrouwen of hun motivatie verliezen. Met differentiatie kun je ervoor zorgen dat elk kind presteert naar zijn of haar mogelijkheden.

Het gevangenendilemma in de gymles

Maar is differentiatie het toverwoord? Een risico van continue aandacht voor het individu is dat elk kind denkt dat alles om hem of haar draait.

Het gevangenendilemma (o.a. Axelrod, 1984) (zie kader 1) vertelt ons dat wanneer iedereen voor individuele 'winst' gaat, de uiteindelijke uitkomst minder goed is voor de groep én voor elk individu in die groep. Neem een voetbalteam: wanneer elke speler een goal wil maken en zijn keuzes hierop afstemt (de bal niet afspelen terwijl de keeper op je afkomt), zal uiteindelijk niemand scoren. Samenwerken (de bal afspelen) zal eerder leiden tot een doelpunt. Bovendien is de kans groot dat de speler die de bal eerder afspeelde, een volgende keer ook de bal toegespeeld zal krijgen, ook wel de *shadow of the future* genoemd (zie kader 2). Kortom, de kans dat beide spelers scoren (individuele prestatie) en dat het team wint (teamprestatie) is groter na samenwerking.

Gevangenendilemma

In een sociaal dilemma staan individuen voor de keuze hoe ze moeten handelen: samenwerken of niet samenwerken.

Shadow of the future

Of je wel of niet samenwerkt, hangt voor een groot gedeelte af van de kans of je degene met wie je samenwerkt nog een keer zult tegenkomen of niet. Als die kans klein is (een eenmalig gevangenendilemma), dan zul je minder snel kiezen voor samenwerking dan wanneer die kans groter is (een herhaald gevangenendilemma) (Axelrod, 1984).

FOTO: KYLO

Afspelen of zelf scoren

Een ander voorbeeld uit de les bewegingsonderwijs: loop eens een parcours met aan elkaar gebonden enkels. Je zult dan merken dat wanneer je kiest voor je eigen succes en niet samenwerkt met de ander, je bedrogen uitkomt. Je valt, verliest de race tegen de anderen en misschien loopt je zelfvertrouwen ook nog wel een deukje op. Hetzelfde geldt voor het overgooien van de bal in een spel. Als een meisje dat al goed kan overgooien de bal strak en hard naar een meisje gooit dat daar minder vaardig in is, zal zij de bal niet kunnen vangen en kwijtra- ken. Beide individuen plus het team worden daar niet beter van.

Samenwerken als middel voor talentontwikkeling

Samenwerken om er allemaal beter van te worden. In dit geval is samenwerken dus het *middel* en niet het *doel* in de les bewegings- onderwijs. Is de docent er normaal gesproken op uit de kinderen goed samen te laten spelen, elkaar de bal te gunnen of begrip te tonen voor elkaar, in dit geval blijft het doel het verbeteren van individuele presta- ties. Is dat mogelijk in de les bewegingsonderwijs? Volgens de theorie zou het moeten kunnen, maar hoe ziet dat eruit in de praktijk? Terug naar het voorbeeld: werkt de gooier samen, dan stemt zij de bal af op de mogelijkheden van de ontvanger. Hetzelfde geldt voor het lopen van een parcours met aan elkaar gebonden enkels: je zult moeten aanvoelen hoe de ander beweegt en wat de ander kan om het parcours succesvol te doorlopen.

Verbeteren van fysieke én mentale vaardigheden

De eerste vraag die opkomt is wat de betere beweger hier nu beter van wordt. Differentieert de docent, dan spreekt hij elk kind aan op zijn of haar eigen niveau. Wordt er samengewerkt, dan zit het gros van de kinderen niet op zijn of haar eigen niveau. Je zult of een tandje bij moeten zetten (zwakkere of gemiddelde beweger) of je moet iets inleveren (gemiddelde of sterkere beweger) om tot een optimale samenwerking te komen. Zou dat betekenen dat de prestaties van de zwakke en gemiddelde

bewegers zullen verbeteren, maar die van de sterkere beweger niet? Nee, ook van de sterkere beweger vraag je iets extra's. Deze leerling moet – in het voorbeeld – inschatten wat de ander wel en niet kan en bedenken hoe ze de bal het beste kan gooien. De *perfecte* bal gooien dus, om ervoor te zorgen dat de minder vaardige ontvanger deze daadwerkelijk vangt. Beide spelers worden daarmee uitgedaagd het beste uit zichzelf te halen. Naast een betere fysieke prestatie vraag je in een samenwerkingssituatie van de sterkere beweger ook dat hij of zij vertrouwen geeft aan de minder goede beweger. Je zou kunnen zeggen dat je beweegtalenten op deze

manier de kans geeft om naast de ontwikkeling van fysieke vaardighe- den ook al te werken aan mentale vaardigheden, zoals het tonen van empathie en het motiveren van de ander. Dat vereist op zijn beurt weer een goede zelfreflectie: weten wat je zelf kunt en hoe je jouw sterke punten kunt inzetten om de tekortkoming van de ander te compense- ren. Zo werk je op jonge leeftijd al aan mentale vaardigheden die nu of later kunnen bijdragen aan de eigen sportprestaties.

Gedifferentieerd samenwerken

De meeste vakdocenten LO zijn het erover eens dat het uitgangspunt moet blijven dat kinderen plezier beleven aan het bewegen. Plezier levert motivatie op en daarmee behoud je kinderen voor een sport of een actieve leefstijl. Daardoor kent samenwerken als middel om beweegdoelen te halen zijn grenzen.

Wanneer de verschillen tussen kinderen in de werkgroep te groot zijn, bestaat de kans dat zowel de zwakke, als de gemiddelde, als de sterke bewegers hun plezier verliezen. Het gat is dan te groot: de sterke beweger raakt geïrriteerd, want er wordt teveel aanpassing van hem of haar gevraagd. De zwakke beweger wordt daardoor nog onzekerder over zijn eigen kunnen. Gevolg: samenwerken lukt niet en het plezier gaat verloren. Je ontkomt er niet aan om te differentiëren wanneer je kinderen laat samenwerken. Gedifferentieerd samenwerken dus. Samenwerken in een groep waar de niveaunderschillen beperkt zijn. Op die manier kan het een middel zijn om de prestaties van ieder kind te bevorderen in de les bewegingsonderwijs.

Wietske Idema is socioloog en werkt als docent en onderzoeker bij HAN Sport & Bewegen in het Expertiseteam Talentidentificatie & Development.

Bronnen

Axelrod, R. (1984). *The evolution of Cooperation*. New York: Basic Books.
Nowak, M. & Sigmund, K. (1993). 'A strategy of win-stay, lose-shift that outperforms tit-for-tat in the Prisoner's Dilemma game'. *Nature*, Vol 364, 56-68. ◀

Contact:

wietske.idema@han.nl

Samenwerkend leren in de les LO

Leren samenwerken is een belangrijk onderwerp in de lessen op school en zeker in de lessen LO. Er is in de afgelopen decennia veel aandacht geweest voor dit onderwerp. Nog steeds staat het hoog op de nascholingsagenda en is het een aandachtspunt tijdens studiedagen.

Door: Maarten Massink

In de jaren negentig is er door het APS veel aandacht besteed aan dit onderwerp. De uitgaven *Effectief leren in de les* (1996, Wolters-Noordhoff) en *Samenwerkend leren* (1997, Wolters-Noordhoff) door Sebo Ebbens, Simon Ettehoven en Jos van Rooijen zijn handreikingen voor docenten. Deze handreikingen helpen samenwerkend leren vorm te geven. Deze zijn niet speciaal voor de LO-les geschreven maar zijn daarin zonder meer toepasbaar. In dit artikel, en in een artikel in het praktijkkatern, wil ik aan de hand van praktijkvoorbeelden aangeven hoe deze handreikingen in de LO-les gestalte kunnen krijgen.

Waarom samenwerkend leren?

Er zijn verschillende redenen aan te voeren waarom samenwerkend leren belangrijk is:

- het is onvermijdelijk praktijk in de klas waar leerlingen samen leren
- het maakt leerlingen actiever in het leerproces
- het leren van elkaar is effectiever door veelvuldige feedback
- het ontwikkelt het zelfstandig leren
- sociale vaardigheden ontwikkelen is nodig voor latere studie en beroep.

Het is praktijk in de klas

Leerlingen zitten samen in een klas en moeten met elkaar opdrachten uitvoeren. Het is onvermijdelijk, zeker bij LO, dat ze opdrachten samen moeten uitvoeren. Ze zijn vaak van elkaar afhankelijk in allerlei (bewegings)situaties: als tegenspeler, als medespeler, in rollen als hulpverlener, coach, scheidsrechter, jury, bij het samen dingen bedenken (ontwerpen) en uitvoeren zoals bij dansen en acrobatiek. Structuur geven aan verschillende vormen van samenwerken kan de effectiviteit van het samenwerken verhogen.

Samenwerken gaat soms natuurlijk (en goed), maar kan ook conflict opleveren. Daar kun je het samenwerken juist van leren. De kans op conflicten is voor sommige docenten echter reden het samenwerken zoveel mogelijk te vermijden of te beperken. Dit kan een tijdelijke oplossing zijn (rustperiode). Maar op langere termijn is het onhoudbaar en onwenselijk. Leerlingen zullen moeten leren samenwerken, omdat ze nu eenmaal met elkaar in een klas zitten en ook in hun verdere leven (studie, beroep, relatie) in samenwerkingsverbanden actief zullen zijn.

Het is belangrijk gebruik te maken van de kansen die er liggen in de lessen om samenwerken onder de aandacht te brengen. Samenwerken krijgt betekenis als het tijdens vaklessen bijdraagt aan de kwaliteit van de opdracht. 'Losse' samenwerkingsopdrachten tijdens mentoruren of studielessen die alleen worden gedaan om het samenwerken te leren, hebben in het verleden regelmatig tot motivatieproblemen geleid bij leerlingen zowel als docenten die deze opdrachten moesten geven. Opdrachten moeten betekenis krijgen in vaklessen met kansen op, en noodzaak tot samenwerken tijdens de vaklessen. Het samenwerken beïnvloedt slechts dan direct het groepsresultaat en het individueel leren. In het praktijkkatern van dit blad geven we voorbeelden van deze opdrachten in de les LO.

Het maakt leerlingen actiever

Door leerlingen een rol te geven in het samenwerken worden ze niet alleen actief als beweger maar ook in het regelen. Leerlingen worden uitgedaagd en aangesproken op het aan elkaar leren van de leerstof. Voor veel leerlingen wordt de leerstof interessanter als ze een rol krijgen in het overbrengen ervan. Het is een graadmeter in de les als leerlingen die geblesseerd zijn het vanzelfsprekend vinden dat ze worden ingeschakeld in een andere rol dan beweger. De docent heeft een andere opdracht voor ze klaar, waar ze als vanzelfsprekend mee aan de slag gaan. Een blessure betekent niet dat je niet actief kunt zijn in het samenwerkend leren. Dit is een 'cultuur' die je zorgvuldig kunt opbouwen in je les en ook samen in je vakgroep kunt afspreken. Vuistregel is dat als je geblesseerd bent, je niet passief aan de kant zit (of erger in het toestelhok) als toeschouwer. Je krijgt (vraagt?) een rol als jury (noteren), coach, scheidsrechter, organisator, instructeur....

Ook als iedereen actief is als beweger is het goed leerlingen te stimuleren elkaar te coachen, jureren, scheidsrechters, kortom spelend actief te zijn ook in een andere rol. Het is goed ze verantwoordelijk te maken voor het leren van anderen. Dit draagt uiteindelijk bij aan hun eigen leren. Het beste leer je wat je een ander moet uitleggen. Ieder kan hierin natuurlijk zijn eigen talent verder ontwikkelen.

Samen dingen bedenken

En samen uitvoeren

Elkaar instructie geven

Hulp kunnen verlenen en ontvangen

Het stimuleert leren van elkaar

Leerlingen kunnen door goede samenwerking meer leren als ze geleerd hebben elkaar goed feedback te geven. Daarmee zijn ze niet meer alleen afhankelijk van de feedback van de docent die nooit alle leerlingen in een les uitgebreid feedback kan geven. Investeren in het elkaar goede feedback geven betaalt zich dubbel en dwars terug omdat het de feedback van de docent versterkt en uitbreidt (mits goed toegepast). Bovendien leert degene die de ander coacht beter zich de leerstof eigen te maken.

Leerlingen leren op een goede wijze elkaar aanwijzingen te geven en te ontvangen. Dit gaat niet vanzelf. Je zult dit moeten bespreken met de leerlingen. Hoe geef je tips? Hoe kun je sturen door complimenten te geven? Vooral dit is voor leerlingen niet zo vanzelfsprekend omdat ze vaak de hele dag proberen elkaar (verbaal en non verbaal) te overtreffen. Hoe maak je nu die ander belangrijk, en plaats je niet jezelf op de voorgrond?

Het ontwikkelt zelfstandig leren

Door duidelijke structuur aan te brengen in opdrachten en taken te geven, kunnen leerlingen leren in enigermate zelfstandig te werken. In het begin zal dat met gesloten opdrachten gebeuren. De artikelen uit België die in dit blad hebben gestaan zijn daar voorbeelden van ('Sporteducatie in het zwemonderwijs: een aanpak voor een lesperiode crawl' een artikel in LO 9 2012 door Peter Iserbyt e.a.). Naarmate het samenwerken en de zelfstandigheid vordert zullen de opdrachten

meer open zijn. Ook zelfstandig leren moet je leren en een kans geven om te ontwikkelen. In het praktijkkatern worden voorbeelden beschreven van open en gesloten opdrachten.

Het zelfstandig leren van leerlingen stelt de docent beter in staat specifiekere en gedetailleerde instructie te geven op microniveau omdat de leerlingen meer verantwoordelijkheid krijgen bij het uitvoeren van de activiteiten en het verloop van de les. De docent is in de trits 'loopt 't, lukt 't, leeft 't', minder nadrukkelijk bezig met loopt 't en kan zich meer bezighouden met het leren van leerlingen (lukt 't, leert 't). Het gebruik van didactische hulpmiddelen als kijk- en taakwijzers en/of lesbrieven kunnen daarbij een goede ondersteuning zijn.

Het ontwikkelt sociaal-communicatieve vaardigheden

In de samenleving is het kunnen samenwerken een belangrijke succesfactor; zowel in vervolgstudies als in verschillende beroepen. Sociale vaardigheden zijn vaak doorslaggevend voor het maatschappelijk functioneren. Daarmee is het zeker de moeite waard binnen school en ook binnen LO daar structureel aandacht aan te besteden.

Hiermee komt een aantal vaardigheden aan de orde dat een rol speelt bij samenwerkend leren. Er zijn talloze situaties juist in ons vak te bedenken waarin je kunt aanhaken op samenwerkend leren en gebruik kunt maken van concrete situaties waarin leerlingen van elkaar afhankelijk zijn. Zonder tegenstander geen spel, zonder medespeler geen samenspel, zonder publiek of jury geen demonstratie, zonder hulpverleners geen uitdagingen aangaan in spannende beweegsituaties als turnen. »

Contact:

m.massink1@upcmail.nl

Ik ben een kanjer in samenwerken!

A Je bent nog niet begonnen	B Je bent op weg	C Je bent er bijna	D Je bent een kanjer!	Kanjerafspraken
Ik wacht af of wil niet met sommigen	Ik werk met zelf gekozen leerlingen	Ik werk met aangewezen leerlingen	Ik zoek juist verschillende leerlingen	1 Ik werk samen met iedereen
Ik werk zoveel mogelijk in mijn eentje	Ik werk samen om te winnen	Ik werk samen voor plezier en prestatie	Ik werk samen voor plezier en verbetering	2 Ik werk samen voor plezier en om te leren
Ik overleg niet of mopper juist op anderen	Ik zeg rustig wat ik niet leuk vind	Ik luister en geef tips voor verbeteringen	Ik stel vragen, geef tips en complimenten	3 Ik overleg op een prettige manier

Afbeelding 1

Te leren vaardigheden die aan bod kunnen komen zijn:

- actief kunnen luisteren
- op je beurt wachten
- dankjewel kunnen zeggen
- materiaal kunnen delen
- bij de groep kunnen blijven
- oneens kunnen zijn met een idee in plaats van met een persoon
- gericht hulp kunnen vragen
- hulp kunnen verlenen en kunnen ontvangen
- aanwijzingen kunnen geven maar ook op kunnen volgen
- complimenten maken en ontvangen
- elkaar aanmoedigen
- werkruimte kunnen delen...

Deze lijst met vaardigheden is zeker niet volledig. Het zal niet meevallen hier een structuur in aan te brengen. Wat wel lukt is binnen bepaalde activiteiten kansen benutten een bepaalde samenwerkingsvaardigheid die automatisch uit de activiteit volgt expliciet aan de orde te stellen en te bespreken, belangrijk te maken. Een voorbeeld van een beoordelingsformulier waarmee een aantal van deze vaardigheden onder de aandacht van leerlingen wordt gebracht is te zien in afbeelding 1 (Bron: OSG de Meergronden, Almere)

Ik hoop met voorbeelden in het praktijkkatern ('Samenwerkend leren in de praktijk') aan te tonen dat de kansen in ons vak hiervoor legio zijn.

Sociale vaardigheden als tweede doel

Hiermee is het belang van samenwerken aangegeven. Hoewel samenwerkend leren en leren samenwerken erg belangrijk is, is het geen doel op zich. Je kan het niet los zien van de activiteit of de te leren les. Er is een tijd geweest, zoals aangegeven in de inleiding, dat er lessen gemaakt werden (mentorlessen) om te leren samenwerken. Samenwerken dient gekoppeld te blijven aan leeractiviteiten. Resultaatgericht. Het eindproduct, het leerresultaat staat voorop. Samenwerking kan daarin een krachtige bijdrage leveren, geëvalueerd en ook beoordeeld worden. Als het daarin betekenis krijgt wordt het een krachtig middel. Want dat is het: een middel om tot een resultaat te komen, zowel in studie- als beroepssituaties.

Goede samenwerkingsopdrachten zijn contextgebonden. De aandacht gaat uit naar effectief leren in de les en samenwerken helpt daarbij. Er zijn in de LO-les specifieke situaties waarin leerlingen regelende rollen kunnen uitvoeren die logisch voortvloeien uit de situatie. Deze rollen kunnen we expliciteren en gebruiken om leerlingen te leren samenwerken.

In het praktijkkatern ga ik met praktijkvoorbeelden in op de vraag hoe je samenwerkend leren aan de orde kunt stellen en welke sleutelbegrippen daarbij een rol spelen.

Foto's: Hans Dijkhoff

Bron

Ebbens, S., S. Ettekooven, J. van Rooijen (1997) *Samenwerken leren*. Groningen. Wolters-Noordhoff. ◀

Klasse(n)spel:

Lesgeven is leren spelen met balans (1)

Klasse(n)spel heeft als belangrijkste doel om scholen, teams en docenten te ondersteunen bij het verbeteren van het leerklimaat in de klas. Het gaat niet om een eenmalige bijdrage om 'probleemklassen' op de rit te krijgen, maar vooral om duurzame verbeteringen. Klasse(n)spel wil scholen, teams en docenten leren zien wat er zich afspeelt in de klas, daar een *goede betekenis aan leren te geven (analyse)*, zicht geven op hun *eigen invloed en rol* in dat proces, van daaruit *gerichte interventies* te doen en dat *meetbaar te maken* en *af te stemmen met collega's*. In dit artikel wordt ingegaan op hoe je dat kunt doen door middel van de door de auteurs ontwikkelde methodiek.

Door: Annematt Colot d'Escury e.a.

Zijn de volgende voorbeelden herkenbaar? "In een vergadering ben je met collega's in gesprek over een klas waarbij je je afvraagt of jullie het wel over dezelfde klas hebben? Jij hebt in jouw lessen (totaal) andere ervaringen!" "Hoe kan het toch dat het in klas 3A haast als vanzelf gaat, de sfeer goed is en er wordt veel geleerd, terwijl het in klas 3B (zelfde leerjaar en niveau) een klein drama is?"

Bij het eerste voorbeeld zou je nog kunnen denken dat dit te verklaren is door een verschil in vak of docent, maar bij het tweede gaat het over hetzelfde vak en dezelfde docent. Hoe kan dat nou? Wat speelt er? En hoe leer je zien wat er speelt? En hoe zou je dit positief kunnen beïnvloeden?

In dit artikel willen we een model presenteren om de 'Possibility Atmosphere' (verder aangeduid met PA) positief te beïnvloeden. Docenten geven aan dat ze graag een PA in hun klas willen, maar in de

praktijk komt het er vaak niet van. Er is of lijkt niet genoeg tijd en docenten

richten zich vooral op de inhoud van hun vak (HET zie figuur 1 en 2). Ouders, inspectie en schoolleiding eisen immers resultaat en in hun opleiding hebben de methodiek en didactiek van hun vak de overhand gehad. Het zien wat zich afspeelt, de *betekenisverlening & analyse* en het *intervenieren vanuit de groepsdynamiek* in de WIJ is daarbij niet of nauwelijks aan bod geweest. Problemen met klassen/leerlingen (ondermaats presteren, stoornissen, gedrag) worden vaak vanuit de leerling (lees het IK) bekeken (hij is niet vooruit te branden, zij heeft hersens genoeg, maar doet er niets mee) en verklaard (slechte thuissituatie, heeft ook adhd, pdd-nos, is een vervelende jongen).

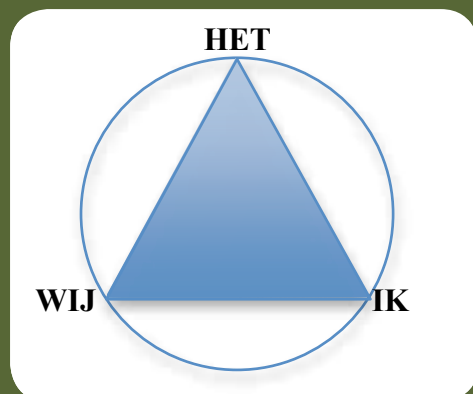
Hoe waar sommige van die verklaringen ook mogen zijn, het is vaak maar een deel van het verhaal. Als je puur naar de feiten kijkt, zou het een juiste weergave van de situatie kunnen zijn. Om iets aan de feitelijke gegevens te willen veranderen is kijken naar alleen de IK-gegevens echter niet genoeg. Die IK-gegevens staan niet los van de groep waarin het individu functioneert, oftewel de WIJ en IK staan ook niet los van de activiteit oftewel het HET. Dat maakt het overigens soms ook extra moeilijk en misschien ook wel extra verleidelijk om dan maar naar het IK alleen te kijken. Dat is tenminste overzichtelijk. Immers als het aan de problematiek van de IK ligt dan zijn we klaar en hoeven we niet verder te »

Opvangen smash of serve

Contact:

i.dokman@lving.nl

Figuur 1: Het themagecentreerde interactiemodel van Ruth Cohn als inspiratiebron. De balans tussen HET, WIJ en IK binnen een Globe (context) is cruciaal.

Figuur 2: De wipwap gebruiken we als metafoor om inzichtelijk te maken wat er gebeurt als het HET of het WIJ te zwaar wordt en hoe de docent grip kan krijgen op de balans in de les. Wij spreken van een Possibility Atmosphere (PA) als de wipwap min of meer in balans is.

zoeken. In de praktijk weten we wel dat die vlieger niet helemaal opgaat, want diezelfde IK doet het in de ene groep soms veel beter dan in de andere groep net zoals diezelfde IK het bij de ene activiteit veel beter kan doen dan bij de andere activiteit (andere HET). Kijken naar het IK is niet voldoende. Om een goede Possibility Atmosphere te krijgen moeten we kijken naar het HET, de WIJ (en van daaruit naar het IK) en de docent.

Theoretische achtergronden

Er zijn veel studies verricht naar de samenhang tussen het klimaat in de klas en de leerresultaten van leerlingen. Overzichten hiervan zijn onder meer beschreven door Anderson en Walberg (1974), Haertel, Walberg en Haertel (1981), Fraser (1986) en Fraser, Walberg, Welch en Hattie (1987). Klasklimaat blijkt hierin een belangrijke factor waar het om het verklaren van leerlingprestaties gaat. Het algemene beeld dat hieruit naar voren komt is dat leerlingen betere resultaten boeken in klassen waar sprake is van een groepssamenhang tussen leerlingen, waar orde heerst, waar leerlingen door de docent worden gestimuleerd om goede prestaties te halen, en waarin de docent hoge verwachtingen ten aanzien van zijn leerlingen heeft (Maslowski, 2004). Ook in het *School Wide Positive Behavioural Support-programma* wordt het klasklimaat als belangrijke factor genoemd (Golly & Sprague, 2011; Hieneman et al, 2005; Torrance, 2010). Maslowski (2004) omschrijft het klimaat in de klas als de gemeenschappelijke percepties van leerlingen ten aanzien van de onderlinge relaties in de klas, de organisatie van de les en de door leerlingen te verrichten leertaken.

Hoe we beginnen

We vragen teams, docenten en leerlingen binnen Klasse(n)spel altijd wanneer zij tevreden (zouden) zijn op school en in hun klas. Uiteraard krijgen we

verschillende antwoorden en is het belang van een team en docent anders dan dat van een leerling, maar de antwoorden hebben wel veel gemeenschappelijke kenmerken. Vrijwel iedereen vindt het plezierig en noodzakelijk dat de sfeer goed is op school en in de klas. Als leerling wil je het gevoel hebben dat je 'erbij hoort in de klas' en is 'leren' bijzaak, als docent wil je uiteraard dat er naast een prettige sfeer ook geleerd wordt en de resultaten goed zijn.

Soms ontstaat die prettige sfeer haast als vanzelf en voelen leerlingen en docenten zich goed. Wanneer dit aanwezig is, spreken wij over een 'Possibility Atmosphere'. Er is echter lang niet altijd sprake van een goede PA; er zijn onderling pesterijen, er wordt slecht gewerkt (ondermaats gepresteerd), het is onrustig in de klas en als docent heb je het gevoel veel tijd kwijt te zijn met handhaven of 'politie agentje spelen'. Uit onderzoek blijkt dat leren beter gaat in een veilig leerklimaat en in een rustige atmosfeer.

Voorbeeld: In een les volleybal bij een havo 3-klas wil je graag aandacht besteden aan het smashen. Na een kwartiertje spelen komt er een mooie set-up naar de buitenkant en de bal wordt snoeihard naar beneden geslagen. De dappere leerling die de bal probeerde op te vangen staat er ietwat beteuterd bij. Het was inderdaad best wel hard, maar net niemand geraakt. Je geeft applaus voor deze prachtige aanval! Herkenbaar? Op zich is er op voorhand niets mis in dit voorbeeld, waarom zou een mooie aanval niet met applaus beloond mogen worden? Maar wij zouden graag ook aandacht willen vestigen op het mogelijke effect hiervan voor de ontvanger en de andere leerlingen in de klas. Probeert die leerling de volgende bal weer op te vangen? Was namelijk best eng en zeker pijnlijk geweest als je zo'n keiharde smash op je lijf had gekregen. Als je het dus 'echt' goed wil doen bij deze docent (applaus!) dan moet je dus zo kunnen smashen (denkt de leerling die allang blij is dat hij/zij de bal met een mooi boogje naar een medespeler kan spelen). Slechts dit ene voorbeeld zou exemplarisch kunnen zijn en welk effect zou dit kunnen hebben op de lange termijn op de sfeer en het leerresultaat in je klas? Zouden er leerlingen afhaken omdat ze niet zo goed kunnen volleyballen, of buitengesloten worden omdat de bal steeds bij hen op de grond valt? Natuurlijk geef je leerhulp op maat als docent en wil je al je leerlingen beter leren volleyballen, maar de vraag is of een aantal leerlingen dat wel zo ervaart?! Als leerlingen afhaken is de groep vaak uit balans.

Toelichting HET

Diverse factoren spelen een rol bij het uit balans raken van de wip-wap naar de HET-kant. Wij hebben al eerder genoemd: ouders eisen van de school prestaties. De onderwijsinspectie vindt dat de school beter moet presteren, en de school zet vol in op de resultaten van de CITO-score of slagingspercentages. Het effect van een te zwaar HET kan zijn dat het ten koste gaat van leerlingen en ten koste gaat van de PA. Uiteindelijk produceert dat afvallers en worden leerlingen teveel met hun onvermogen geconfronteerd. Wij zien dit

Opperste concentratie

als een overvragen op het HET. We onderkennen overigens wel dat leren niet kan zonder een beetje met de balans te spelen. Als je iets nieuws leert gaat het immers niet meteen goed en dat creëert een 'uit balans gevoel'. Dat is een gezonde nadruk op het HET. Ongezonder is het wanneer het HET niet eventjes maar langdurig de baas is. Wanneer CITO en schoolresultaten de enige 'baas' zijn. Binnen onze wijze van kijken pleiten we met aandacht voor het HET (didactiek en methodiek) op scholen, voor een goede analyse op het HET en een balans tussen Wij en HET. Niet zelden overigens met verrassend goede resultaten.

Toelichting Wij

In maatwerktrajecten op scholen merken we hoe belangrijk het is om naast een objectieve duiding (inzetten gevalideerde meetinstrumenten; zie STAP 1 methodiek. Dit volgt in het tweede artikel). ook een subjectieve duiding te maken van de klas. In een observatieles krijgen de docenten vooraf een kijkkader op de Wij (leren *zien* wat zich afspeelt in de groepsdynamiek). Met elkaar kijken en vaststellen wat je ziet levert prachtige overeenstemming en verschillen op bij de docenten. Immers een ieder kijkt vanuit zijn/haar eigen perspectief. Er is zoveel te zien dat we er inmiddels wel achter zijn dat twee keer kijken meer beelden en genuanceerdere uitspraken oplevert dan tien teamvergaderingen.

Het Wij (de klas) is een complex fenomeen. Leerlingen zitten bij elkaar met eenzelfde taak.

Namelijk het halen van een diploma. Leren gebeurt niet op basis van 25 x 1 maar dat leren gebeurt in een groep. Een groep die een eigen dynamiek kent. Een dynamiek die het leren op zijn beurt beïnvloedt. Een groep die veilig en onveilig kan zijn, met alle gevolgen van dien voor het leren. Onveiligheid komt helaas zeer vaak voor. Onveiligheid zit hem vaak in de groepsdynamiek en de waarden en normen die een rol spelen in die dynamiek. Om de veiligheid in een groep te vergroten brengen we de groepsdynamiek in kaart. We kijken eerst naar de normen die worden gecommuniceerd in de groep. Onder normen verstaan wij de impliciete regels die in een klas gelden. Elke groep of klas heeft zijn eigen impliciete regels. Deze normen kunnen een positief of een negatief effect hebben in de klas. Om te weten welke normen er in een klas gelden en of ze een positief of negatief effect hebben, kan het zeer nuttig zijn om te kijken naar de wijze waarop leerlingen omgaan met de 'ruimte' in de klas. Wij gebruiken de begrippen: Ruimte nemen en Ruimte geven¹ om de groepsdynamiek en normering in kaart te brengen. Bij hele jonge kinderen zie je in meer of mindere mate eigenschappen uit figuur 3 al terug in hun handelen. Wij zijn er van overtuigd dat ieder mens een natuurlijke voorkeur heeft voor het nemen van ruimte of het geven van ruimte. De Ruimte nemers proberen door het nemen van ruimte invloed te krijgen in de klas. Ruimte gevers door te kijken of er ruimte geboden wordt en of er ruimte is om in te nemen. De Ruimte nemers 'strijden' vanuit hun voorkeur in klassen vaak om de ruimte en gaan normen communiceren. Op die manier proberen ze hun gevoel van veiligheid te vergroten en invloed te krijgen in de klas. Overigens zit hier bijna nooit een slechte intentie achter, maar kan het effect in de klas wel nadelig zijn! De normdragers kunnen (on)bedoeld keihard zijn voor mede Ruimte nemers (er is immers maar een beperkte hoeveelheid ruimte beschikbaar) en de Ruimte gevers kunnen in die strijd al snel denken; "laat maar, hopelijk volgend jaar weer een nieuwe kans om meer invloed te krijgen". Ruimte gevers willen best ruimte en hebben zeker wat te melden maar zijn niet haantje-de-voorst. Dat betekent echter niet dat ze met het verlies aan ruimte, of met het gebrek aan ervaren ruimte, altijd gelukkig zijn. Zowel vanuit de strijd om ruimte kunnen bepaalde leerlingen worden buitengesloten of gepest worden als vanuit het niet (kunnen) voldoen aan de gecommuniceerde normen. Dat wil niet zeggen dat Ruimte geven beter is dan Ruimte nemen noch andersom maar is het goed om te weten wat de kwaliteiten en valkuilen zijn, zodat je dit als docent kan gebruiken in de communicatie en er rekening mee kan houden met je interventie. »

Kwaliteiten Ruimte nemer	Kwaliteiten Ruimte gever	Valkuilen Ruimte nemer	Valkuilen Ruimte gever
Initiatiefrijk	Analyserend	Laat geen ruimte aan andere mensen	Laat over zich heen lopen
Aanwezig	Observerend	Te snel beslissen	Te lang wachten
Actiegericht	Zelfreflectie	Zelfreflectie start via feedback van de ander	Te veel zelfreflectie (twijfel)

Figuur 3: voordelen en valkuilen van Ruimte nemers en Ruimte gevers

Overigens is het niet zo strikt als het hier staat. Veel mensen zijn een beetje van beiden: Ruimte gever & Ruimte nemer. Soms wat meer een beetje Ruimte gever, dan weer wat meer een beetje Ruimte nemer. Bovendien kan het per situatie (verschillende HET) uitmaken of je meer of minder je natuurlijke voorkeur laat zien. De mate waarin iemand zijn natuurlijke voorkeur laat zien hangt onder ander af van:

- Mate van bekendheid van het HET (het is eenvoudiger om ruimte te nemen als Ruimte gever als je goed bent in en bekend met het HET).
- Grootte van de klas (in grote klassen is de beschikbare ruimte beperkt).
- Samenstelling van de klas (veel of weinig Ruimte nemers/gevers).
- Mate van controle. Bij dreigend controleverlies zal de natuurlijke neiging vaak sterker worden.

Ruimte nemers gaan proberen weer controle te krijgen door meer ruimte te nemen en Ruimte gevers gaan proberen weer controle te krijgen door meer ruimte te geven (overigens helpen beiden niet en is leren hier zicht op te krijgen en je in te ontwikkelen een belangrijk uitgangspunt binnen Klasse(n)spel).

De norm

De norm is heel belangrijk in de WIJ en de norm bepaalt grotendeels hoe de WIJ is ingericht. Belangrijk daarbij is om ook het (negatieve) effect van de norm in kaart te brengen. De norm, zicht op de Ruimte gevers & Ruimte nemers en het effect leren zien in de klas zijn belangrijke tools voor de docent. Van daaruit kun je als docent respectvol sleutelen aan de norm en 'communiceren' met de Ruimte gevers & Ruimte nemers om zodoende de PA positief te beïnvloeden en de wipwap (weer) in balans te brengen of te houden. Om de betekenis van het normeren van de normdrager goed in kaart te brengen is een hele klus. Met welk doel en om welke reden wil hij/zij

op deze manier normeren? Uiteraard om invloed te krijgen in de klas, maar waarom de gecommuniceerde normen?

De betekenis hiervan is erg belangrijk omdat je op die manier op zoek kan naar een logische verklaring en je daar met je interventie rekening mee kan houden. Dit is een erg complexe stap, maar een van de belangrijkste aspecten. Hierbij is het belangrijk om in te zoomen op het IK van de normdrager. Tot slot kan het effect van een norm groot zijn en wordt in onze ogen vaak onderschat. Het kan een klas stevig uit balans brengen en de veiligheid ernstig aantasten. Over het algemeen is onze ervaring dat de kracht van de norm te weinig wordt onderkend door docenten. "Zo erg zal het wel niet zijn toch!" "Het valt allemaal wel mee!"

De norm is niet in de laatste plaats zo invloedrijk omdat zij soms heel onzichtbaar is. De norm kan zich manifesteren in het HET. Bijvoorbeeld alleen echt hard smashes telt of als we gaan wendspringen moet je wel ver aan durven zweven. Daar durft of kan natuurlijk een aantal leerlingen niet aan mee doen. Ook al zet je er tien vangers neer en leg je vijf matten op de grond. Wat je ziet is een activiteit die niet lukt. Dus is de verleiding groot om naar de activiteit te kijken. Heb ik iets verkeerd gedaan? Is het te moeilijk? De focus ligt op het HET maar het kan de norm zijn (we willen geen watjes!) die regeert en die de PA of liever gezegd het gebrek aan PA bepaalt. Hoe goed die norm verstoort is blijkt wel als je bedenkt wat een docent in deze situatie nog meer kan doen en vaak doet. In de eerste plaats focussen op het HET. Als daar de opties uitgeput zijn richt de aandacht zich vaak op de individuele leerling die

Geconcentreerd in het spel brengen

niet 'mee wil doen'. "Doe niet zo kinderachtig ik heb toch alles goed uitgelegd er kan zo echt niets mis gaan". Dan is het IK aan de beurt. Terwijl het gebrek aan PA in dit voorbeeld veroorzaakt wordt door de norm.

Toelichting Docent

De rol van de docent in het vinden van een balans op de wipwap (en verbeteren van de PA) is groot. Immers de docent is de 'formele leider' en kan vanuit die rol veel invloed hebben. Een aantal factoren is hierbij van belang.

- Een goede analyse en betekenisverlening op het HET en op de WIJ. Als je niet goed weet wat er speelt, kun je er simpelweg ook niet goed invloed op uitoefenen.
- Ervaring van docent. Uiteraard is ervaring belangrijk omdat je kan putten uit soortgelijke eerdere ervaringen en je er een zekere mate van zelfvertrouwen aan kan ontleen.
- Opleiding. De wijze waarop je bent opgeleid en of je wel/niet geleerd hebt om op de HET-en WIJ-kant goed te analyseren.
- Mate van controle. Als je het gevoel krijgt de controle te verliezen zal je natuurlijke reactie zijn om te vervallen in de valkuil van je voorkeursstijl.

Bovenstaande factoren spelen een rol bij het in balans houden van de wipwap door de docent. Voor docenten geldt net als bij de leerlingen dat elke docent een natuurlijke voorkeur heeft voor Ruimte nemen of Ruimte geven. Afhankelijk van het gevoel van (dreigend) controleverlies zal een docent in meer of mindere mate in de valkuil van zijn/haar voorkeursstijl trappen. Net als bij leerlingen is er geen enkele twijfel aan de intentie van een Ruimte nemende of Ruimte gevende docent, maar gaat het om het effect op de wipwap en het eigen tevredenheidsgevoel van de docent. Een docent met een voorkeur voor Ruimte nemen, zal als hij/zij het gevoel heeft dat de controle minder wordt (onmachtig) waarschijnlijk harder gaan werken (bijvoorbeeld meer uitleggen, nog een keer voordoen, nog meer energie in de les steken, zelf gaan voorschrijven hoe het hoort/normeren in de klas etc.). We noemen dat 'het gevoel van harder gaan werken'. Een docent met een Ruimte gevende voorkeur zal als hij/zij het gevoel heeft dat de controle minder wordt (onmachtig) waarschijnlijk meer terugtrekken en uit contact gaan (verschuilt zich achter school – en inspectie – eisen; 'het moet nou eenmaal zo', laat het aan de klas over met het gevaar dat de normdrager gaat bepalen en je de 'straatcultuur in de school haalt'). We noemen dat het 'gevoel van terugtrekken en

uit contact gaan'. Veel docenten herkennen dit gevoel overigens wel. Ze weten of voelen wel dat ze er niet voldoende vat op krijgen, of ze voelen wel dat ze met keihard werken als het ware de bui net voor blijven. Ze halen droog het einde van de dag maar zijn wel kapot na zo'n dag en willen het liever anders. Hoe dan is de hamvraag? Zijn er interventies die een Ruimte gever kunnen helpen om relaxed in contact te blijven en zich niet terug te trekken? Zijn er interventies die de Ruimte nemer kunnen helpen om meer rust te houden en te observeren?

In het volgende artikel gaan we in op de ontwikkelde Klasse(n)spelmethodek.

Naast diverse maatwerktrajecten in het onderwijs wordt er ook opleidingsonderwijs op de Calo (Hogeschool Windesheim) volgens deze methodek verzorgd, zodat toekomstige LO-docenten en Psychomotorische therapeuten beter zijn voorbereid op het leren balanceren en beter leren beïnvloeden in groepsprocessen.

Het hier beschreven model, de ervaringen (casussen) en de methodek zullen ook in boekvorm verschijnen. Doelgroep: docenten en docentopleidingen.

Over de auteurs

Annematt Colot d'Escury is klinische ontwikkelings- & sportpsycholoog en docent aan de UvA.

Manon van de Spek is docent LO en masterstudent Onderwijskunde.

Rowan de Jong is masterstudent sport- en prestatiepsychologie.

Roel van Beusekom is opleidingsdocent aan de Calo en docent Klasse(n)spel.

Ivo Dokman was opleidingsdocent aan de Calo en is docent Klasse(n)spel.

Literatuur

Anderson, G.J., & Walberg, H.J. (1974). 'Learning environments'. In: H.J. Walberg (Ed.), *Evaluating Educational Performance: A Sourcebook of Methods, Instruments, and Examples* (pp. 81-98). Berkeley, CA: McCutchan.

Cohn, R. C. (1993 3^e druk). *Van Psychoanalyse naar Themagecentreerde Interactie*

Fraser, B.J., & Fisher, D.L. (1986). 'Using short forms of classroom climate instruments to assess and improve classroom psychosocial environment'. *Journal of Research in Science Teaching*, 5, 387-413.

Fraser, B.J., Walberg, H.J., Welch, W.W., & Hattie, J.A. (1987). 'Syntheses of Educational Productivity Research'. *International Journal of Educational Research*, 11(2), 145-252.

Golly, A. & Sprague, J. (2011). *Positive Behaviour Support. Goed gedrag kun je leren! Doelmatige strategieën voor in de school*. Huizen: Uitgeverij Pica.

Haertel, G.D., Walberg, H.J., & Haertel, E.H. (1981). *Socio-psychological environments and learning: a quantitative synthesis*. *British Educational Research Journal*, 7, 27-36.

Hieneman, M., Dunlap, G. & Kincaid, D. (2005). 'Positive support strategies for students with behavioral disorders in general education settings'. *Psychology in schools*, 8, 779-794.

Maslowski, R. (2004) *Klimaat in de klas*.

Moos, R.H. (1980). 'Evaluating classroom learning environments'. *Studies in Educational Evaluation*, 6, 239-252.

Oldeboom, B. en Hazelebach, C. (2002). *Loopt 't, lukt 't, leeft 't*.

Remmerswaal, J. (2011 10^e druk). *Handboek groepsdynamica*.

Torrance, K. (2010) 'Omgaan met gedragsproblemen in het onderwijs'. *Remediaal*, 6, 26-30.

Wubbels, T., & Brekelmans, M. (2005). 'Two decades of research on teacher-student relationships in class'. *International Journal of Educational Research*, 43, 6-24.

Foto's: Anita Riemersma

Noten

1. Beusekom en Dokman 2009 ◀■

Kindermishandeling signaleren in en rond de gymzaal

Kindermishandeling komt overal voor. Uit recente cijfers weten we dat er in elke schoolklas gemiddeld een of twee kinderen zitten die thuis mishandeld, verwaarloosd, vernederd of misbruikt worden. Het is dus belangrijk dat de signalen die deze kinderen uitzenden worden opgepikt. Als vakleerkracht lichamelijke opvoeding heb je de kans om kindermishandeling te signaleren. Jij bent immers degene die een kind ziet in gymkleden en bovendien in een situatie waarin andere sociale vaardigheden nodig zijn dan tijdens de schoollessen in de klas.

Door: Esther Hilhorst

Op de Landelijke studiedag Basisonderwijs 'Zweten en Meten', geeft Edith Geurts, inhoudsdeskundige bij e-academie The Next Page, een workshop over het omgaan met vermoedens van kindermishandeling. De deelnemers bestaan uit gymleerkrachten werkzaam op scholen en werkzaam bij gemeenten. Voornamelijk van klassen met kinderen van vier tot twaalf jaar. In de workshop komt al snel naar voren dat de deelnemers verrassend veel kennis hebben over het onderwerp kindermishandeling. Op de eerste vraag van Edith 'Wat verstaan jullie onder kindermishandeling?' komen verschillende antwoorden, zoals geestelijke mishandeling, lichamelijke mishandeling, verwaarlozing, nalatenschap in de opvoeding en een beperking in de ontwikkeling van kinderen. De meeste vormen benoemen de gymleerkrachten zelf al.

Signaleren van kindermishandeling

Het signaleren en aanpakken van kindermishandeling is geen sine-cure: het vereist kennis, intuïtie, wil én lef. Om kindermishandeling te kunnen herkennen, moet je weten waar je op moet letten: welke signalen kunnen kinderen uitzenden, hoe verloopt een gezonde ontwikkeling van kinderen, welke gevolgen kan geweld hebben, wat kan en mag je doen? Belangrijk voor het opmerken van signalen is de erkenning dat kindermishandeling voorkomt en dat het zeer schadelijke gevolgen kan hebben voor kinderen. Zien dat een kind thuis in de knel zit betekent ook handelen: het geweld stopt veelal niet vanzelf. Handelen is niet altijd makkelijk; angst voor de gevolgen of om het niet goed te zien kunnen een rol spelen. De deelnemers van de workshop geven aan het ook lastig te vinden om iets met een niet-pluis-gevoel te doen. Er zijn veel vragen over wat je wanneer precies moet en kunt doen; 'Waar ligt de grens?' En 'Ik ken de ouders, hoe kan ik de goede vertrouwensband met de ouders dan behouden?'. Edith geeft aan dat je als professional moet proberen niet verwijtend met de ouders te praten, maar juist moet laten zien dat je je zorgen maakt en graag meedenkt over het vinden van een oplossing.

Als vakleerkracht lichamelijke opvoeding heb je de kans om kindermishandeling te signaleren.

Signalen van kindermishandeling zijn vaak te herkennen in het lichamelijke welzijn van kinderen, in hun gedrag of in het gedrag van hun ouders. Lichamelijke signalen van mishandeling kunnen lichamen letsel of een groeiachterstand zijn. Gedragssignalen zijn bijvoorbeeld extreem zenuwachtig, gespannen, boos of angstig gedrag. Kinderen schrikken bijvoorbeeld bij onverwacht lichamen contact, zijn bang bij het omkleden voor de gymles of hebben faalangst. Ook kunnen mishandelde kinderen zich anders gedragen tegenover andere kinderen: ze kunnen agressief zijn, wantrouwend of erg op zichzelf. De gymleerkrachten geven tijdens de workshop aan dat het best vaak gebeurt dat ze bepaalde signalen steeds bij dezelfde kinderen opvangen, zoals het zonder (winter)jas naar school gaan, ongewassen gymkleden of geen gymkleden mee hebben en te kleine gym schoenen waar niets mee wordt gedaan. Edith legt uit: "Hoe meer signalen een kind uitzendt, hoe groter de kans is dat er sprake is van kindermishandeling. Er zijn echter ook kinderen waaraan niets te merken is of die heel goed weten te verbergen dat ze thuis problemen hebben. Het signaleren van kindermishandeling is dus niet simpelweg het

waarnemen van aanwijzingen die onomwonden aantonen dat ouders het kind mishandelen."

Handelen bij een vermoeden van kindermishandeling

Alle signalen op een rij betekent niet automatisch dat er sprake is van kindermishandeling. Het gaat om het totaalplaatje, waarbij alle signalen in kaart gebracht worden, besproken met ouders en soms het kind zelf en andere betrokkenen. Het is belangrijk voorzichtig te zijn als het gaat om praten met kinderen over misbruik of geweld. Het is nadrukkelijk niet de bedoeling het kind te ondervragen. Dat vereist specifieke kennis en vaardigheden, zowel in het kader van hulpverlening (het kind kan getraumatiseerd zijn) als vanuit het strafrechtelijke kader (het stellen van verkeerde vragen kan het bewijs 'vertroebelen' of herinneringen van kinderen beïnvloeden). Dat betekent niet dat jij als gymleerkracht (of de vaste leerkracht en intern begeleider) het gesprek met een kind uit de weg moet gaan. Een open houding helpt kinderen om in hun eigen woorden te vertellen wat ze kwijt willen. 'Actief luisteren' is een manier om dergelijke gesprekken te voeren. Algemene regels bij actief luisteren zijn dat zinnen met 'Je ...' beginnen en op een vragende toon worden gesteld, zoals 'Je bedoelt dat...?' of 'Je hebt het gevoel dat...?'. Op deze manier vat de gesprekspartner de gevoelens van het kind in eigen woorden samen en voelt het kind zich serieus genomen en aangemoedigd om zijn verhaal te vertellen. Een deelnemer van de workshop merkt op dat je als gymleerkracht een goede steunpilaar kunt zijn als kinderen hun verhaal kwijt willen, juist doordat de kinderen jou niet de hele week zien en je iets verder van alles af staat.

Werken volgens de Wet Meldcode

Edith geeft de deelnemers aan het eind van de workshop mee dat ze zonder de hulp van anderen in te schakelen het geweld niet kunnen stoppen en dat het dus belangrijk is om te weten welke stappen ze kunnen volgen en wie ze daarbij kunnen betrekken of raadplegen. Binnen de school moeten intern begeleiders, directeurs en (gym) leerkrachten straks net als alle andere beroepskrachten volgens de Wet Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling handelen. De Wet wordt naar verwachting juli 2013 van kracht en wil stimuleren dat beroepskrachten die met kinderen en volwassenen werken nog eerder in actie komen als zij het vermoeden hebben dat een kind thuis in de knel zit. De Wet stelt organisaties verplicht een meldcode op te stellen, waarin is opgenomen wie welke stappen onderneemt als er een vermoeden van huiselijk geweld is.

Stappen van de meldcode

Scholen stellen een eigen meldcode op, gebaseerd op de volgende vijf stappen.

Stap 1: in kaart brengen van signalen.

Stap 2: overleggen met een collega en eventueel raadplegen van het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK) of het Steunpunt Huiselijk Geweld (SHG).

Stap 3: gesprek met de cliënt.

Stap 4: wegen van het geweld of de kindermishandeling.

Stap 5: beslissen: hulp organiseren of melden.

In de online cursus van The Next Page leert de leerkracht welke signalen hij of zij kan opvangen

Als gymleerkracht zal je waarschijnlijk de stappen van deze meldcode niet helemaal doorlopen, bij jou ligt de taak om signalen op te vangen en dit neer te leggen bij de vaste leerkracht van het kind of de intern begeleider binnen de school.

Taak van de school

Kinderen kunnen op verschillende manieren laten merken dat zij thuis in de knel zitten. Het is geen taak van de school om vast te stellen of een kind wel of niet mishandeld wordt. Het is wel de taak van de school signalen zorgvuldig te beoordelen en te noteren in het dossier. Handelen volgens de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling is daarbij leidend.

Online cursussen over de meldcode

Voor medewerkers in het (speciaal) onderwijs biedt e-learning academie The Next Page online cursussen en webinars over het werken met de meldcode, en ook een gratis online *Tijdschrift Kindermishandeling*. Via de digitale leeromgeving kunnen leerkrachten in het (speciaal) basisonderwijs een cursus volgen over het omgaan met vermoedens van kindermishandeling. Ook voor medewerkers met een zorgtaak is een specifiek cursuspakket beschikbaar, dat naast het werken met een meldcode tevens ingaat op het omgaan met vermoedens van grensoverschrijdend gedrag door een collega, en op het communiceren over geweld.

Naast de e-learning van The Next Page kun je op www.huiselijkgeweld.nl of via de databank van het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) ook andere scholing vinden over huiselijk geweld en kindermishandeling.

The Next Page

The Next Page (een initiatief van de onafhankelijke goede doelenorganisatie Augéo Foundation) is een online leeromgeving waar professionals beroepsgerichte cursussen, live webinars en e-colleges kunnen volgen over het signaleren, handelen en communiceren bij kindermishandeling en huiselijk geweld. De online cursussen zijn ontwikkeld in nauwe samenwerking met beoogde beroepsgroepen, brancheorganisaties, experts en kennisinstituten.

Esther Hilhorst is communicatiemedewerker bij The Next Page

Contact:

www.thenextpage.nl

info@thenextpage.nl

Samenwerking binnen de sectie; het vakwerkplan

Lange tijd kon de leraar LO zijn werkzaamheden naar eigen goeddunken doen. De steeds groter wordende scholengemeenschappen en de invoering van eindtermen en kerndoelen hebben grote invloed gehad op het werk van vakgroepen, secties en individuele docenten. Voor de kwaliteit van de leraar LO betekent dit dat er een verschuiving plaats heeft gevonden van een op een zelfstandige manier verantwoordelijkheid dragen voor ontwerpen, uitvoeren en evalueren van een programma, naar het in teams ontwikkelen van projecten en leerarrangementen. Besluitvorming en afstemming moet gebeuren binnen de vaksectie. Hierbij moet een balans worden gevonden tussen de individuele belangen en standpunten van de leraren afzonderlijk en de gezamenlijke visie van de sectie.

Door: mr. Floortje van 't Wout

Een van de taken die de sectie van hogerhand wordt opgedragen, is het ontwikkelen van een vakwerkplan. Het schrijven van een vakwerkplan is geen verplichting voor secties, maar is wel sterk aan te bevelen om afspraken vast te leggen over het wat, hoe en waarom van het programma LO. Het vakwerkplan zal per sectie verschillen; afhankelijk van de eensgezindheid binnen de sectie zal er meer of minder op papier worden gezet.

Het vakwerkplan hoeft niet alleen te gaan over de inhoud van de lessen, maar ook over de omgang met elkaar en met de leerlingen. 'Aanraken' in de lessen LO is een onderwerp waarover steeds vaker discussie ontstaat. Omgaan met lichamelijkheid speelt in bewegingssituaties een dominante rol: je leert als leerkracht de kinderen omgaan met risico's, je leert ze omgaan met aanraken bij hulpverlening, je leert ze meten met anderen, je leert ze omgaan met zichtbaarheid in lijf en leden etc.. Dat alles in een vaak van school afgezonderde accommodatie waarbij omkleden en douchen een onderdeel van de lessen LO zijn en de verantwoordelijkheid van de leerkracht vormen. Professionele deskundigheid en distantie van leerkrachten LO omvat daardoor een zeer divers geheel. Naast de sociale veiligheid en het voorkomen van ongevallen dient de leerkracht ervoor te zorgen dat lichamelijk contact bij bijvoorbeeld hulpverleners slechts functioneel en niet mis te verstaan is.

Het is daarom zinvol met vakcollega's en in het verlengde van de beroepsethische uitgangspunten afspraken te maken over gedragsrisico's die specifiek gelden voor de leraar LO. Afspraken hierover kunnen heel goed in het vakwerkplan worden opgenomen, nadat hierover overleg is gevoerd met en goedkeuring is verkregen van de werkgever.

Andere onderwerpen die veelal in het vakwerkplan worden opgenomen zijn:

- afstemmen van ideeën en ideologieën ten aanzien van het vak lichamelijke opvoeding (ten bate van de vaksectie maar ook het beleid binnen de school)
- afstemmen van leerlijnen en lessen in de verschillende niveaus
- verwoorden van het sport- en beweegbeleid binnen de school
- verwoorden van bieden van veilige lesgeefsituaties en hulpverleners
- jaarplanning van de lessen LO per leerjaar
- jaarplanning van LO-ondersteunende activiteiten zoals het bieden van MRT maar ook activiteiten als toernooien, buitenschoolse activiteiten en trainingen voor o.a. schoolcompetities
- hoe om te gaan met ongevallen in de gymles, ongevalregistratie en dergelijke (valt ook onder eerder punt: veilige lesgeefsituaties)
- het leerproces bewaken van de leerlingen en afstemmen van de lesinhouden en gebruikte methodieken door de collega's LO onderling.

Een vakwerkplan kan vaak gezien worden als de voorfase van de les lichamelijke opvoeding. De sectie heeft daarmee op voorhand nagedacht over de wijze waarop het lesprogramma aangeboden zou moeten worden, met als doelstelling om de vaardigheid van de leerlingen op specifieke sportonderdelen te kunnen verbeteren.

Wanneer de inhoud van het vakwerkplan past binnen het beleid van de school en is geaccordeerd door de schoolleiding, kun je in het algemeen stellen dat je gedekt bent voor de lessen die je geeft.

Het vakwerkplan heeft er in een uitspraak van de rechtbank Haarlem mede voor gezorgd dat de school niet aansprakelijk is gesteld voor de opgelopen schade door een ongeval. Tijdens een gymles komt een leerling bij het hordelopen ten val en breekt zijn been. De ouders van de leerling stellen de school hiervoor aansprakelijk. Door de school is aangevoerd dat aan de hand van het vakwerkplan al twintig jaar op deze wijze het hordelopen werd onderwezen aan leerlingen van 12 jaar, zonder dat er noemenswaardige incidenten hadden plaatsgevonden. De rechtbank heeft aan de hand van het vakwerkplan en de verklaringen van de docent, geoordeeld dat het onderdeel hordelopen in vijf lessen op een opbouwende en didactische manier is onderwezen aan de leerlingen. De school werd niet aansprakelijk gesteld voor de opgelopen schade. ◀

Praktijk katern

Nummer

1

Jaargang 100 - 28 jan. 2012

Lichamelijke Opvoeding

Samenwerkend leren in de praktijk

Het chagrijnenspel; de meerwaarde van samenwerken

Samenwerkingsvormen met matten

Brandweertje. Een spel gericht op samenwerking

Samenwerkend leren in de praktijk

Leren samenwerken is een belangrijk onderwerp in de lessen op school. In een artikel elders in dit blad wordt het samenwerkend leren besproken op basis van handreikingen beschreven in een APS uitgave: Samenwerkend leren (1997, Wolters-Noordhoff) door Sebo Ebbens, Simon Ettekoven en Jos van Rooijen. In dit artikel wordt stilgestaan bij praktische voorbeelden van samenwerkend leren: hoe doe je dat?

Door: Maarten Massink

Muursalto achterover met viertallen en hulpverleners

Viertallen van ongeveer gelijke lengte en gewicht. Twee matjes bij de muur. Twee leerlingen pakken een leerling bij de bovenarmen en tillen hem vijf tellen van de grond. De te tillen leerling houdt zich strak. Als er vertrouwen is, pakken de dragers de leerling in de draaigreep achterover (de docent controleert). De leerling loopt met zijn voeten omhoog tegen de muur en weer terug. Als er vertrouwen is, probeert de leerling de volgende keer zo hoog op te lopen met zijn voeten tegen de muur dat hij kan afzetten voor de muursalto achterover. De dragers houden tot het einde toe vast. De vierde leerling staat achter de mat om achteruitvallen te voorkomen. Na afloop evalueren. Wie is een goede hulpverlener? Wat maakt een hulpverlener een goede hulpverlener?

Dit kan eerst met de docent samen geoefend worden om te kijken of leerlingen vaardig en krachtig genoeg zijn om het zelfstandig uit te voeren. Als dit lukt dan kan de salto achterover geoefend worden vanuit de minitrampoline na drie keer veren. Dit kan weer uitgebreid worden met een hurkwendsprong over de kast met landen in een tweede minitrampoline achter de kast en drie keer veren met salto achterover. Uiteindelijk is de salto achterover direct na een hurkwendsprong gevangen door leerlingen een ultiem resultaat van een samenwerkingsopdracht. (zie *kvloweb*)

Gesloten samenwerkingsopdracht

Bewegen op muziek. De docent leert de leerlingen een aantal aerobicspasjes van acht tellen. De docent doet voor de leerlingen doen na. Na een tiental eenvoudige variaties van acht tellen te hebben gedaan (sidestep, grapevine, jumping jacks, hopping et cetera) kiest de klas vier favoriete variaties die ze het leukste vinden. Dit is het refrein. Daarna worden er groepjes van vier gemaakt. Ieder groepslid kiest een variatie of bedenkt een nieuwe variatie en brengt deze in. Deze worden gezamenlijk geoefend. Ieder groepje oefent zijn eigen vier maten in op de maat van de muziek. Daarna wordt er met de hele klas acht keer acht maten gedanst, waarvan vier maten het refrein (klas doet hetzelfde) en vier maten de groepsvariaties (ieder groepje verschillend). Na afloop laat ieder groepje zijn dansje zien en krijgt applaus.

Open samenwerkingsopdracht

Bewegen op muziek. Je kiest voor deze opdracht als je met een groepje een dans wilt maken. Je krijgt vier weken de tijd. Van het hele proces maak je een videofilmje van circa vijf minuten met beginsituatie, de vorderingen en de eindsituatie/-dans. In de aftiteling zet je duidelijk wie eindverantwoordelijke is voor welk onderdeel van het eindproduct. Denk daarbij aan choreografie (wie bedenkt de dans?), aankleding, filmopnamen en montage, muziekkeuze et cetera.

Het boek 'Samenwerkend leren' geeft een aantal tips als het gaat om het bevorderen van samenwerkend leren. Dit worden sleutelbegrippen genoemd. Naast deze sleutelbegrippen zijn er ook twee vuistregels die je in je achterhoofd kunt houden bij het lesgeven en waaraan je iedere dag kunt werken om samenwerkend leren te stimuleren.

Vuistregels

- 1 De docent doet niets wat leerlingen zelf kunnen.
- 2 De aanwezigheid van de docent is een meerwaarde voor het zelfstandig leren.

Deze vuistregels lijken vanzelfsprekend maar zijn vaak o zo moeilijk toe te passen. Vooral als het gaat om tijd nemen voor de opdrachten. Vaak willen we, om vaart te krijgen/houden in de les, snel even wat klaarzetten of opruimen of anderszins regelen. Voordat je het weet ben je als docent harder aan het werk (met klaarzetten bijvoorbeeld) dan de leerlingen die zitten af te wachten tot je klaar bent. Leerlingen laten doen wat ze zelf kunnen kost tijd. Maar als je het ziet als een investering kun je dat later terugverdienen.

Als leerlingen dan (in enigermate) zelfstandig werken kun je als docent van toegevoegde waarde zijn door de kwaliteit van de vaardigheden te vergroten. Niet door het stokje weer over te nemen maar door >>

Eerst samen met de docent oefenen

Contact:

m.massink1@upcmail.nl

Demonstratie acrogyim

Maak een groepje van vier een demonstratie acrogyim. Er staat een aantal voorbeelden van trucs op kaart met verschillend moeilijkheidsniveau. Ieder groepslid kiest een truc uit waarvan hij denkt dat die haalbaar is voor de groep. Hij neemt de regie bij het uitvoeren van deze truc en verdeelt de taken. Hij neemt ook zelf deel aan de demonstratie. Na afloop laat iedere groep een demonstratie zien van vier trucs met vloeiende overgangen van truc naar truc.

Boksen met viertallen

Bij boksen met groepen van vier gaat een tweetal sparren. De derde leerling is coach. De vierde leerling is tijdwaarnemer en scheidsrechter. Hij geeft het begin- en eindsignaal en grijpt in als te 'stevig' gebokst wordt (meer dan skintouch raken). Er wordt twee keer anderhalve minuut gebokst. Na anderhalve minuut geeft de coach aanwijzingen aan de bokkers over de dekking en wijze van stoten/aanvallen. Daarna wisselen de bokkers en scheidsrechter en coach van rol. Tijdens de uitvoering controleert, en na afloop evalueert de docent de regelende rol. Wordt er veilig gebokst? Worden er aanwijzingen gegeven in de 'break'?

Softbal, zes tegen zes met drie honken

De slagpartij staat opgesteld aan de zijkant (aan de kant van thuishonk en honk één). Voor je aan slag komt, ben je eerst slagcoach: je geeft tips aan de slagman over zijn slaghouding. Daarna word je scheidsrechter: je past de slag-wijdregels toe en je beoordeelt of een loper 'in' is of 'uit'. Daarna word je slagman. De docent corrigeert niet de slagman maar de slagcoach als hij geen aanwijzingen geeft aan de slagman. Of hij complimenteert juist de slagcoach als hij dat wel doet. Ook het optreden van de scheidsrechter wordt geëvalueerd.

leerlingen de zone van de naaste ontwikkeling (Vygotsky) te tonen. Daarbij kan het gaan om moeilijkere bewegingsvaardigheden of om complexere regelvaardigheden (zie het voorbeeld van muursalto achterover). Door te observeren, evalueren, beoordelen en kennis laten maken met de volgende stap kun je structuur aanbrengen in het samenwerkend leren.

Sleutelbegrippen

Bij het stimuleren van samenwerkend leren gaat het om het in acht nemen van de volgende sleutelbegrippen (Bron: *Samenwerkend leren*).

1 Positieve wederzijdse afhankelijkheid

De opdracht is zo geformuleerd dat leerlingen elkaar nodig hebben voor een goed resultaat.

2 Individuele aanspreekbaarheid

Elk groepslid is aanspreekbaar op de eigen inbreng in de groep en op het gehele groepsresultaat en kan dus op beide worden aangesproken.

Ringenzwaaien jureren

Klassikaal ringenzwaaien. Groepjes van vier per ringenstel. Afgenummerd per groepje van één tot en met vier. Nummers één zwaaien met accent op strekhangzwaai. Benen gestrekt houden en afzetten midden onder de ringen, voeten na elkaar op de grond met een twee-passen-ritme (Ta-dam). Voor en achter voeten sluiten. Na drie keer heen-en-terugzwaaien slepen en tot stilstand komen. De andere drie in het groepje beoordelen. Iedereen heeft een tien. Voor ieder foutje krijg je een punt aftrek. Bijvoorbeeld grond raken met één voet of voeten niet sluiten voor, of knieën optrekken in plaats van benen gestrekt houden. De drie juryleden overleggen voor het cijfer en vertellen de turner het cijfer en de reden. Dit kan ook op een blaadje. Daarna gaat de volgende ringenzwaaien en zo tot iedereen is geweest.

Volleybal coachen

Leerlingen spelen volleybal twee tegen twee op een klein veldje, zes veldjes op een lengtenet, 24 leerlingen zijn actief. De docent geeft een voorbeeld van de onderhandse serve. Op de velden ligt een kijkwijzer. Leerlingen krijgen de opdracht om de kijkwijzer te bestuderen en elkaar aanwijzingen te geven als de partner serveert. Sommige leerlingen geven enthousiast aanwijzingen, sommigen zijn stil, anderen overdrijven hun rol. De docent loopt rond. Hij geeft enthousiaste complimenten aan leerlingen die hun partner goed coachen. Leerlingen die fouten maken corrigeert hij niet maar bevestigt wel hun coach: "wat doet hij fout? Heb je er wat van gezegd? Wat heb je gezegd?". Na afloop vraagt hij: "Wie heeft goede aanwijzingen gekregen van zijn coach?".

De regie nemen bij het uitvoeren van de truc

3 Directe interactie

De inhoud van de opdracht nodigt uit tot samenwerking en de opstelling is uitnodigend voor interactie. Uit de voorbeelden in dit artikel gegeven, wordt de noodzaak tot samenwerking duidelijk. De interactie blijft soms beperkt tot non-verbale communicatie. Door momenten in te bouwen waarin leerlingen tijd en gelegenheid krijgen hun waarnemingen te delen, kun je hier expliciet ruimte aan geven.

4 Sociale vaardigheden

De voor samenwerking noodzakelijke vaardigheden worden expliciet aangeleerd en geëvalueerd.

5 Aandacht voor het groepsproces

Een samenwerkingsopdracht wordt regelmatig gevolgd door een nabespreking, zowel over de inhoud van de opdracht als over het proces van samenwerking.

Het zal niet meevallen hier een structuur in aan te brengen. Wat wel lukt is binnen bepaalde activiteiten kansen benutten om een bepaalde samenwerkingsvaardigheid die automatisch uit de activiteit volgt expliciet aan de orde te stellen en te bespreken, belangrijk te maken. Ik hoop dat de voorbeelden uit de praktijk aantonen dat de kansen in ons vak hiervoor legio zijn.

Bron

Ebbens, S., S.Ettekoven, J. van Rooijen (1997)
Samenwerkend leren. Groningen. Wolters-Noordhoff.

Foto's: Anita Riemersma en Maarten Massink ◀

Slag observeren als slagcoach

Badmintonnen en elkaar trainen

We gaan met tweetallen de shuttle hooghouden. Je probeert samen een zo hoog mogelijke serie te maken. Na twee minuten stoppen en je onthoudt de hoogste serie. De leerlingen aan de ene kant van het net blijven staan en aan de andere kant van het net schuiven ze een plaatsje naar rechts. Je krijgt een nieuwe partner. Je vergelijkt eerst de puntenaantallen met elkaar. Degene met het hoogste puntenaantal in de vorige ronde wordt de trainer. In de volgende twee minuten probeert de trainer zijn pupil een hogere serie te laten maken dan in de ronde daarvoor door goed aan te spelen en aanwijzingen en aanmoedigingen te geven. Na een aantal rondes komen we bij elkaar voor een klassengesprek. Met wie was het leuk om te spelen, wie was een goede coach? Wat maakt het leuk om met iemand te spelen? Wat maakt iemand een goede coach? Deze punten worden op het bord geschreven. Bijvoorbeeld: goed aanspelen, tips geven, complimenten geven, bedanken na afloop. Geldt dit alleen voor badminton? Denk hieraan een volgende keer met spelen.

Samenwerkingsopdracht: klim op de kast

In de zaal staan vier kasten. Er zijn vier groepen van zes of zeven leerlingen verdeeld over vier banken.

Eerste opdracht. Ga met je groep naar een kast en klim erop en help elkaar en houd elkaar vast zodat iedereen op de kast kan staan. Welke groep staat het eerst?

Tweede opdracht. Klim van de kast. Indien een landingsmat ervoor ligt, spring om de beurt van de kast op de mat, tik vier verschillende muren aan kom terug en klim weer op de kast. Wie is het eerst?

Vragen aan de groep/klas:

- overleg in je groep wat de snelste manier is om vier verschillende muren aan te raken (diagonaal door de zaal)
- wat is een goede manier van elkaar helpen om op de kast te komen als groep? De snelste eerst of degene die het moeilijk vindt eerst? Wie heeft de meeste ruimte/hulp nodig?

● denk je eerst aan jezelf en dan aan de groep als je snel bent of geef je dan juist eerst ruimte aan een ander en help je eerst de ander?

Derde opdracht. Tik weer vier muren aan. Til voorzichtig de kastdeksel van de kast. Een leerling erin, de rest erop. Overleg eerst wie in de kast durft en wil.

Er is een database waar docenten hun leermiddelen op zetten om te delen met collega's. Voor LO-docenten is dit interessant en bereikbaar via lichamelijkeopvoeding.vakcommunity.nl. Hiervan kun je gratis lid worden. Dit maakt het mogelijk leermiddelen te lezen, te plaatsen en erover te communiceren. De leermiddelen zijn vaak heel praktijkgericht. Voorbeelden hiervan nemen we af en toe op in het praktijkkatern (red). In dit geval geldt het voor dit en de volgende twee artikelen.

Het chagrijnenspel; de meerwaarde van samenwerken

“Aaah mevrouw, zullen we weer eens het chagrijnenspel doen?” Deze opmerking krijg ik met grote regelmaat te horen. Van klas een tot en met zes, van vmbo tot vwo is dit spel zeer geliefd! Voor mij als docente staat vooral het samenwerken binnen dit spel voorop. Voor leerlingen is dit in, eerste instantie, niet het hoofddoel, maar het plezier en het leuk met elkaar bezig zijn.

Door: Rynette Leenstra-Schmaal

Verdeel een klas in drie groepen en geef ze als opdracht dat ze van de ene kant van de zaal naar de andere kant moeten. Hierbij moet er allerlei materiaal meegenomen worden over obstakels en tot slot over een ravijn. Op het eerste gedeelte van het parcours mogen leerlingen zich alleen door middel van hoepels voortbewegen. Vanaf het ravijn mogen de hoepels niet meer gebruikt worden en moet al het materiaal en alle spelers via twee klimtouwen naar de overzijde. De touwen hangen dusdanig ver dat ze eerst moeten bedenken hoe deze te pakken. Wat doe je als iemand niet kan touwzwaaien? Hoe los je dit als groep op? Raakt iemand of iets de vloer buiten de hoepels of in het ravijn dan moet alles en iedereen van de groep terug naar de start. Daar komt ook de naam van dit spel om de hoek kijken: niet iedereen blijft dan vrolijk!

In het kader van samenwerken binnen de lessen LO is het chagrijnenspel een prachtig middel. Afhankelijk van de grootte van de groep, het beschikbare materiaal en het doel zijn er oneindig veel mogelijkheden binnen dit spel. Het is een spel waarbij heel snel de verschillende karakters van leerlingen duidelijk worden: wie zijn de voortrekkers, wie duiken onder in de groep, wie zijn de denkers, de doeners, de extraverten, de introverten enzovoort. Voor de deelnemers kan het spel en het winnen het doel op zich zijn, voor de docent een middel de klas beter te leren kennen en samenwerken te bevorderen.

Doel van het spel

Het chagrijnenspel is een samenwerkingsspel waarbij leerlingen uitgedaagd worden via de juiste tactiek met elkaar en allerlei materiaal de andere kant van de zaal, het einde van het parcours, te bereiken. De uitleg van de docent, vooraf, is zo summier mogelijk. Op deze manier wordt er van de leerlingen gevraagd creatief te denken en tot oplossingen te komen. Binnen de mogelijkheden van de gestelde regels wordt van leerlingen gevraagd hun eigen kwaliteiten binnen de groep in te zetten.

Organisatie en zaalindeling

Organisatie

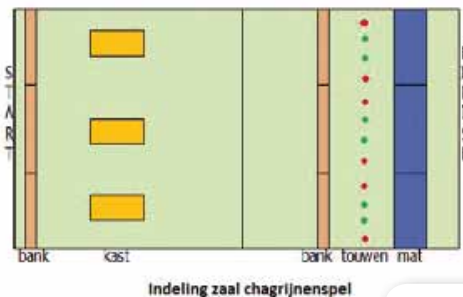
Verdeel de groep in minimaal twee tot maximaal vier groepen. Dit is afhankelijk van het beschikbare materiaal en de klassengrootte. Een groep is niet snel te groot: zes tot tien spelers per groep is ideaal, maar meer dan tien is geen probleem. Voor het spelen van dit spel heb je het volgende nodig (voor drie groepen):

- drie - zes banken
- drie landingsmatten
- twaalf klimtouwen: waarvan er zes gebruikt worden
- drie springkasten
- drie (oude) turnmatjes
- drie springtouwttjes
- drie hockeysticks
- negen hoepels
- drie basketballen

- drie medicinballen
- drie pionnen of knotsen.

Zaalindeling

Drie banken staan aan de kopse kant van de zaal. Achter deze banken ligt, per groep, het turnmatje, een springtouwttje, de hockeystick, een basketbal, een medicinbal, een pion en drie hoepels. De andere drie banken staan op twee derde deel van de zaal, of zover van de klimtouwen dat de leerlingen er niet naartoe kunnen springen. Tussen de twee rijen banken staan de kasten in de lengte. De landingsmatten liggen achter de klimtouwen. Een mat achter elke groep van vier touwen. Van deze vier touwen wordt in de buitenste twee een losse knoop gelegd. Deze worden niet gebruikt.

Regels

- 1 Tussen de banken mag je alleen verplaatsen door middel van de hoepels. Binnen een hoepel mag zowel een speler als het materiaal de grond raken.

Indeling zaal

Vertrouwen op elkaar

Soms even geduld hebben

De laatste hoepel oppakken

De touwen te pakken krijgen

- 2 Een hoepel mag alleen opgepakt worden als deze leeg is.
- 3 Zowel op de heen- als op de terugweg, tussen de banken, moet je altijd over de kast. Ook het materiaal moet over de kast heen.
- 4 Materiaal mag op geen enkel deel van het traject overgegooid worden.
- 5 Vanaf de banken bij de klimtouwen mogen de hoepels niet meer gebruikt worden. Alleen het touwtje en eventueel de hockeystick mogen de grond raken. Spelers mogen niet naar de touwen springen als deze stil hangen. Het is niet toegestaan

om de stick op de grond neer te leggen en er over heen te lopen.

- 6 Al het materiaal en alle spelers van een team moeten via de twee klimtouwen naar de landingsmat.
- 7 Als een speler of materiaal valt of buiten de hoepels of in het ravijn de grond raakt moeten alle spelers en al het materiaal weer naar de start en moet de groep opnieuw starten.

Variaties

- In plaats van drie hoepels krijgt elke groep twee hoepels.
- Meer en ander materiaal mee laten nemen of meer obstakels in het parcours plaatsen.

- Het is mogelijk om door elke groep de bank mee te laten nemen. Dit kan alleen als er in een klas erg goed samengewerkt wordt. Als tip geef je dan mee dat de bank op de kop over de kast geschoven dient te worden. Voor het kunnen meenemen van de bank heb je absoluut drie hoepels nodig.
- De leerlingen de opdracht geven dat alle spelers als totale groep naar de overkant moeten. Er mogen dan geen leerlingen achterblijven.
- De eerste keer kun je ook alleen de spelers met de drie hoepels, het springtouwje en de hockeystick naar de overkant laten gaan. Het andere materiaal blijft dan liggen. >>

Contact:

rynettls@hotmail.com

Matje in de touwen

Overleggen en weer een stapje verder

Gewonnen!

De bank overbrengen is wel spannend

- Er mag niet hardop gesproken en/of gefluisterd worden, maar alleen door middel van gebarentaal gecommuniceerd worden.
- In een groep wordt/worden er één of meerdere leerlingen geblinddoekt.

Uitvoering

Leerlingen kunnen vaak niet wachten om te mogen beginnen met dit spel. Het is aan te

raden, zodra de groepen zijn ingedeeld, kort overlegtijd in te lassen. Je kan dan een tactiek met elkaar afspreken.

De meest gemaakte fout is dat de groepen de drie hoepels uitleggen tussen de bank en de kast en dan met tamelijk grote sprongen van hoepel naar hoepel gaan. Dan blijkt ineens de afstand te groot om een hoepel te kunnen oppakken en moeten er onnodige risico's

worden genomen. Het is sneller en minder risicovol om de afstanden kleiner te houden en iets vaker een hoepel op te pakken.

Het oppakken van de hoepels bij de kast zorgt vaak voor de nodige hilariteit. Bij de ene groep hangt een leerling op de kop naar beneden op de kast en wordt dan aan de benen vastgehouden door een andere speler. Een andere groep laat een kleinere,

Gebruikmaken van de mogelijkheden

handige leerling aan de buitenkant van de kast hangen, met de voeten in de laagste handgrepen, en deze pakt met een hand de hoepel op.

Tussendoor worden er allerlei adviezen over het parcours naar elkaar geroepen en geseind. Al snel komt men er achter dat men niet te luidruchtig moet zijn omdat de tegenstanders de goede adviezen kunnen overnemen.

Bij de banken, bij het ravijn, is de afstand naar de touwen te groot om te mogen springen. De truc is om het springtouwje aan de hockeystick te binden. De hockeystick houdt men dan beet en slingert het uiteinde van het touwtje om een van de klimtouwen. Een speler zwaait via dit touw naar de overkant en neemt dan in de zwaai het andere touw ook mee.

Vooraf het overbrengen van het turnmatje gaat in het begin nogal eens mis. Je ziet dan twee leerlingen die ieder aan één hand in het touw willen zwaaien en met de andere hand proberen het matje vast te houden. Dit lukt zelden.

De oplossing is de twee klimtouwen, zo laag mogelijk, aan elkaar vastknopen en het matje op het midden van de lange zijde op de knoop plaatsen. Vervolgens het matje rustig loslaten en door een of meer spelers op de landingsmat laten aanpakken.

Als je de variatie speelt dat er een bank meegenomen moet worden dan moet deze, op de kop, in de touwen. De knoop wordt dan zo lang mogelijk vastgehouden terwijl de bank door de touwen heen wordt geschoven. Op het moment dat het midden van de bank voorbij de knoop is kan de knoop worden losgelaten en zal de bank geruisloos naar de

mat komen. Vanwege de veiligheid moeten de groepen het materiaal achter de mat leggen en zo het landingsvlak vrijhouden.

Tot slot

Hoe zoet is de overwinning als er goed is samengewerkt en je als eerste met al het materiaal en spelers aan de overkant bent gekomen! Een enerverend spel voor leerlingen van alle leeftijden maar ook zeker een aanrader als 'energizer' aan het begin van een schooljaar of studiedag met collega's.

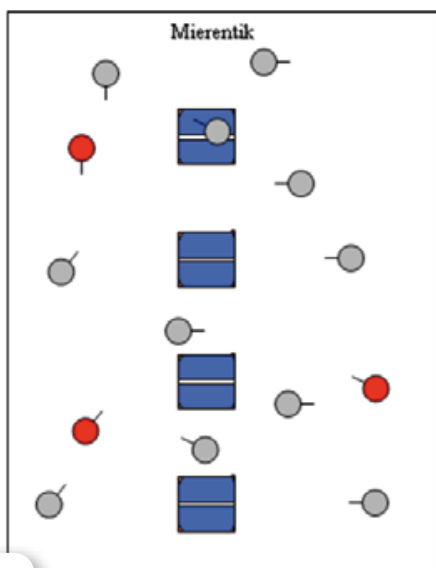
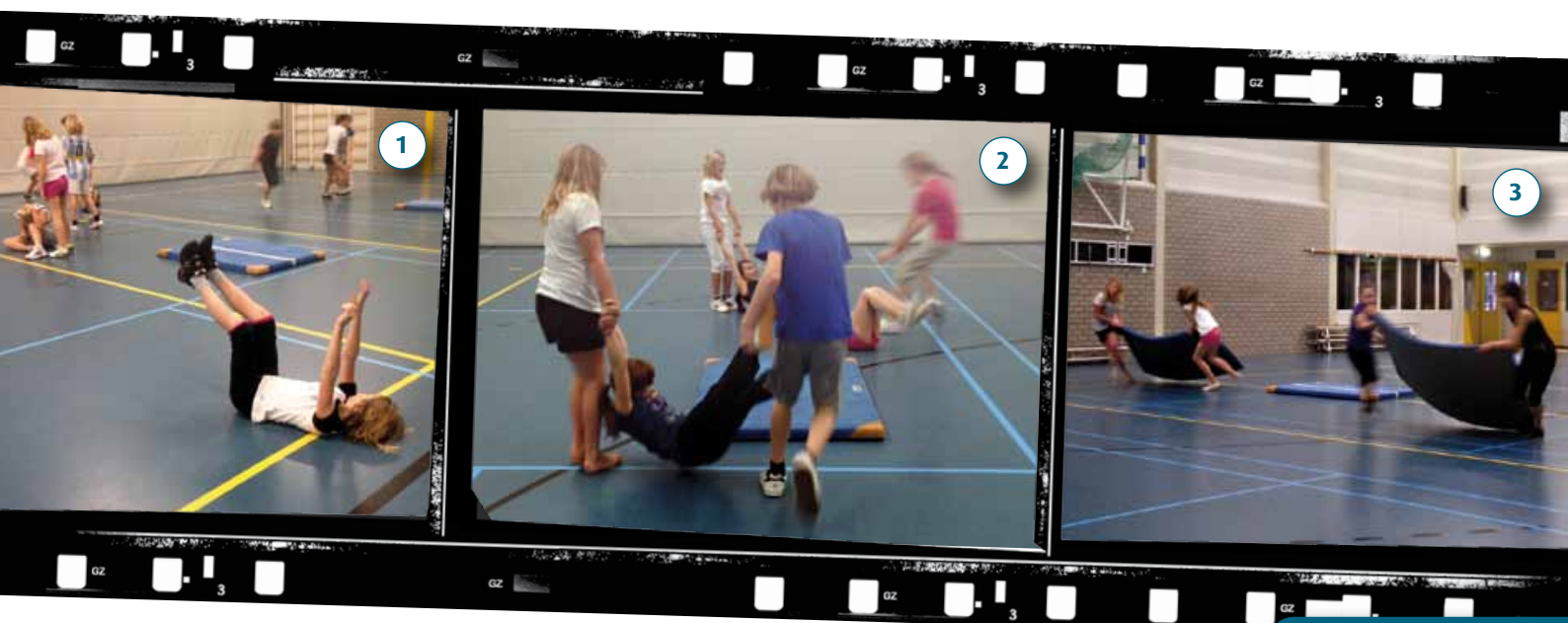
Rynette Leenstra-Schmaal is docente LO op csg Lauwers College te Buitenpost

Foto's: Rynette Leenstra-Schmaal

Samenwerkingsvormen *met matten*

De school is een samenleving waarin leerlingen moeten kunnen leren en ontdekken, in diverse dimensies (cognitief, motorisch, sociaal, emotioneel). Tijdens mijn lessen vind ik het sociale aspect misschien nog wel belangrijker dan het motorische aspect. En dan vooral de coöperatieve boodschappen: samen lukt het, samen een doel bereiken, samen zijn we sterk, vertrouw op elkaar. Een groot voordeel als leerlingen goed kunnen samenwerken is, dat zij motorisch ook meer durven te ontdekken, want ze kunnen dan rekenen op steun en hulp van hun klasgenoten.

Door: Marcel van Asten

Er bestaat een klassiek Chinees verhaal over de kracht van samenwerking. Het gaat als volgt: Een oude man met tien zonen riep hen bij elkaar vlak voordat hij zou sterven. Hij nam tien eetstokjes en vroeg aan elk van de tien jongens om één stokje door te breken. Dit deden ze met groot gemak. Opnieuw nam de man tien stokjes, maar deze keer bundelde hij de stokjes samen. Hierna vroeg hij aan iedere zoon om de stokjes te breken. Geen van hen kon de bij elkaar gebonden stokjes breken, hoe hard ze het ook probeerden. De wijze oude man sprak toen: "Elk van jullie is als een

eetstokje. Eén is gemakkelijk te breken...maar als jullie je verenigen en samenwerken dan is jullie kracht zo groot dat je niet gemakkelijk zult breken...!" (van website www.onderwijsmaakjesamen.nl gehaald 4-02-'13)

In de sfeer van de les komen

Mierentik

Klaarzetten

- Drie matjes verdeeld over de zaal.
- Twee tikkers met een lintje.

- 1 Ik ben een mier
- 2 Samen tillen
- 3 Samen matten dragen

Opdracht

De tikkers proberen zoveel mogelijk leerlingen te tikken, ben je getikt ga je op je rug liggen, met je armen en benen omhoog. Je kunt bevrijd worden als medeleerlingen je met zijn tweeën bij de polsen en enkels optillen en je op een matje neerleggen. Als je aan het helpen bent, mag je niet worden afgetikt.

Regels

- Twee of drie tikkers.
- Als je wordt getikt ga je liggen op je rug met de armen en benen omhoog (je verandert in een mier die op zijn rug ligt en niet meer op zijn pootjes kan komen).
- Je kunt weer bevrijd worden als een medeleerling je bij twee polsen (met een polsgreep) pakt en een andere medeleerling je bij de enkels pakt en dan samen tillen en neerleggen op een matje.
- Als je een leerling die op de grond ligt aan het helpen (tillen) bent, kun je niet worden afgetikt.
- Spel is afgelopen als iedereen is getikt of na ongeveer één minuut.

Differentiaties

- Veld groter of kleiner maken.
- Met ballen of zonder ballen.
- Meer of minder matjes.
- Meer of minder tikkers.

Matten tillen

Ren je rot

Klaarzetten

- Vier à vijf matjes en achter deze matjes zijn de leerlingen verdeeld (vier tot acht leerlingen per matje).
- De matjes liggen verdeeld aan de kopse kant van de zaal, zodat de volleyballijnen gebruikt kunnen worden.

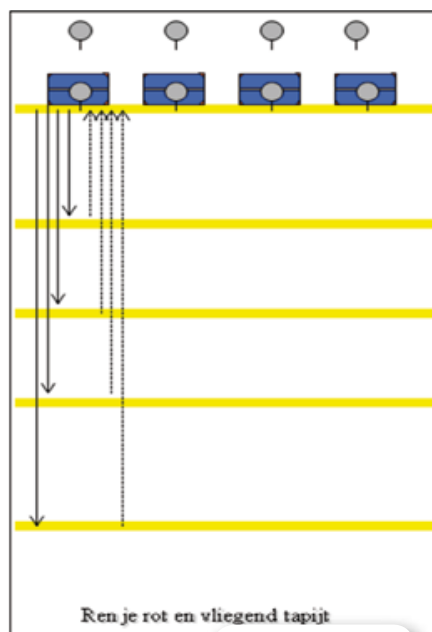
Opdracht

Ren vanaf je matje zo snel mogelijk naar lijn één, daarna weer naar je matje, vervolgens

4 Met leerling er op

5 Steeds wisselen

Mierentikkertje

naar lijn twee en weer naar je matje en zo gaat dit heen en weer tot en met lijn vijf. Na lijn vijf ga je ook weer aftellen, dus van het matje naar lijn vier, vervolgens weer naar het matje en naar lijn drie, totdat je weer bij de lijn bent waar je bent begonnen. Dit doe ik eerst individueel en zonder materiaal, om even aan de oefening te wennen.

Variatie

De leerlingen naar de lijn laten sprinten en terug laten komen met verschillende thema's (bijvoorbeeld; huppelen, achteruitlopen, knie heffen).

Uitbreiding

- 1 De eerste twee leerlingen (per groepje), pakken de mat op aan de kopse kant en brengen deze mat zo snel mogelijk naar lijn 1 en leggen de mat op lijn 1 neer. Vervolgens rennen de leerlingen terug naar het startpunt waar ze de volgende twee teamgenoten aantikken, die de mat een lijn verder leggen. Het spel gaat door, totdat de mat weer terug is bij het startpunt.

Variaties

- Op de mat een pion meenemen.
- Op de mat een bal meenemen.

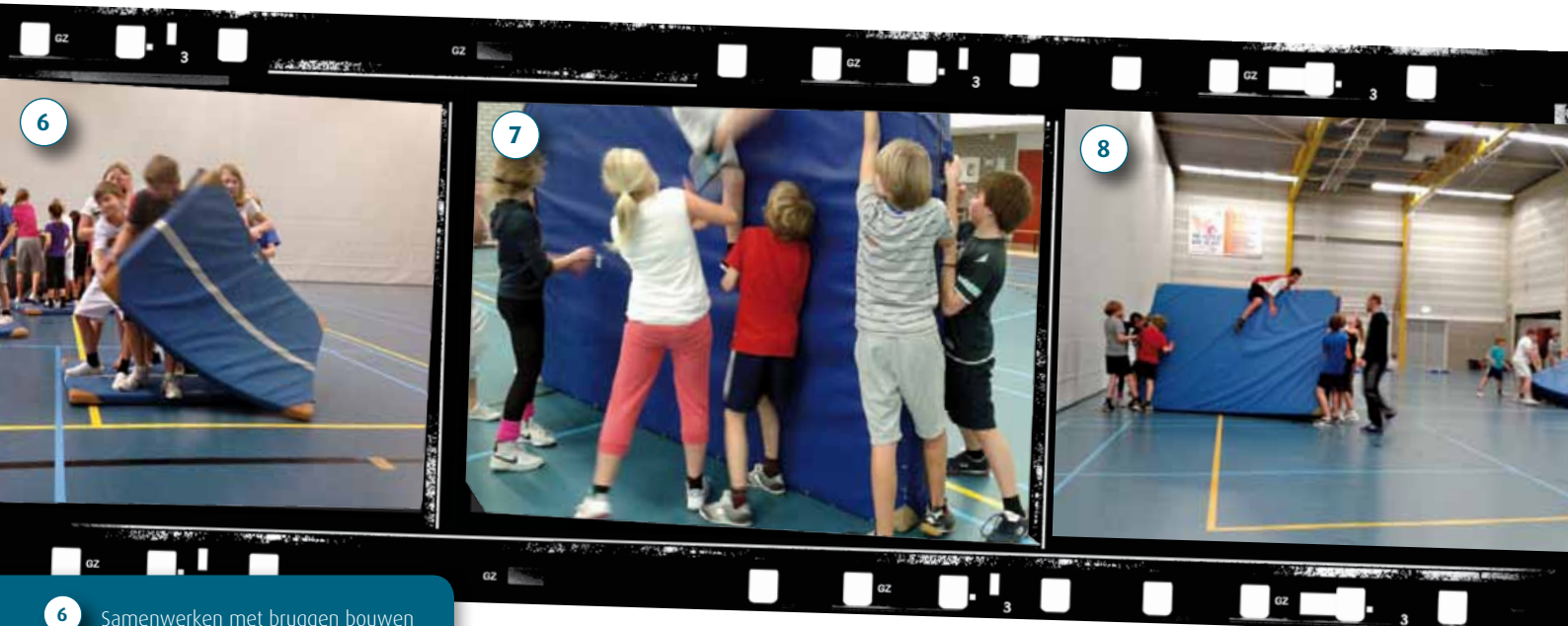
- 2 Nu gaat er één leerling op de mat zitten en alle andere leerlingen van zijn groepje staan om de mat heen en tillen de mat op (vliegend tapijt) en brengen deze naar lijn één, hier wordt de mat neergelegd en gewisseld van leerling op de mat. Zo wordt er bij elke lijn gewisseld van leerlingen op de mat.

Tips

- Voordat dit spel word gestart geef ik ze een minuut om samen een strategie/volgorde te verzinnen.
- Soms zeg ik dat er in ieder geval vier (of x-aantal) leerlingen van de groep op de mat gewisseld moeten hebben. Zo kunnen leerlingen die zichzelf wat te zwaar vinden kiezen om wel of niet op de mat te gaan zitten, hierdoor blijven ze gemotiveerd en betrokken bij het spel. >>

Contact:

marcel.van.asten@degroeiling.nl

6

7

8

6

Samenwerken met bruggen bouwen

7

Helpen met over de muur klimmen

8

Wentelteefje

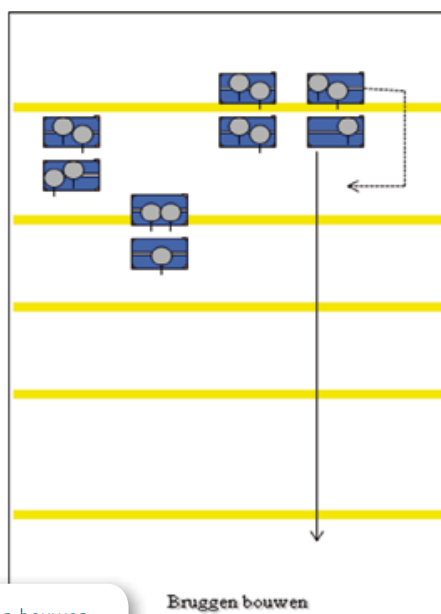
Regels

- Op het startsignaal van de docent starten.
- Pas starten als je wordt aangetikt door je voorganger.
- Pas tillen als degene op de mat zit.

Bruggen bouwen

Klaarzetten

Zelfde opstellingen als bij ren je rot, alleen heeft elk groepje niet één maar twee matjes.

Bruggen bouwen

Opdracht

De leerlingen staan allemaal op de eerste mat en moeten zonder de grond aan te raken naar de overkant zien te komen, dit met behulp van de twee matjes.

Regels

- Je begint met twee matjes voor de lijn en eindigt met twee matjes achter de lijn.
- Iemand met zijn voet op de grond, dan moet de mat één zet terug.

Variatie

Bij elke gele lijn een voorwerp (gereedschap om de brug te bouwen) neerzetten die ze mee moeten nemen naar de overkant, bijvoorbeeld pionnen, ballen, knotsen en blokjes hout. Als één van deze voorwerpen valt dan moet je groepje één gele lijn terug en weer starten.

Tip

Laat de leerlingen eerst zelf uitproberen hoe ze het makkelijkste naar de overkant komen, daarna pas tips meegeven hoe het eventueel makkelijker kan.

De muur (met dikke matten)

Klaarzetten

De klas in tweeën of drieën splitsen (minimaal acht à tien leerlingen per groepje, zeker in het basisonderwijs), deze zitten met

Niet het **Winnen** staat **VOOROP** maar het samenwerken

een groepje bij elkaar tegenover een dikke mat die plat ligt op de vloer.

Opdracht

Zet met je groep de mat rechtop (zijkant dikke mat steunt op de grond) als muur en zorg dat je door samenwerken allemaal over de muur klimt. Is iedereen over de muur geklommen, dan laat je de mat vallen en ga je zitten aan de overkant van het veld.

Variatie

- Bij de eerste oefening mogen de leerlingen aan beide kanten van de mat helpen.
- Bij de tweede oefening houden vier leerlingen de mat stabiel vast. De andere leerlingen staan aan één kant (de voorkant). Als je nu over de mat heen bent geklommen blijf je aan de andere kant van de mat en mag je alleen nog maar de mat stabiel houden.

Tip

Maak er geen wedstrijd van. Het doel is om met je groep de muur zorgvuldig te bedwingen.

Wentelteefje

Klaarzetten

Dezelfde groepen als bij de oefening hiervoor (de muur), alleen staan de leerlingen nu allemaal om hun liggende mat heen.

Opdracht

Één leerling gaat geknield op de mat zitten. De rest van de groep tilt de mat aan de lange kant op en de mat wordt een heel rondje om de lengteas gedraaid. De leerling op de mat klautert naar de bovenrand en klimt er over heen naar de andere kant en doet dit dan nogmaals, totdat er een heel rondje is gedraaid. Als groep speel je in op het tempo waar de leerling over de rand klautert naar de andere zijde, is de leerling helemaal rond geweest dan de mat neerleggen en een andere leerling erop.

Variatie

Het rondje proberen te draaien zonder dat de mat de grond raakt.

Tot slot

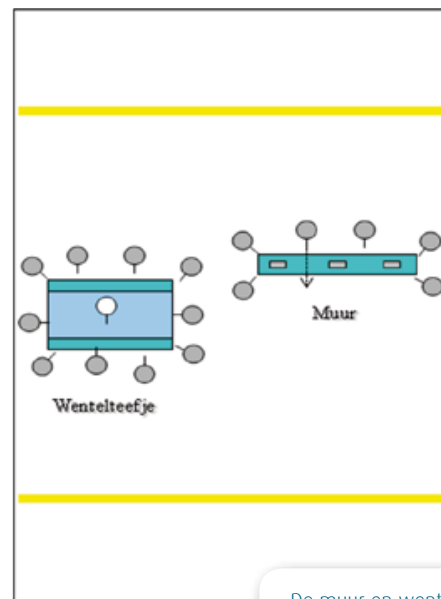
Niet het winnen staat voorop, maar het samenwerken. Samen de opdracht tot een goed einde brengen. Iedereen is daarbij

nodig. (H. van den Einden, R. Pecht (2004). *De Groene Spelen voor Jong en oud*, Albert Sickler bv.)

Literatuur/inspiratielijst

<http://www.weerbaartegenpesten.nl/page/Co-peratieve-spelen>
<http://www.onderwijsmaakjesamen.nl/thema/inspirerend-onderwijs/groene-spelen/>
<http://www.lichamelijkeopvoeding.nl/groen.htm>
http://www.beweegeteams.nl/upload/downloads/tblPage_4E2E744A77/1_PDF.pdf
<http://www.daldeejer.nl/groenespelen/groenespelen.htm>
<http://www.hayadviesinterim.nl/download/cooperatieve%20bewegingsactiviteiten.pdf>
<http://www.groepsdynamiek.nl/games.html>

Marcel van Asten is werkzaam als docent bewegingsonderwijs bij RK Basisschool De Bijenkorf in Gouda en OBS de Venen in Reeuwijk

De muur en wentelteefje

Foto's: Marcel van Asten

De 'Ardennen' locatie van Nederland!

GPS-zwerfroutes

- Outdoorprogramma's
- Werkweken
- Zwerfkampen
- Groepsaccommodatie
- Groepskampeerterein
- Eigen outdoorlocatie
- Minder buskosten
- Eerlijke prijs

Mountainbiken
Dropping
Teambuilding
Fun!
Boogschieten
Klimmen
Challenge
Yokkelen
Vlotten
Kano's varen
En nog veel meer!

Markant Outdoorcentrum

www.markant-outdoorcentrum.nl
 Markant Outdoorcentrum, Gildeweg 7, 7047 AR Braamt
 Tel. 0314 - 33 54 49, info@markant-outdoorcentrum.nl

VeBON

klimwanden / onderhoud & inspectie / klimgrepen

Speciaal assortiment voor scholen

ENTREPRISES

WWW.ENTRE-PRISES.NL

Nooit te oud voor vakantie!

Op zoek naar kleinschalige vakanties met begeleiding voor ouders?

Bel voor onze gratis vakantiebrochure:
(0318) 48 51 83

allegoeds vakanties

www.allegoedsvakanties.nl

Allegoeds Vakanties is onderdeel van Stichting Allegoeds

Brandweertje

Een spel gericht op samenwerking

Brandweertje is een spel waarbij de kinderen worden aangezet tot samenwerking. Als ze niet samenwerken duurt het veel te lang. Het mooie is dat met een klein beetje begeleiding de kinderen ook steeds beter gaan samenwerken. Samenwerken staat centraal in dit honkloopspel.

Door: Daam van Geest

Brandweertje is een honkloopspel. Van de looppartij komen leerlingen om beurten van de bank met twee- of drietallen en gooien de bal het veld in. Daarna moeten zij een hindernisparcours afleggen en zover mogelijk proberen te komen (zoveel mogelijk honken halen). De veldpartij staat in de zaal en probeert te bal te stoppen en 'de brand te blussen', door de bal eerst naar en door een aantal doelen te gooien en dan de bal in de startmand te doen ('brand geblust'). Hierbij mogen de leerlingen van de veldpartij niet lopen met de bal. Op het moment dat de veldpartij klaar is, kijkt de spelleider hoeveel hindernissen elke speler van de looppartij heeft gepasseerd en schrijft deze aantallen als punten op.

Leeftijd

Het is geschikt voor de groepen 6, 7 en 8 in het basisonderwijs. Als groep 5 het speelt gaat het samenspelen vaak te langzaam. Slechts de bewegingssterke kinderen maken dan veel balcontact en de bewegingszwakke leerlingen heel weinig. In het voortgezet onderwijs zal het zeker bij de brugklas een feest kunnen zijn. Bij de hogere klassen vermoed ik dat het rondspelen van de bal te makkelijk is. Wellicht dat het met wat aanpassingen voor de veldpartij wel interessant te maken is. Probeer het uit.

Aantal onderdelen

Tien onderdelen is een prettig aantal hindernissen. Het telt ook lekker op als een speler alle toestellen haalt en tien punten krijgt. Ook doe ik wel eens negen onderdelen waarbij de laatste voor twee punten telt. Om meer

duidelijkheid en structuur te bieden hang ik lintjes op bij elke hindernis. Tijdens de uitleg zeg ik dat elk lintje een punt is. Ik varieer de kleuren bij de doelen.

Aantal leerlingen

Het spel is prima speelbaar wanneer je steeds drie leerlingen tegelijk laat rennen. Ze moeten alle drie achter een lijn starten. Eén van de drie gooit de bal ergens de zaal in en daarna gaan ze met z'n drieën tegelijk rennen.

Ben je met een klas van 24 leerlingen dan heb je na vier keer drie leerlingen de halve klas gehad. Wanneer je minder dan 24 leerlingen hebt, gaat tweetallen ook goed. Kom je in tijdnood, dan laat je gewoon meer leerlingen tegelijk rennen. Dat kan prima want het maakt voor de 'eerlijkheid' niets uit. Iedere loper krijgt punten voor het aantal hindernissen dat hij heeft gehaald. Hoever hij is gekomen op de honken bepaalt het aantal punten.

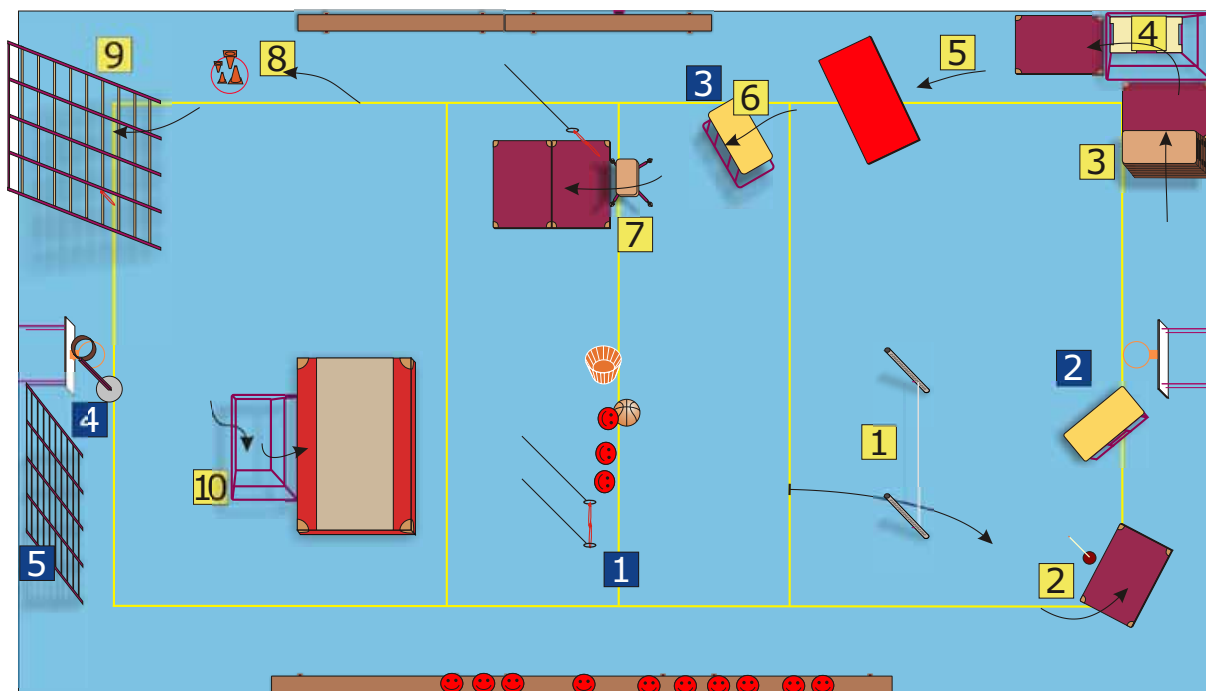
Voor grote groepen is het spel minder geschikt omdat je met het gevaar zit dat de bewegingszwakkere leerlingen weinig balcontact maken als veldpartij. Vanaf 27 leerlingen speel ik in drie partijen. De derde partij doet steeds een ronde niet mee. Je kunt dan wel leerlingen van deze partij scheidsrechter laten zijn en punten laten tellen.

Onderdelen voor de looppartij

Houd er rekening mee dat je het voor de looppartij moet zien als een hindernisbaan.

Zo kun je onderdelen kiezen die je ook in een hindernisbaan gebruikt. Houd daarbij rekening met de veiligheid. Zeker geen omgekeerde banken bijvoorbeeld. Dat heeft meer met balanceren te maken en is gevaarlijk want het moet snel. Ik ben er geen voorstander van in dit geval over banken te laten rennen. Je kunt een lelijke smak maken. En in deze situaties willen leerlingen tijdens het rennen ook kijken hoever de balpartij is. Er zijn voldoende veilige hindernissen te bedenken.

- 1 Onder een rekstok door. De rekstok heb ik ongeveer op heuphoogte.
- 2 Een koprol op een matje. De leerlingen die geen koprol kunnen maken kun je anderhalf rondje om het matje laten rennen.
- 3 Over twee kasten (3 en 4). Je zou ervoor kunnen kiezen dat de kasten zo dicht bij elkaar staan dat sommige leerlingen van kast naar kast kunnen springen.
- 4 Over een tweede kast of trapezoid.
- 5 Draai samen een judomat helemaal om. Een turnmatje of twee matjes is ook prima mogelijk.
- 6 Ga over een combiframe.
- 7 Klim op een bok om een lintje aan te tikken dat hoog aan de ringen hangt. Hang het lintje zo hoog dat de langste leerling het net niet aan kan raken als hij van de grond springt. De opdracht is: 'Tik het lintje aan'.
- 8 Er staan vier pilonnen in een hoepel waarvan er twee omgekeerd staan. De opdracht is om samen alle pilonnen om te draaien. Dan staan ze weer in de uitgangspositie. Bij dit onderdeel kunnen de leerlingen,

Instructie

- Maak twee partijen
- De looppartij zit op de banken bij het toestelhok. De anderen staan in het veld.
- Twee leerlingen, die je opnoemt van je blaadje, gaan staan bij de oranje mand. Eén gooit de bal de zaal in. (Dit mag overal behalve in het toestelhok.)
- Daarna rennen ze met z'n tweeën zo ver mogelijk het parcours langs de tien lintjes (tien gele nummers)
- De veldpartij staat verspreid door de zaal. Ze gooien de bal zo snel mogelijk door de vijf doelen.
- Er mag niet gelopen worden met de bal. Anders is dat twee punten voor de tegenpartij.
- Als laatste moet de bal in de oranje mand gebrand worden. Dan kijkt de scheidsrechter tot waar de twee lopers gekomen zijn. Als iedereen van de bank geweest is, dan wordt er gewisseld.

Opdrachten looppartij (bijvoorbeeld) 1 t/m 10

1. Onder de rekstokbuis door.
2. Koprol over het matje. Als je dit te moeilijk vindt, dan loop je er een half rondje omheen.
3. Over de kast.
4. Over of door de trapezoïde.
5. Samen de judomat omdraaien. (of een van het tweetal doet dit)
6. Over het hoge combiframe.
7. Op de bok klimmen en het lintje aantikken dat erboven hangt
8. Samen de vier pilonnen omdraaien.
9. Door het wandrek klimmen: vierde gat van onder.
10. Van onder naar boven door het bovengat van het trapezoïde klimmen. Daarna op de dikke mat.

Opdrachten zaalpartij (bijvoorbeeld) 1 t/m 5

- De bal moet in willekeurige volgorde door vijf doelen worden gegooid.
- 1. Over een lintje dat tussen de ringen hangt.
- 2. Door de basket.
- 3. Onder het hoge combiframe door (in de lengte).
- 4. Door de korf.
- 5. Door het bovenste gat van het wandrek.
- Als laatste terug in de mand blussen.
- Op dat moment kijkt de scheidsrechter hoeveel lintjes de twee lopers zijn gepasseerd en schrijft die op.
- Als iedereen geweest is om te rennen: wisselen.

Brandweertje

net als bij onderdeel vijf, kiezen hoeveel leerlingen de pilonnen gaan omdraaien en dus hoeveel er doorlopen. Er wordt wat betreft de samenwerking weer een beroep op ze gedaan. Ik heb de volgende regel: als de pilonnen nog niet omgedraaid zijn op het moment dat de veldpartij klaar is en dus de bal in de mand heeft gedaan, heeft niemand van de lopers meer dan zeven punten. De lopers moeten bij het pilonnen omdraaien en de mat omdraaien inschatten of ze meehelpen of verder rennen.

- 9 Klim door het vierde gat van een schuin wandrek. Dit is een opdracht die ze allemaal tegelijk kunnen doen. Hier kunnen de lopers elkaar gemakkelijk inhalen.
- 10 Stap in een trapezoïde en klim daarna over een hoge buis van die trapezoïde op de landingsmat.

Op het moment van landen op de mat heb je tien punten gehaald en blijf je daar wachten. Een brug met ongelijke liggers is ook een mooi laatste onderdeel om overheen te gaan en op de landingsmat te landen.

Andere onderdelen voor de looppartij kunnen zijn:

- doe samen 25 pittenzakken van de ene mand in de andere mand of bak
- er zijn vijftien hoepels om een hoog-springstandaard en er staat een hoog-

springstandaard twee meter naast zonder hoepels. Opdracht: doe samen de hoepels om de andere standaard.

Onderdelen voor de veldpartij

Dit zijn allerlei onderdelen waarbij je de bal ergens doorheen, overheen of tegenaan moet gooien of doen.

- 1 In de basket.
- 2 Over een lintje dat is gespannen tussen een ringenstel.
- 3 Onder een combiframe door of een trapezoïde.
- 4 Door een hoog gat in een wandrek. Hierbij is het toegestaan de bal te gooien naar iemand die al in het wandrek zit.
- 5 In een korf. Zet de korf zo dichtbij een wandrek dat de veldspelers de bal aanspelen naar iemand die hoog in het wandrek is geklommen. Deze kan de bal makkelijk in de korf gooien.
- 6 Als laatste doen de veldspelers de bal weer in de startmand.
- 7 Andere mogelijkheden zijn: ergens met de bal de muur aantikken. Of tegen de muur gooien boven een bepaalde rand waarna de bal door een ander gevangen moet worden.

Spannend maken

Een belangrijk aandachtspunt is ervoor te zorgen dat het spel spannend wordt. Bij dit spel Brandweertje is het de kunst ervoor

te zorgen dat de leerlingen van de looppartij steeds net de maximale score halen of net niet. Dat is de spanning. Wanneer de veldpartij te snel klaar is zou je aanpassingen kunnen doen nadat beide partijen een keer aan de beurt zijn geweest. Bijvoorbeeld door er een doel bij te zetten of de doelen hoger te maken. Ook kun je de korf verder van het wandrek zetten.

Wanneer de veldpartij steeds te laat klaar is dan kun je het makkelijker maken voor de veldpartij, of moeilijker voor de looppartij. Het mooie aan ons vak is natuurlijk dat vakleerkrachten vaker een les achter elkaar kunnen geven en steeds beter in kunnen schatten hoe snel de leerlingen van de veldpartij of looppartij er over doen. Wanneer een team sterker is dan kun je natuurlijk ook een paar leerlingen wisselen.

Als je deze spanning voor elkaar weet te krijgen is het één van de favoriete spelen van de kinderen. Veel plezier ermee!

Daam van Geest is vakleerkracht bewegingsonderwijs op basisschool de Achthoek in Amsterdam. Tevens is hij per 1 januari 2013 werkzaam als coördinator bewegingsonderwijs bij de Amsterdamse Stichting voor Katholiek onderwijs in Amsterdam.

Foto: Daam van Geest ◀

Internationaal hoogwaardig onderzoek naar werkomgeving docenten

Talis is het enige internationale onderzoek naar de leer- en werkomgeving van docenten en schoolleiders en de invloed daarvan op (de kwaliteit van) het onderwijs. Talis staat voor Teaching and Learning International Survey en is geïnitieerd door de OESO, bekend onder andere van het PISA-onderzoek. Nederland behoort tot de 33 deelnemende landen (zie www.talis2013.nl).

Door: **Mirjam Stuivenberg**

Op ongeveer een kwart van de Nederlandse VO-scholen worden vanaf half januari 2013 geselecteerde docenten en hun schoolleiders benaderd met het verzoek een online vragenlijst in te vullen.

Wat levert het onderzoek op voor docenten?

Deelname aan Talis geeft docenten de mogelijkheid om input te leveren voor belangrijke beleidsontwikkelingen op het gebied van onderwijs, waarmee het onderwijs in Nederland en de andere landen verbeterd kan worden. Omdat het onderzoek zo grootschalig is, kan de OESO op allerlei deelt thema's rapporteren. Ook is het mogelijk om op onderdelen uitsplitsingen naar vakgebied te maken in de analyses. Dat levert ook voor de verenigingen van specifieke vakgebieden interessante informatie op.

Welke thema's worden behandeld?

Er zijn door internationale experts twee vragenlijsten ontwikkeld; één voor de schoolleiders en één voor docenten. In de vragenlijst voor docenten komen de volgende aspecten aan bod:

- de opleiding en professionele ontwikkeling van docenten
- de wijze van beoordeling van en feedback aan docenten
- onderwijsmethoden en de praktijk in de klas
- het schoolklimaat en schoolleiderschap.

Geen uitnodigingsbrief ontvangen?

Docenten kunnen zich niet zelf aanmelden voor deelname aan het onderzoek. Alleen de geselecteerde docenten kunnen deelnemen aan Talis. Wel kunnen docenten bij het Talis-team navragen of hun school is geselecteerd voor deelname en zo ja, of de uitnodigingsbrieven voor hun school al zijn verspreid. Scholen hebben namelijk de vrijheid om zelf een geschikt moment hiervoor te vinden. Het zou dus kunnen dat je alsnog uitgenodigd wordt.

Hoe kunnen docenten contact opnemen met het Talis-team?

Dit kan zowel via e-mail (talis@ecorys.com) als telefonisch (010 453 8515). Ook op de Talis-website (www.talis2013.nl) kunnen docenten meer informatie vinden over Talis 2013.

Medio volgend jaar kunnen we jullie informeren over de eerste uitkomsten. ◀

Contact:

talis@ecorys.com

Samenwerken als indicator van het ontwikkelen van sociale vaardigheden

Vanuit gedaan onderzoek naar de bijdrage van docenten bewegingsonderwijs ten aanzien van de sociale en morele ontwikkeling van hun leerlingen wordt in dit artikel ingezoomd op een deel van dat onderzoek, namelijk het ontwikkelen van samenwerken van leerlingen door de docent bewegingsonderwijs. Hoe geeft de docent bewegingsonderwijs betekenis aan het ontwikkelen van sociale vaardigheden van zijn of haar leerlingen en in het bijzonder aan het samenwerken.

Door: Frank Jacobs

Veel curriculumdocumenten in Europese landen promoten (verplichten) de sociale en morele ontwikkeling van leerlingen als vakoverstijgend doel (Ministerie van onderwijs en wetenschappen, 2006). Alle vakken inclusief het bewegingsonderwijs, dienen bij te dragen aan de sociale en morele ontwikkeling van hun leerlingen. Van bewegingsonderwijs wordt verwacht een grote bijdrage te leveren omdat het een context is waar veel interactie tussen leerlingen onderling en tussen leerlingen en docent plaatsvindt (Bailey et al., 2009). Hoewel vele wetenschappers deze mening ondersteunen is tegelijkertijd hun idee dat de sociale en morele ontwikkeling niet automatisch tot stand komt, maar afhankelijk is van de kennis en vaardigheden van de docent bewegingsonderwijs. Deze docent is echter vaak niet toegerust met een helder curriculum, vaardigheden, lesgeef- en evaluatiemethoden om de sociale en morele ontwikkeling van leerlingen systematisch te stimuleren (Hardman & Marshall, 2005). Om meer kennis te krijgen van hoe docenten bewegingsonderwijs gehoor geven aan het door de overheid gestelde doel, om bij te dragen aan de sociale en morele ontwikkeling, is als onderliggende theorie in dit exploratieve onderzoek gebruikgemaakt van 'sense making'. Sense making gaat ervan uit dat docenten betekenis geven en verlenen aan situaties door gebruik te maken van opgebouwde kennis, ervaringen en door interactie met bijvoorbeeld collega's (Weick, 1995). In dit artikel wordt er voornamelijk ingegaan op hoe docenten bewegingsonderwijs betekenis geven aan het ontwikkelen van het

samenwerken als indicator van sociale ontwikkeling. De twee onderzoeksvragen voor dit artikel zijn:

- hoe definiëren, begrijpen en faciliteren de docenten bewegingsonderwijs de (potentiële) bijdrage van het bewegingsonderwijs aan de sociale ontwikkeling (samenwerken)?
- hoe komen docenten bewegingsonderwijs aan de kennis om samenwerken (sociale vaardigheden) bij hun leerlingen te stimuleren?

Methode

Er zijn verschillende kwalitatieve methoden gebruikt om de hierboven weergegeven vragen te beantwoorden. Om docenten te selecteren werden het aantal jaren ervaring en de (werk)locatie gebruikt als selectiecriteria. De dataverzameling omvat drie fasen, fase 1 was een pilotstudie waar diepte-interviews gehouden zijn met acht docenten bewegingsonderwijs om te exploreren of docenten bewegingsonderwijs focussen op de sociale ontwikkeling van leerlingen. Vragen die bijvoorbeeld gesteld zijn: Wat is sociale ontwikkeling? Wat wordt gedaan om aan de sociale ontwikkeling bij te dragen? Hoe wordt er bijgedragen aan de sociale ontwikkeling van leerlingen? Omdat alle geïnterviewde docenten weergaven bij te dragen aan de sociale ontwikkeling volgde fase 2; hier werden schriftelijk open vragen gesteld aan 55 (26 vrouwen en 29 mannen) docenten bewegingsonderwijs. Dit om met een grotere steekproef de resultaten van de eerste fase te bevestigen en uit te breiden. De schriftelijke vragen kwamen overeen met de vragen gesteld in de interviews. Fase 3 omvatte diepte-interviews met 95 docenten bewegingsonderwijs. Dezelfde vragen als fase 1 en 2 zijn gesteld, aangevuld met vragen omtrent hoe ze aan de kennis en vaardigheden gekomen zijn om bij te dragen aan de sociale ontwikkeling. In totaal (fase 1,2 en 3) hebben 158 docenten bewegingsonderwijs geparticipeerd in dit onderzoek. De verkregen data zijn geanalyseerd door gebruik te maken van thematische analyse ingegeven door zowel de data als de onderzoeksvragen (Braun en Clarke, 2006). Ook is gebruikgemaakt van kwalitatieve data-analysesoftware NVivo (NVivo, 2008).

Resultaten

De verschillende omschrijvingen, definities gegeven door de docenten bewegingsonderwijs komen overeen met de verscheidenheid weergegeven in de onderzoeksliteratuur.

Overleg plegen

De rode draad van wat de docenten omschreven als sociale ontwikkeling, kan worden samengevat als het leren van vaardigheden om 'samen te werken' en 'samen te spelen'. Een voorbeeld: "Leren elkaar te respecteren en omgaan met verschillen tussen leerlingen, leren te verplaatsen in wat anderen vinden en dat respecteren". Een ander citaat "Omgaan met en het oplossen van conflicten", de term fairplay werd genoemd maar ook respecteren van regels en van de tegenstander. Uit de weergegeven omschrijvingen blijkt allereerst dat docenten bewegingsonderwijs het samenwerken en samen spelen als cruciaal zien en tevens dat voordat leerlingen kunnen samenwerken (samen spelen) er verschillende vaardigheden daarvoor nodig zijn. Ondanks de verscheidenheid en ook moeilijkheid van het omschrijven van sociale ontwikkeling wordt door elke docent gezien dat samenwerken (en de vaardigheden daarvoor nodig) als indicator van sociale ontwikkeling een belangrijk doel is in de lessen bewegingsonderwijs. Voorbeelden hiervan: "Leerlingen moeten zichzelf leren kennen, ontdekken hoe ze in groepen reageren, samenwerken en plezier hebben in bewegen met elkaar". Docenten bewegingsonderwijs zien het vak als belangrijk om sociale vaardigheden te ontwikkelen. Bijvoorbeeld: "Het samenwerken, samen oplossen van (bewegings)problemen, het elkaar helpen, het is allemaal interactie". Een docent vertelde: "Samenwerken kan conflicten geven die vervolgens weer opgelost moeten worden" of "Conflicten kunnen komen als leerlingen andere rollen vervullen zoals scheidsrechter", "Soms moeten leerlingen elkaar corrigeren wanneer ze een andere rol vervullen, ik geef ze tools om dat te doen". De docenten geven weer dat voordat er goed kan worden samengewerkt of samen gespeeld kan worden er allerlei soorten vaardigheden ontwikkeld moeten zijn, en dezelfde docenten proberen daar, naar eigen inzicht, aan bij te dragen. Docenten noemden regelmatig een 'pedagogisch klimaat', waar leerlingen zich veilig

voelen en kunnen ontwikkelen, als voorwaarde om samen te kunnen werken. Twee citaten:

"Ik laat ze, voordat ze samenwerken, met elkaar goed van gedachten wisselen over hun opdracht. Soms geef ik daar zelf feedback bij of help ik het groepsproces. Ik leer ze reflecteren over hun gedrag bij het samenwerken en misschien helpt dat ze in te zien dat ze hun eigen gedrag beheersen en aan kunnen passen ten dienste van het beter samenwerken".

"Ik leer ze om elkaar te helpen, om voor een groep te staan, wat empathie is en hoe je je zo kan gedragen, om door de ogen van anderen te leren kijken, en dat samenwerken productiever is als het alleen werken. Dit door de keuze van mijn leeractiviteiten, ik kan leerlingen opzettelijk laten nadenken en reflecteren over hun gedrag". Deze citaten laten zien dat er verschillende vaardigheden nodig zijn om een klimaat te ontwikkelen waar leerlingen kunnen samenwerken. Ook geeft het weer dat niet elk gedrag automatisch bijdraagt aan het samenwerken en daarom leren docenten leerlingen specifieke vaardigheden. Samenvattend wordt door docenten gezien dat een aantal vaardigheden voor leerlingen noodzakelijk is om goed te kunnen samenwerken. De verschillende docenten werken echter aan verschillende vaardigheden, alle gezien als noodzakelijk om te kunnen samenwerken. Hierdoor kunnen we concluderen dat samenwerken 'complex' is en dat er verschillende vaardigheden als voorwaardelijk worden gezien en tevens dat docenten individuele voorkeuren hebben.

Omdat er niet expliciet aan de docenten geleerd is hoe te werken aan de sociale ontwikkeling van hun leerlingen (samenwerken) en omdat de resultaten aangeven dat docenten bewegingsonderwijs het van belang vinden, komt de volgende vraag op de voorgrond. Hoe komen de docenten aan de kennis om bij te dragen aan samenwerken, aan de sociale ontwikkeling? De analyse van de data brengt drie mogelijke verklaringen naar voren hoe de docenten aan hun >>

Contact:

f.m.jacobs@hhs.nl

kennis en vaardigheden zijn gekomen. Ten eerste de eigen opvoeding door hun ouders. Zoals een docent weergaf: "Ik ben opgevoed om verantwoordelijk voor mijn handelen te zijn en dat leer ik ook aan mijn leerlingen" of "Mijn ouders hebben me bijgebracht anderen te respecteren en die waarden stimuleer ik ook bij mijn leerlingen". Door hun eigen opvoeding en de daarbij horende waarden wordt dat doorgegeven aan hun eigen leerlingen. Ten tweede wordt de eigen sportervaring, sportgeschiedenis, gezien als bron voor kennis en vaardigheden om sociale vaardigheden (samenwerken) te stimuleren. Docenten vertelden: "Ik heb ook veel geleerd op mijn sportclub, je leert daar normen en waarden nodig om sport te bedrijven. Nu geef ik dezelfde normen en waarden door aan mijn leerlingen". Vaak werd een specifieke trainer/coach genoemd die een cruciale rol heeft gespeeld in hun ontwikkeling. "Ik had een coach die ons leerde wat anderen respecteren was en hij is nog steeds een voorbeeld voor mij". Dat docenten bewegingsonderwijs allen een rijk en intensief sportverleden hebben is duidelijk vanwege het feit dat voor toelating aan een van de ALO's er vaak vaardigheidstesten zijn die gedaan moeten worden. Het behalen vereist dat er een geschiedenis van intensief sport beoefenen aanwezig is. Hiermee is de kennis en vaardigheid van docenten beïnvloed door manieren die zijn aangeleerd bij sportverenigingen. Als derde en laatste verklaring wordt gezien de opleiding genoten op een van de ALO's. Een docent legt uit: "Ik heb theorie geleerd tijdens mijn opleiding maar praktisch moesten we het zelf ontdekken", een andere docent "We hadden lessen psychologie en pedagogiek dat heeft me veel gebracht maar het was kennis, geen praktijk". Deze citaten leren dat er theorie geleerd is maar de link (vertaling) naar de praktijk nog verder ontwikkeld moet worden. Dit ontbreken van praktische instructie kan verklaren waarom er een zo grote verscheidenheid is aan het werken aan samenwerken en dus tussen de verschillende praktijken van docenten.

Discussie, conclusie

De resultaten geven weer hoe docenten zelf construeren, betekenis geven, aan hun bijdrage aan de sociale ontwikkeling (samenwerken) van hun leerlingen. De gebruikte verschillende manieren om leerlingen samen te laten werken geeft aan dat er geen sprake is van een gestructureerde, geleerde aanpak, in tegenstelling tot het leren van fysieke vaardigheden. De docenten hebben geen instructie gekregen hoe sociale vaardigheden als samenwerken te stimuleren en daardoor baseren ze hun handelen op vroegere ervaringen wat

Samen oefenen, samen helpen

teruggevoerd kan worden op bijvoorbeeld een specifiek invloedrijk persoon in plaats van een pedagogisch gestructureerd en gepland proces.

Hoewel docenten bewegingsonderwijs vergelijkbaar door de sport zijn gesocialiseerd geven de data weer dat deze socialisatie niet borgstaat voor docenten die hetzelfde werken aan samenwerken, aan de sociale ontwikkeling van leerlingen. Individueel geven docenten verschillend betekenis aan de te realiseren sociale doelen. Deze bevindingen suggereren verschillende richtingen voor vervolgonderzoek en vervolgstappen. Bijvoorbeeld is het noodzakelijk om gestandaardiseerd, gestructureerd te leren werken aan het stimuleren van samenwerken van leerlingen, een doel gesteld door de overheid? Wellicht ligt hier een taak voor leerplanontwikkelaars. Momenteel wordt een pilot uitgevoerd op de Halo om studenten gestructureerd vaardig te maken, te leren om vaardigheden aan te leren, om een pedagogisch klimaat te creëren waar samenwerken mogelijk wordt. Deze pilot komt overeen, is gestoeld op dezelfde theoretische onderbouwing, met een ontwikkelde cursus die inmiddels bij zes sportbonden ingezet wordt voor het stimuleren van een veilig sportklimaat. Onderzoek naar de resultaten van de cursus bij de bonden en de pilot op de Halo is gewenst.

Referenties

- Bailey, R., K. Armour, D. Kirk, M. Jess, I. Pickup, R. Sandford, and the BERA Physical Education and Sport Pedagogy Special Interest Group. 2009. 'The educational benefits claimed for physical education and school sport: An academic review'. *Research Papers in Education* 24: 1-27.
- Braun, V., and V. Clarke. 2006. 'Using thematic analysis in psychology'. *Qualitative Research in Psychology* 3: 77-101.
- Hardman, K., and J. Marshall. 2005. 'Physical education in schools in European context: charter principals, promises and implementation realities'. In *Physical education, essential issues*, ed. K. Green and K. Hardman, 39-65. London: Sage Publications Ltd.
- Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. 2006. Kerndoelen. <http://www.slo.nl/primair/kerndoelen>.
- NVIVO. 2008. *Qualitative solutions and research*. Southport, UK: QSR.
- Weick, K. 1995. *Sense making in organizations*. London: Sage.

Het oorspronkelijke artikel is gepubliceerd in 2012 in het tijdschrift "Physical Education and Sport pedagogy" titel: Making sense of teaching social and moral skills in physical education. Auteurs: Frank Jacobs, Annelies Knoppers en Louisa Webb. ◀

Onderwijs in *Suriname vernieuwt*

Het onderwijs in Suriname is in ontwikkeling. De kleuterschool, de lagere school en de mulo worden samengevoegd. Hiervoor is een curriculumraamwerk gemaakt, zijn leerlijnen beschreven en allerlei uitwerkingen gemaakt. Maar de verlengde basisschool is nog niet ingevoerd. Wel is op basis van deze uitgangspunten en uitwerkingen concreet leermateriaal gemaakt voor de kleuters en voor groep 3. Dit is gedaan door leerkrachten, opleiders, begeleidingsinstituten uit Suriname met begeleiding van vakinhoudelijke medewerkers van het Nationaal Expertisecentrum voor Leerplanontwikkeling (SLO). Voor bewegingsonderwijs heeft Marco van Berkel de Surinaamse groep begeleid en hij beschrijft het proces van onderwijsvernieuwing voor bewegingsonderwijs in Suriname.

Door: Marco van Berkel

Het bewegingsonderwijs in Suriname wordt bijna altijd buiten gegeven. Er zijn weinig gymzalen. De kinderen zijn gewend aan de warmte, maar toch mopperen ze wel eens over het sporten in de hitte. Sommige kinderen hebben gym schoenen, andere gymmen op hun blote voeten, zowel in het gras als op een ondergrond van steen of beton. Van flessen met zand zijn pilonnen gemaakt en oude tonnen fungeren als honken bij een honkloopspel. Kasten of een bok hebben ze niet dus bok- en hurkspringen wordt over elkaar gedaan of tussen twee leerlingen die een stok vasthouden. Zwaaien wordt vrijwel niet gedaan. Er zijn behoorlijke verschillen tussen het aanbod. In Paramaribo zijn scholen waar heel veel wordt gebasketball, in het binnenland zijn scholen waar veel wordt gecricket. Op de lagere scholen zijn er veel vakleerkrachten, sommigen opgeleid in het buitenland, anderen opgeleid in Suriname in een soort leergang na de pabo.

Ondersteuning

De opdracht aan SLO was om een consistent en kwalitatief curriculumkader mee te helpen ontwikkelen, passend bij de Surinaamse situatie en aansluitend bij moderne opvattingen over opvoeding en onderwijs. Het Nederlandse curriculum stond niet centraal, anders had het gewoon in Nederland geschreven kunnen worden.

Voor alle vakken (taal, rekenen, bewegingsonderwijs, OJW – oriëntatie op jezelf en de wereld – en Kunst en Cultuur) waren groepen met specialisten samengesteld en de bijeenkomsten van deze groepen vonden plaats in hetzelfde gebouw. De groepen konden hierdoor van elkaar leren, ze stimuleerden elkaar en tegelijk kon er een afstemming plaatsvinden, zodat de ontwikkelingen in de vakgebieden niet allemaal verschillende kanten op zouden gaan. Daarnaast was »

Contact:

m.van.berkel@slo.nl

gekozen om taal een centrale plaats te geven, als vak maar ook in de andere vakgebieden.

Vragen

Vanaf januari 2011 heeft een groep specialisten voor bewegingsonderwijs de leerlijnen beschreven voor vier- tot zestienjarigen. De groep worstelde met vragen als:

- Welke doorlopende leerlijnen staan centraal in het bewegingsonderwijs?
- Hoe ordenen we de leerstof?
- Welke leerlijnen beginnen later en welke eindigen op een bepaalde leeftijd?
- Oriënteren we ons op de Amerikaanse sporten, willen we de traditionele Surinaamse spelen in het onderwijs houden?
- Welke plaats krijgt het zwemmen in het leerplan?
- Hoe noemen we het vakgebied?

Kader en verantwoording

Over de naam van het vakgebied worden in Suriname dezelfde discussies gevoerd als in Nederland. Tot voor kort werd het in de officiële stukken Lichamelijke Opvoeding genoemd, maar gedurende deze ontwikkelperiode werd gekozen voor de naam Bewegingsonderwijs. Dit begrip geeft het meest precies weer wat er in de lessen gebeurt,

namelijk onderwijs in bewegen. De toevoeging bij deze keuze is direct: 'In dit onderwijs zitten natuurlijk veel opvoedingsaspecten.' De verantwoording van het vak bewegingsonderwijs op school wordt gegeven met de volgende argumenten:

- maakt activiteiten in vrije tijd mogelijk, nu en later
- herkennen van talenten in de sport en helpen bij sportkeuze
- zorgt voor brede competentieontwikkeling zoals samenwerken, omgaan met emoties
- veiligheid en overlevingskansen door zwemonderwijs
- ondersteuning van cognitieve ontwikkeling en concentratie
- bijdrage aan het voorkomen en verminderen van overgewicht en aan het voorkomen van welvaartziekten.

De ordening van de leerlijnen lijkt op de Nederlandse ordening, met twee belangrijke verschillen. In het domein Spel is naast Tik- en jagerbalspelen en Stoeispelen de leerlijn Spel en sport opgenomen. Ook zijn in het domein Fitness de leerlijnen Eenvoudige krachttraining en Conditietraining opgenomen voor de bovenbouw (dit is in Nederland de onderbouw van het voortgezet onderwijs).

Groep 3

Na de formulering van de leerlijnen kreeg een groep begeleiders van vakleerkrachten de opdracht een uitwerking te maken voor

FOTO'S: MARCO VAN BERKEL

Domein: **Springen**Onderwerp: **Hurksprong**

Beginsituatie: De leerlingen hebben eerder eenvoudige steunsprongen gedaan en kunnen vanaf een verhoging naar beneden springen en gecontroleerd landen.

Lestijd: 15 minuten

AANBOD

Organisatie	• Twee groepjes van vijf leerlingen van ongeveer gelijke grootte/ lengte • Start- en afzetstreep (2x) • Afstand tussen wachtlijn en steunvlak is 5m • Afstand tussen afzetlijn en steunvlak is 1m • 2 leerlingen houden de stok vast • 2 leerlingen als hulpverleners
Leerdoelen	• Leren in een regelmatig tempo aan te lopen • Leren afzetten met beide benen • Leren steunen (handen plat op het steunvlak) • Leren hulpverleners
Opdracht	Maak een hurksprong over de stok. Loop van achter de wachtlijn naar de afzetlijn, zet af met beide benen naast elkaar en maak een hurksprong over de stok.
Regels	• Steunen op de schouders bij het springen • Knielen naar de borst en landen op beide voeten • Als 4 leerlingen gesprongen hebben, wisselen van taak • Twee leerlingen houden de stok voor het lichaam vast • De hulpverleners staan voor de leerlingen die de stok vasthouden en pakken de springer aan de bovenarmen vast zodra die over de stok springt • Je begint met de aanloop als de hulpverleners klaar staan
Start les	De leerkracht laat drie leerlingen een voorbeeld geven. Accent komt te liggen op een rustige aanloop, afzet met twee benen, knielen naar de borst en hulpverleners i.v.m. veiligheid.

RUIMTE EN UITDAGING

Hoe werken de leerlingen?

De leerlingen springen zelfstandig en wisselen zelf van functie. Wat gebeurt er zoaf?

- Springt niet over de stok
- Loopt niet regelmatig aan tot de afzetlijn
- Zet niet met beide benen naast elkaar af
- Landt niet met beide benen naast elkaar
- Hulp wordt te laat verleend

BEGELEIDING (FEEDBACK)

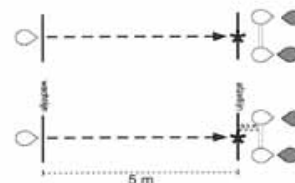
De leerkracht geeft veel complimenten en af en toe tips of aanwijzingen

- Handen op de schouders (steunvlakken)
- Knielen naar de borst
- Stok lager
- Normale looppassen maken naar de afzetlijn
- Kortere aanloop
- Vanuit spreidschrede stand op de afzetlijn springen met beide benen op de afzetlijn springen
- Accent leggen op benen bij elkaar bij de landing
- Hulpverleners als de springer de handen op de schouders heeft geplaatst

EVALUATIE

Leerlingen die het goed kunnen aan het eind van de les een voorbeeld laten geven om te benadrukken wat ze goed doen. Leerlingen die het aan het eind van de les nog niet over de stok kunnen, noteren voor de volgende les.

HURKSPRONG

○ = Leerling * = opdracht uitvoeren ● = hulpverlener | = stok
 -----> = Werkrichting

groep 3. De groep bestond uit Ingrid Overeem, Sherita Breidel, Jenny Cheuk-A-Lam, Henk IJzer en Iwan Tseng. Naast hun werk als begeleider werken ze ook als opleider van de vakleerkrachten. Dit boek is onlangs uitgekomen met een voorwoord van de Minister van Onderwijs en Volksontwikkeling. Mevrouw Shirley Sitaldin noemt hier dat deelname aan sport, spel en bewegen van onschatbare waarde is voor het individu. "Door het bieden van een adequaat pedagogisch klimaat en deskundige begeleiding vervult de school bij de voorbereiding op die deelname (aan sport, spel en bewegen) een sleutelrol." In dit curriculum voor groep 3 is een voorbeeldplanning gemaakt van activiteiten per week. Van al deze activiteiten zijn van iedere leerling en van ieder deelgebied daarbinnen één of twee activiteiten uitgewerkt. De manier van beschrijven is op een zelfde manier gebeurd als bij de andere vakgebieden. Dit zorgt ervoor dat een goede communicatie over de verschillende vakken mogelijk is. Het nieuwe van dit beschrijvingsmodel is dat eerst het aanbod wordt gedaan en dat daarna de kinderen ruimte krijgen om met dit aanbod aan het werk te gaan. Voor het bewegingsonderwijs in Suriname was dit niet erg nieuw, maar voor de andere vakgebieden wel.

Werk moet plezierig zijn

Boek voor groep 3

Het boek heeft een mooie vormgeving gekregen. Het heeft een harde kft en het papier is dik en glimmend. In het boek wordt kleur gebruikt en de opmaak van de activiteiten is erg ruim. Hierdoor is het goed leesbaar. Dezelfde groep specialisten is nu bezig met de ontwikkeling van een vergelijkbaar boek voor groep 4. Tegelijk geven ze scholing aan de vakleerkrachten die met het boek voor groep 3 aan het werk zijn

Voorbeeld

Een voorbeeld van een beschrijving is Hurksprong, zie boven.

Voor mij was het werken met deze mensen heel erg prettig. Er werd hard gewerkt.

Ze begonnen 's ochtends vroeg en gingen vrijwel zonder pauze door tot twee uur in de middag. Dan gingen ze naar huis en daar werd in de middag of avond nog wat afgemaakt of weer voorbereid voor de volgende dag. Tegelijk was de sfeer ontspannen met regelmatig een grap tussendoor. Want werk moet plezierig zijn. ◀

Leren om te bewegen en bewegen om te leren: *Fit2learn*

Op brede basisschool Campus Caleidoscoop zijn we ervan overtuigd dat sporten op school leidt tot betere leerprestaties. Dat pleit dus voor vakleerkrachten bewegingsonderwijs, het hanteren van de beweegnorm tijdens schooluren en integratie van bewegen bij de zaakvakken.

Door: Frits Visser en Els zoete

Brede basisschool Campus Caleidoscoop is in 2011 verkozen tot sportiefste basisschool, mede door de wijze waarop motoriek en bewegen schoolbreed worden ingezet. Wat de school al jaren ondervond, namelijk dat kinderen die zich motorisch goed ontwikkelen sneller nieuwe vaardigheden leren, is de laatste jaren in Nederland onderzocht. In de brochure 'Bewegen = beter leren'¹ staan de onderzoeken en uitkomsten helder opgesomd.

Effectieve leertijd

Als bewegen wordt ingezet met het besef dat een fit kind beter scoort op school, dan is de tijd die aan gymnastieklessen wordt besteed ook

effectieve leertijd. Bewegen is dan het doel, zodat motorische vaardigheid en fitheid bevorderd worden. Bewegen kan ook een middel zijn en ingezet worden bij zaakvakken. Dan wordt beweging ingezet als afwisselende werkvorm, zodat concentratie, betrokkenheid en energie toenemen. Maar ook om er voor te zorgen dat er aangesloten wordt bij verschillende leerstijlen en de kinderen plezier hebben. Want een kind dat met plezier leert, leert makkelijker. En tot slot, wellicht de belangrijkste reden, wordt informatie die je al bewegend tot je neemt, makkelijker opgeslagen.

Bewegen in de klas

We kennen allemaal wel de kinderen die geeuwend aan de les beginnen. Op Caleidoscoop zetten we de 'Cito fit training' in; voor een toets bewegen we kort matig intensief. De kinderen beginnen dan energiek en doelgericht aan hun toets. En dat komt de resultaten ten goede. Daarnaast gebruiken we simpel toepasbare werkvormen, zoals tafels klappen (ritmisch meeklappen op bijvoorbeeld de tafel van 3), klinkerspringen (een blauwe hoepel is een klinker, een groene hoepel een medeklinker, zo worden woorden 'gesprongen') en persoonsvormjoggen (als je de persoonsvorm in een zin hoort ga je joggen en bij het zelfstandig naamwoord spring je op en neer^{2,3}). De Motorisch Remedial Teacher van Caleidoscoop heeft jaren geleden een motoriekcircuit opgezet, dat inmiddels is uitgegeven. Op handige kaarten staan per leerjaar tal van motorische activiteiten die kinderen (zelfstandig) in de klas kunnen doen⁴.

Taal en rekenen in de gymles

Doordat de vakleerkrachten en stagiaires van het beweegteam onderdeel uitmaken van het schoolteam, is het mogelijk om intensief samen te werken. Door rekenen en taal in te zetten bij de gymles, wordt er een verbinding gelegd met het leren van het kind. De zaakvakken zijn dan het middel en het bewegen het doel. Denk bijvoorbeeld aan het verdienen van punten, waarmee in de 'winkel' gymmaterialen gekocht kunnen worden om een spel beter te kunnen spelen (Winkel van Sinkel). Of beweegactiviteiten waarbij letters verdiend kunnen worden, waarmee aan het einde van de les woorden gemaakt worden. Woorden die te maken hebben met de in de les aangeboden spellingscategorie, leveren bonuspunten op. Deze werkvormen verhogen de beweegintensiteit.⁵

FOTO: FRITS VISSER

Dansmat

FOTO: ELS ZOETE

Natuurlijk is dit niet de enige reden waarom Campus Caleidoscoop in 2011 de 'Sportiefste basisschool van Nederland' is geworden. De complete motivatie is te lezen in het juryrapport in *Lichamelijke Opvoeding 5* uit 2011.

Fit2Learn

Op Campus Caleidoscoop zetten we sport, bewegen en motorische oefeningen in als pepmiddel voor de leerprestaties. Fit om te leren, noemen we dat. Dat gebeurt onder schooltijd, waarbij de beweegnorm van een uur bewegen per dag, wordt gehanteerd. Daarnaast biedt de brede school een divers aanbod van naschoolse (sport)activiteiten, waarbij de nadruk ligt op doorstroming naar een (sport) club of vereniging. Zo leggen we de basis voor een actieve vrijetijdsbesteding als leerlingen de school verlaten.

Conclusie

Kun (en moet) je als vakleerkracht de leerprestaties bij de zaakvakken verbeteren? Jazeker, want bewegen is een pepmiddel voor de leerprestaties! Steeds meer onderzoeksresultaten onderstrepen dat. Als motoriek ingezet wordt als middel bij zaakvakken als rekenen en taal en taal en rekenen ingezet worden bij de gymlessen, dan blijkt: bewegingsonderwijs is het belangrijkste vak op de basisschool! Als vakleerkracht ben je de beweegexpert bij uitstek en kun je groepsleerkrachten letterlijk in beweging brengen om motoriek succesvol in te zetten bij de zaakvakken.

Voorbeelden

Persoonsvormjoggen

De leerlingen maken een oefening op papier waarbij ze in een aantal zinnen de persoonsvorm rood kleuren en het zelfstandig naamwoord blauw kleuren. Bij het nakijken gaan alle leerlingen staan. De leerkracht leest langzaam de zinnen voor. De kinderen springen op hun plaats op en neer als ze een zelfstandig naamwoord horen en joggen

op hun plaats als ze de persoonsvorm horen. De leerkracht bespreekt kort waarom het woord de persoonsvorm is.

Letters met je lijf

De klas wordt verdeeld in groepen die als opdracht hebben om met je lijf een letter te maken.

Zo kunnen ze woorden vormen en dit aan de andere groepen laten zien.

De leerkracht kan ook een letter noemen en de hele groep gaat gezamenlijk die letter vormen. Dit kan bijvoorbeeld liggend uitgevoerd worden.

Over de auteurs

Frits Visser is sportleider op brede basisschool Campus Caleidoscoop. Als vakleerkracht is hij verantwoordelijk voor het bewegingsonderwijs tijdens de schooluren en stuurt hij het beweegteam aan. Als combinatiefunctionaris is hij tevens verantwoordelijk voor de naschoolse sportactiviteiten en de sport-o-theek.

Els Zoete is als regisseur verbonden aan brede basisschool Campus Caleidoscoop. In haar functie is ze verantwoordelijk voor de samenwerking tussen de brede schoolpartners, de subsidieaanvragen en het naschoolse aanbod.

Noten

- 1 Brochure Bewegen = beter leren <http://www.dbsv.hva.nl/content/dbsv/domein-bewegen-sport-en-v/inleiding/Bewegen-is-beter-leren.pdf>
- 2 Voorbeeld van motoriek bij zaakvakken <http://www.leraar24.nl/video/1365>
- 3 <http://www.youtube.com/watch?v=5avy005u9ss>
- 4 Motoriekcircuit, kaarten met beweegactiviteiten voor in de klas <http://schoolsupport.nl/artikel.php?350>
- 5 Voorbeeld spelling tijdens de gymles <http://www.leraar24.nl/video/1366> ◀

Contact:

visser44@upcmail.nl

Organiseer een Sport10Kamp tijdens de *Nationale Sportweek* Kant-en-klaar format voor een creatieve sportdag op maat

De Nationale Sportweek bestaat 10 jaar! Een mooie reden om het getal 10 extra onder de aandacht te brengen. Uiteraard op een sportieve manier, namelijk door een Sport10Kamp in het leven te roepen. Een flexibel format dat voor iedere doelgroep, en dus ook voor scholieren, maar ook op iedere locatie zoals wijk, bedrijf, gymzaal of schoolplein kan worden ingezet.

Door: Nancy Alders

Van zaterdag 20 tot en met zaterdag 27 april is de Nationale Sportweek. Een week waarin honderden sportaanbieders open huis houden, toernooien, wedstrijden en clinics organiseren. Een week waarin iedereen, jong en oud, met en zonder beperking kan kennismaken met (nieuwe) sporten.

Dit jaar is het een bijzondere Nationale Sportweek, want het is de tiende editie. Het getal 10 heeft in 2013 een nog grotere betekenis dan alleen een jubileum. Het is namelijk de ambitie van NOC*NSF de sportparticipatie met 10 procent te verhogen. Daarnaast wil NOC*NSF dat Nederland tot de beste tien sportlanden van de wereld gaat horen. De Nationale Sportweek levert daarin een aanzienlijke bijdrage.

Sport10Kamp tijdens de Nationale Sportweek

In 2012 organiseerden ruim 160 gemeenten een lokale Sportweek en werden ruim 6.800 sportactiviteiten georganiseerd. Vele van deze activiteiten werden voor en door het onderwijs georganiseerd. Dit jaar wil NOC*NSF op een creatieve manier de (vak)docent helpen met de organisatie van sportactiviteiten. Speciaal voor dit jubileumjaar is daarom de Sport10Kamp ontwikkeld in nauwe samenwerking met de sportbonden. Het resultaat: een uitdagend sport- en spelparcours dat via verschillende sportieve laagdrempelige elementen verleidt tot deelname en bijdraagt aan het plezier in sporten. Een geweldige, creatieve, leuke en kant-en-klare manier om een sportdag tijdens de Nationale Sportweek op jouw school invulling te geven!

[illegible]

Maak je eigen creatieve Sport10Kamp

Het getal '10' staat ook in de Sport10Kamp centraal. In de basis bestaat de Sport10Kamp namelijk uit tien activiteiten. De 38 sportbonden die actief bijdragen aan de Nationale Sportweek hebben verschillende kortdurende spelelementen opgesteld die hun tak van sport uitdragen. Meer dan vijftig activiteiten zijn er verzameld in een sport- en spelactiviteitenboek, waaruit je zelf je Sport10Kamp kunt samenstellen. Bij alle oefeningen staat beschreven voor welke doelgroep de activiteiten bestemd zijn, hoe lang de oefening duurt, wat het niveau is en een duidelijke omschrijving. De oefenvormen kunnen aangepast worden aan het niveau van de groep, of aan het aanwezige materiaal.

Scoor met de Sport10Kamp!

De oefeningen zijn zo opgesteld dat er volop ruimte blijft voor creativiteit. Sterker nog; dat is precies wat de Nationale Sportweek wil uitlokken met de Sport10Kamp. Coen van den Bemt, accountmanager Nationale Sportweek: "Vorig jaar hadden we samen met de KVLO de 'Doede360' in het leven geroepen, waarmee we zoveel mogelijk jongeren een 360 graden draai wilden laten maken, om daarmee een record te behalen. Dankzij het enthousiasme is dat gelukt! En hoe! Want, hoewel we met een filmpje en videoclip lieten zien hoe we dat in gedachten hadden, wil je niet weten hoeveel creatieve invullingen we hebben gezien op deze 'opdracht'. Van een 360 graden draai op de skates tot een 360 graden draai van het waterpoloteam in het zwembad! En het mooiste van alles: het straalde plezier uit! En dat is precies wat we ook met de Sport10Kamp willen bereiken; sporten is niet alleen hartstikke goed voor je lijf, maar het is ook leuk! Wij zijn dan ook benieuwd hoe dit jaar creatief wordt omgegaan met de Sport10Kamp. Wij geven de voorzet, maar het scoren laten we aan de deelnemers over!"

NOC*NSF roept iedereen op die met de Sport10Kamp aan de slag gaat om foto's en filmpjes te maken van de leukste en gekste Sport10Kamp-oefeningen. Hoe? Dat lees je op www.nationalesportweek.nl/sport10kamp.

Contact:

nancy.alders@nocnsf.nl

Hier vind je ook het sport- en spelactiviteitenboek met ruim vijftig oefeningen. In de illustraties bij dit artikel is een aantal oefeningen uitgelicht.

Natuurlijk is meedoen belangrijker dan winnen. Toch kan het bijhouden van een score een extra impuls geven om je best te doen. Daarom heeft de Sport10Kamp ook een scoreformulier waar de resultaten op bijgehouden kunnen worden. En, voor iedereen die heeft meegedaan is er een Sport10Kamp-certificaat. Een mooi aandenken aan een geweldige sportdag tijdens de tiende Nationale Sportweek!

Koningsspelen op 26 april

Op 25 februari jl. liet het Nationaal Comité Inhuldiging officieel weten dat Nederland de inhuldiging van koning Willem-Alexander samen moet gaan vieren. Samen zingen, dromen, dansen en spelen. Maar ook samen sporten! Het comité benoemt namelijk vrijdag 26 april tot de dag van de Koningsspelen. Een sportdag voor de basisschoolleerlingen die middenin de Nationale Sportweek valt. Laat je inspireren door de Sport10Kamp en organiseer tijdens de Nationale Sportweek en wellicht wel specifiek op de Koningsspelen een sportdag op jouw school en laat je leerlingen op een creatieve manier kennismaken met (nieuwe) sporten!

Foto's: Mathilde Dusol/Nationale Sportweek ◀

Een 'good practice' op scholengemeenschap Were Di in Valkenswaard

Als op dinsdagmiddag om vijf over drie de het zevende uur is afgelopen begint de vergadermiddag voor docenten en directie van Scholengemeenschap Were Di in Valkenswaard. Veel leerlingen gaan dan naar huis maar er zijn ook veel leerlingen die naar de skibaan, de golfbaan of de tennisclub fietsen. Ook gaan er naar het sportgebouw, het squashcentrum en het muzieklokaal. Op dinsdagmiddag worden er sinds enkele jaren diverse sport- en cultuurlessen aangeboden. Dit schooljaar nemen hier ongeveer 400 van de 2390 leerlingen aan deel. Dat is bijna 17 procent. Hoe zou je dat op jouw school kunnen organiseren?

Door: Henk Pols

H

Het is niet zomaar uit de lucht komen vallen. De sectie heeft daar heel veel voorbereiding aan gehad. In dit stuk nemen we je mee langs het plan van aanpak.

Stap 1 Neem initiatief

Als je als sectie LO de ambitie hebt om op jouw school ook dit soort activiteiten te gaan aanbieden, ga je dan verdiepen in de mogelijkheden. Als je ook culturele activiteiten aan wilt bieden ga je eerst overleggen met de creatieve vakken. Het voordeel hiervan is dat een gezamenlijke aanpak van zowel sportieve als culturele activiteiten het draagvlak onder directie en collega's zal vergroten. Je neemt dit stappenplan door en je gaat bepalen wie je allemaal nodig hebt voor agendering van dit thema. Wie zijn de beslissers op jouw school? Zoek binnen de directie het meest sportieve lid. Is er ook een cultureel aanbod? Zorg dan dat je plannen ondersteund worden door die betreffende secties. Als het enthousiasme van je eigen sectie en/of de culturele secties van de school tegenvalt, zou je toch door kunnen gaan door direct je plannen te presenteren bij de directie. Kun je die overtuigen, zal je plan waarschijnlijk toch levensvatbaar zijn.

Stap 2 Zoek draagvlak bij de directie en bereid de aanpak voor

Is de sectie LO enthousiast? Spreek dan eerst een beslisser, liefst meteen op directieniveau, individueel aan voordat je een bijeenkomst gaat organiseren. Vertel enthousiast over je plannen en laat bijvoorbeeld de folder zien van de 'SG Were Di Academie voor Sport en Cultuur'. Bepaal ook wie de beste kwaliteiten heeft om een en ander te gaan presenteren en organiseren. Organiseer een bijeenkomst met de directie, iemand van de sectie LO en eventueel een docent creatieve vakken. Benoem daar op hoofdlijnen wat je zou willen bereiken. Vertel op de betreffende bijeenkomst dat dit initiatief de school in principe niets kost, dat er slechts één coördinator nodig is

die wat faciliteiten in tijd behoeft en laat de brochure van de 'SG Were Di Academie voor Sport en Cultuur' zien. Krijg je na deze bijeenkomst van de directie een 'GO' dan kun je verder.

Stap 3 Bepaal de voorwaarden die nodig zijn om een en ander te kunnen organiseren

- De sectie LO staat achter dit initiatief en is enthousiast.
- De directie staat achter het initiatief en is enthousiast.
- Roostervoorwaarden: op een middag in de week (liefst niet op vrijdag) eindigen de lessen voor alle leerlingen tegelijk om een uur of drie zodat de sport- en cultuurklassen om bijvoorbeeld half vier kunnen beginnen. Op SG Were Di doen we dat op dinsdagmiddag. Dat is de vergadermiddag waarop alle sectievergaderingen, teamvergaderingen, plenaire vergaderingen plaatsvinden. Alle docenten, ook de docenten LO, worden daarbij verwacht. De enige die daar niet altijd aan mee kan doen is de coördinator van de sport- en cultuurklassen. Het voordeel van de organisatie op zo'n 'vergadermiddag' is dat er genoeg accommodatie beschikbaar is. De sportzalen zijn beschikbaar en er zijn lokalen vrij voor de cultuurklassen.
- Binnen een straal van ongeveer 15 minuten fietsen bevinden zich voldoende sportverenigingen, commerciële sportaanbieders en culturele instellingen om een attractief programma samen te stellen.

Stap 4 Inventariseer het aantal mogelijke partners

Naast de mogelijke partners die voldoen aan de eis van 15 fietsminuten zijn er nog veel andere opties. We kunnen ook cursussen aanbieden op school zelf. Leerlingen vinden het aantrekkelijk tijdens de sportklassen en cultuurklassen training/les van experts te krijgen. Maar ook vinden ze de diversiteit en authenticiteit duidelijke plus-

punten. Les krijgen op een echte golfbaan, in de skihal of meedoen aan outdoorsport zorgt voor een sportbeleving die je in de reguliere lessen meestal niet kunt bieden. Als we de docenten van de school hiervoor zouden inzetten is het nadeel dat het voor de leerlingen toch een schoolse situatie is. Daarnaast heeft een eventuele inzet van een docent van de eigen school effecten op de taakstelling van betreffende docent. Het is aan de school of men gaat werken met mensen van buiten, met eigen docenten of met een mix hiervan. Op SG Were Di worden ieder jaar ook oud-leerlingen benaderd die studeren aan de toneelschool, de sporthogeschool en het conservatorium. Zij geven bijvoorbeeld drama-, zang- en gitaarlessen en sporttrainingen. Maar ook met de plaatselijke toneelvereniging, de harmonie en het zangkoor is samenwerking mogelijk. De 'SG Were Di Academie voor Sport en Cultuur' werkt ook samen met de KNHB en de KNVB. Er worden ook cursussen pupillentrainer hockey en pupillentrainer voetbal georganiseerd waarbij de officiële bondscertificaten te behalen zijn. Door deel te nemen aan deze cursussen voldoen de leerlingen meteen aan de eisen voor de maatschappelijke stage.

Stap 5 Regel de financiën en de organisatie

Er zijn natuurlijk verschillende mogelijkheden. We hebben ervoor gekozen om met een budgettair neutrale organisatievorm te werken. Dat betekent dat de school hiervoor geen financiële middelen vrijmaakt behalve de ureninzet van de coördinator en het gratis ter beschikking stellen van accommodatie. Voor wat betreft de ureninzet van de coördinator zijn er ook mogelijkheden om in samenwerking met de gemeente een combinatiefunctie te creëren. De ureninzet van deze coördinator komt zo niet geheel ten laste van de school.

We kunnen drie soorten convenanten met externen onderscheiden:

- 1 met een sportvereniging of een culturele vereniging c.q. instelling
- 2 met een commerciële aanbieder
- 3 met een individuele trainer, docent of stagiair.

Wordt een convenant afgesloten met een individuele trainer, docent of stagiair dan kunnen we voor de vergoeding per les of training gebruikmaken van de vrijwilligersregeling van de belastingdienst. Dat is een gunstige regeling voor zowel de lesgever als de school. Er kan dan een vergoeding worden gegeven zonder dat daar belasting en/of premies over betaald moeten worden. Dit kan tot een maximum van 1500 euro per jaar.

Met een commerciële aanbieder gaat het meestal om een bedrag per deelnemende leerling. Je moet dan samen bepalen wat het minimumaantal inschrijvingen is waarbij de cursus doorgaat. Van belang is ook dat de vergoeding die je per leerling aan de commerciële aanbieder betaalt 5 à 10% lager is dan de prijs die in de folder komt. Met dat budget kun je dan weer je folder financieren.

Voor wat betreft de sponsormogelijkheden is het uitgangspunt van de 'Academie voor Sport en Cultuur' van de SG Were Di om de gelden die je zo kunt genereren in te zetten als *nudge* of *incentive* (steuntje in de rug of prikkel). Wij gebruiken de sponsorgelden niet om de cursuskosten te verlagen maar om de leerlingen die 80% van de lessen aanwezig zijn geweest een cadeaubon van 15 euro te geven. Van belang is dan dat de trainers/docenten heel nauwkeurig de absentie bijhouden. Zet die voorwaarde ook in het convenant.

Stap 6 Bepaal wat je wilt gaan aanbieden en benader de mogelijke partners

Als je een verlanglijstje hebt gemaakt van mogelijke aanbieders die voldoen aan de criteria van afstand, aansluiting bij de belevingswe-

Contact:

h.pols@sgweredi.nl

FOTO: JEROEN HANKENS

reld van de leerlingen en een door jou ingeschat hoog kwaliteitsniveau, is de tijd rijp om die mogelijke partners te gaan benaderen. Het is zaak in de onderhandelingen te proberen een voor de leerlingen zo gunstig mogelijke prijs af te spreken. In het convenant moet duidelijk komen te staan wat de afspraken zijn en wie verantwoordelijk is voor wat. Denk er ook aan dat de partner een aansprakelijkheidsverzekering heeft of er een afsluit. Overleg met de verzekeraar van je eigen school. Spreek af dat het een schoolactiviteit is dan zijn de leerlingen zowel op de heenreis, tijdens de activiteit, als op de terugweg verzekerd.

Stap 7 Regel reclame, promotie en inschrijving

Voor je planning is het belangrijk dat je in de maand mei klaar bent met de voorbereidingen. Als het aanbod klaar is en de convenanten zijn gesloten, is de volgende stap een goede promotiecampagne op te zetten. Schrijf de teksten voor de folder in overleg met de aanbieders. Lever de teksten in de maand juni bij de drukker aan. Denk niet dat alles vanzelf gaat en dat de leerlingen na het uitdelen van een foldertje massaal gaan inschrijven. Je zult alle mogelijke communicatiemiddelen moeten gebruiken om succes te hebben. Denk aan: de folder, een stukje in de plaatselijke krant, een toespraak voor het schoolpersoneel aan het begin van het schooljaar, een toespraak op alle ouderavonden die meestal in september op school worden gehouden. Zorg ervoor dat het hele aanbod op de site van de school staat en dat de leerlingen daar ook digitaal in kunnen schrijven. Laat de docenten LO en eventueel de docenten van de creatieve vakken in de eerste les na de vakantie de folders aan de leerlingen uitdelen en bespreken. Bepaal wanneer de inschrijving sluit, bepaal daarna welke cursussen wel of niet doorgaan. Een sport-/cultuurklas gaat meestal door indien er 10 à 12 inschrijvingen zijn. Een week na de sluiting van de inschrijving kun je van start.

Henk Pols is docent Sport & Bewegen en coördinator van de SG Were Di Academie voor Sport en Cultuur ◀

FOTO: INTERNET

Soms zit je wat te mijmeren en denk je na een dag lesgeven terug aan je eigen beginperiode. Zeg maar hoe het allemaal zo gekomen is. In wat we nu groep 8 noemen kreeg ik gymles van meester Theo. Op vrijdagmiddag kregen we van hem 'poespasuurtjes', hetgeen betekende dat wij het allemaal lekker zelf uit mochten zoeken. De gymlessen zagen er ongeveer net zo uit. Het was trefbal, en daarna voetballen. Wij meisjes mochten onszelf vermaken.

Een paar jaar later op de middelbare school was het een stuk beter. Ik leerde er hockeyen, niet zo goed, turnen, ook niet zo goed, maar ik vond het allemaal even leuk. Misschien speelde mee dat ik 'het spel' geweldig vond en vind. Ik was de Homo Ludens, achteraf bezien was ik een prototype van het voetballertje dat eigenlijk alle spelletjes wel een uitdaging vond; ik had eigenlijk een jongen moeten zijn. Ik at uit de handen van Stef en Ted. Onze gymleraren spraken we per definitie aan met de voornaam.

Dat mijn energie soms botste met de regels 'die er nu eenmaal moesten zijn' was voorstelbaar. De ringen die nog niet vast waren gemaakt – achteraf denk ik toch dat het een foutje van Stef was – en waar ik met groot enthousiasme als eerste in ging hangen. Vogelnestje... Ik weet niet of ik een hersenschudding had, maar pijn deed het. En best lang.

Nu zat ik aan de ene kant van het speelse spectrum, Jos zat aan de andere kant. Jos had borstelharen, zat qua intelligentie in de middenmoot van de klas en was een stille jongen. Ik zie Jos nog zo lopen. Bij de warming-up ging het nog wel. Jos hobbelde mee. Bij veel jongens gierden de hormonen door het lijf, zij stuiterden door de gymzaal. Jos was vlak als een seismograaf in rustige tijden. Ik weet dat er boeken vol geschreven zijn over de motorisch zwakkeren, over niet-speelse mensenkinderen, over wezens met lage angstdrempel. Maar die boeken gingen in geen geval over Jos. Hij was erger.

Bij de boksprong over de springkast ging het als volgt. Net als iedereen liep Jos energiek op de kast af. Een buitenstaander had gedacht

dat Jos een van de onzen was. Kort voor de kast, voor een ongeoeffende stopper onmogelijk kort voor de kast, trok Jos zijn remmen aan. Hij mocht dan motorisch gezien niet helemaal in orde zijn, zijn mechanisme om van vrij hoge snelheid tot stilstand te komen, werkte prima.

Jos

Jos botste best hard tegen de kast aan. Dezelfde buitenstaander had vast bezorgd opgekeken. Wij niet! Wij wisten wat er komen ging. Jos knotste met zijn knieën tegen de kast, gaf het ding een theatrale duw en liep vervolgens om. Het gekke is dat ik me niet kan herinneren dat Stef (of Ted) ingreep. Jos sloot vervolgens keurig achteraan de rij aan. En wachtte lijdzaam op de volgende beurt.

De vraag wat een leraar lichamelijke opvoeding aan moet met iemand die het niet in zich heeft om te bewegen, is ook al eindeloos vaak gesteld. Ik denk niet dat Stef gefaald heeft. Hij zal best instructies hebben gegeven. Of een gesprekje over angst, faalangst, springangst, groepsdruk, enzovoort hebben gevoerd. Jos was een rots, hij bleef hangen waar hij hing. Overigens nadat hij

een ferme aanloop had genomen.

Het meest opmerkelijke van dit verhaal is dat ik verwacht dat 'onbeveegtalent' Jos het in zijn verdere leven net zo gedaan heeft als in de gymles. Anders gezegd, ik veronderstel dat er een verband bestaat tussen het falen in de gymles en een maatschappelijk carrière.

Via het alwetende internet heb ik gezocht. Zijn achternaam vertel ik niet, maar deze komt vaker voor. Tussen al die Jossen popte er eentje op waarvan ik dacht: dat moet hem vrijwel zeker zijn. Zijn leeftijd klopte. En in plaats van een wat ouder rotsblok, zag ik een mooie vent op een zekere leeftijd. Iemand die vol vertrouwen de camera inkeek, een prima baan had en ja, er best sportief uitzag. En waar ik dacht te weten waar het mis was gegaan, daar was het toch allemaal goed gekomen.

Mery Graal

Dinsdag 11 juni 2013 ALO Groningen (6)

Thema: 'De Nieuwsgierige Professional'

In verband met het binnenkomen van examenuitslagen is de datum van deze landelijke studiedag voortgezet onderwijs verzet naar 11 juni.

Op deze dag wordt in samenwerking met ALO Groningen de landelijke studiedag voor het voortgezet onderwijs georganiseerd.

Is het niet per definitie zo dat een professionele leraar altijd nieuwsgierig is en blijft? Nieuwsgierig naar nieuwe ontwikkelingen op je vakgebied maar ook nieuwsgierig naar kansen om jezelf te ontwikkelen? En ben je ook nieuwsgierig hoe de leerlingen jou ervaren? Of wat ze van je vak vinden? Er zijn dus ontzettend veel dingen waar je nieuwsgierig naar kunt zijn en aan een deel daarvan kun je tegemoet komen op deze studiedag. We zien je graag in Groningen!

Dagprogramma

09:45 - 10:15 uur	Ontvangst
10:15 - 10:45 uur	Opening
11:00 - 12:30 uur	Eerste workshopronde
12:30 - 14:00 uur	Lunch
14:00 - 15:30 uur	Tweede workshopronde
15:30 - 17:00 uur	Derde workshopronde
17:00 - 17:30 uur	Borrel met vanaf 17:30 uur dinerbuffet.

Workshops

- 1 Nieuwe inzichten over motorisch leren van leerlingen, gevolgen voor de praktijk
- 2 Sport (B)Slim stimuleren!
- 3 De leraar LO als nieuwsgierige sportprofessional
- 4 Show it! - next generation
- 5 Stoeien met principes
- 6 Lifestylesport in het VO
- 7 Warmlopen voor duurloop
- 8 In contact met Rugby!
- 9 Floorball (unihockey), een sport die meer dan spelen alleen is!
- 10 Stemtraining: een bewustwording
- 11 (Sport)klimmen
- 12 Kernreflectie in het onderwijs
- 13 Beïnvloeding van gedrag en het vergroten van veiligheid in de school; een Klasse(n)spel
- 14 Stand Up Paddling

De **puntenwaardering** voor het **landelijk Register** staat op de site achter de studiedagen **tussen haakjes** vermeld

- 15 LO Excellent in bovenbouw VO
- 16 Van zwemvaardigheid naar veilig waterplezier?
- 17 De onderwijsagenda Sport, Bewegen en Gezonde Leefstijl
- 18 Outdoor & adventure
- 19 Tot wanneer moet LO voor alle leerlingen een verplicht vak op school blijven? (En wat zijn de alternatieven?)
- 20 Digitalisering en bewegingsonderwijs

Voor de volledige omschrijving van de verschillende workshops en het inschrijven kun je terecht op de site van de KVLO www.kvloscholing.nl.

Scholingen van afdelingen en opleidingsorganisaties

Golf voor leden van de KVLO

In nauwe samenwerking met de NGF en de PGA Holland is er een vernieuwde scholing opgezet voor alle leden van de KVLO. Hiermee komt de jaarlijkse bijscholingsdag in september op Papendal te vervallen. Speciaal voor alle leden met golfervaring (minimaal handicap 54/gvb) die het leuk vinden om samen met collega's een wedstrijdje te spelen organiseren we op zaterdag 8 juni de KVLO Golf Trophy op De Scherpenbergh in Apeldoorn.

Cursus 'Golf op school'

De cursus 'Golf op school' is bedoeld voor alle collega's die aan hun eigen leerlingen op school golf willen aanbieden. De cursus wordt aangeboden op twee niveaus: level 1 (beginners) en 2 (gevoorderden).

Contact:

astrid.vanderlinden@kvlo.nl

In deze cursus wordt aandacht besteed aan eigen vaardigheid, methode en techniek, kennis van het golfspel, samenwerking met een golfvereniging/pro en er wordt direct in de les toepasbare oefenstof aangereikt. Er wordt uitgegaan van de schoolsituatie dat wil zeggen een gymzaal, een veld en een klas van 25-30 leerlingen. Aan het eind van de cursus word je in staat geacht om aan je eigen klassen golf aan te bieden. De cursus telt mee voor het lerarenregister.

Golf op school level 1

Doelgroep: KVLO-leden met weinig of geen golfervaring

Duur cursus: twee dagen

Inhoud: dag 1 eigen vaardigheid/kennismaken met het golfspel op een golfbaan
dag 2 aanleren golf in een schoolsituatie: zaal en veld

Data: 21 en 22 juni 2013

Plaats: Alphen aan den Rijn + golfclub Zeegersloot

Docenten: de cursus wordt gegeven door pro's die verbonden zijn aan de PGA-opleiding voor professionals

Kosten: € 250,- inclusief materiaal en lunch. Als er meerdere collega's van een school deelnemen ontvangen zij een reductie. Elke extra collega kan deelnemen voor € 200,-.

Lunch: koffie/thee en twee lunches inbegrepen

Golf op school level 2

Doelgroep: KVLO-leden met golfervaring (minimaal handicap.54/gvb)

Duur cursus: 1 dag

Inhoud: eigen vaardigheid/ aanleren golf in een schoolsituatie: zaal en veld

Datum: 21 juni 2013

Plaats: Alphen aan den Rijn + golfclub Zeegersloot

Docenten: de cursus wordt gegeven door pro's die verbonden zijn aan de PGA-opleiding voor professionals

Kosten: € 150,- incl. materiaal en lunch. Als er meerdere collega's van een school deelnemen ontvangen zij een reductie. Elke extra collega kan deelnemen voor € 125,-.

Lunch: koffie/thee en lunch inbegrepen

Voor beide cursussen geldt het volgende

Materiaal: de cursisten kunnen tegen een sterk gereduceerd tarief van € 250,- na afloop een tas met golfmaterialen (7x putters, 7x ijzer 7, 7x PW + ballen) aanschaffen waarmee zij op school aan de slag kunnen. De waarde van het materiaalpakket is € 500,-. Ook ontvangt iedereen een map met direct toepasbare oefenstof en een boekje met algemene informatie over golf.

Certificaat: alle deelnemers ontvangen na afloop een certificaat voor het portfolio in het lerarenregister.

Contact golfclub: De NGF zal, indien gewenst, helpen bij het leggen van contact met een golfclub in de buurt van de school om je eigen vaardigheid verder te verbeteren en/of om afspraken te maken om met je leerlingen een keer naar de golfbaan te gaan.

Inschrijven: vanaf 1 april tot uiterlijk 1 juni via de website van de KVLO www.kvlo.nl

KVLO Golf Trophy 2013

Speciaal voor alle golfende leden van de KVLO, die het leuk vinden om eens met collega's te golfen, organiseren wij jaarlijks een wedstrijd om de 'KVLO Golf Trophy'. De wedstrijd wordt gespeeld op de Golf- en Businessclub De Scherpenbergh bij Apeldoorn. **Datum: zaterdag 8 juni.** Wij nodigen alle golfende leden van de KVLO, die minimaal in het bezit zijn van handicap 54/ GVB uit om hieraan deel te nemen. Lagere handicappers spelen bruto strokeplay en hogere handicappers spelen stableford. Er zijn prijzen in beide categorieën. De beste bruto strokeplayscore wint de KVLO Golf Trophy. Daarnaast is er nog een speciale prijs voor de beste prestatie per KVLO-afdeling, de afdelingsbokaal. Het inschrijfgeld is € 55,- (greenfee, ontvangst, prijzen). Deelname aan het diner 'Live cooking grillbuffet' is optioneel (kosten € 25,-). Inschrijven kan vanaf 1 maart tot 22 mei via www.kvlo.nl. Noteer de datum alvast in je agenda!

Programma

Vanaf 11.00 uur ontvangst met koffie en iets lekkers

12.00 uur shotgun start

16.30 uur einde wedstrijd

16.30- 18.00 uur borrel en prijsuitreiking

18.00 uur diner (optioneel).

Contactpersoon: Ton Winkels ton.winkels@kvlo.nl

Op de webkalender vind je interessante scholingen en evenementen van de diverse afdelingen en opleidingsorganisaties.

Reageren op vakblad-artikelen? Twitter@KVLONL

Met de qr-scan van de hiernaast afgebeelde code kun je rechtstreeks naar kvloscholing.nl. Qr-apps zijn gratis te downloaden op je mobiel in de verschillende app-stores.

Uitgebreide informatie over alle scholingen/ evenementen? Zie de kalender op de homepage van www.kvlo.nl

Inschrijving via kvloscholing.nl of een verwijzing daarvoor via kvloweb.nl

BOEKEN

Lichamelijke opvoeding: een vak met inhoud

*Monique Slegers en Daniël Behets (redactie)
ACCO, 2013. Leuven, Den Haag*

Ieder jaar wordt door de Universiteit van Leuven een nascholing georganiseerd op ons vakgebied. Daarvan worden de workshops omgezet

in artikelen die worden uitgegeven onder de titel Praxis bewegingsopvoeding. Dit is alweer de 29ste uitgave.

In deze reader wordt het centrale thema van de jaarlijkse nascholing 'LO: een vak met inhoud' geïllustreerd aan de hand van enkele bewegingsgebieden. Vanuit het vakconcept lichamelijke opvoeding met de eindtermen wordt de inhoud van het vak concreet gemaakt aan de hand van de bewegings- en persoonsdoelen. De competentiege-

richte aanpak waarbij sprake is van integratie van kennis, kunnen en dynamisch-affectieve factoren maakt dat er in dit vak geleerd wordt. De bewegingsdoelen rond motoriek en fitheid verwijzen niet naar een uurtje ontspanning of sportinitiatie, maar naar competenties gericht op een actieve levensstijl. Dat je hiervoor moet beschikken over degelijke vak kennis is hierbij een dwingende vereiste. In België staan de doelen concreter beschreven dan in Nederland. Hierdoor zijn de bewegingsgebonden doelen en de persoonsgebonden doelen duidelijk te onderscheiden. Met name de persoonsdoelen rond sociale vaardigheden en zelfbeeld illustreren het vakoverschrijdend karakter van LO. De aanpak van de inhoud is nieuw en de auteurs hopen ook vernieuwend. De bijdragen zijn geschreven door studenten uit de specifieke lerarenopleiding LO. Tijdens het opleidingsonderdeel 'Vakdidactiek LO' gegeven door onder andere Daniël Behets zijn de studenten in groepjes aan het werk gezet rond een eigen gekozen bewegingsgebied. De verschillende opdrachten verbonden aan de cursus (van doelen formuleren tot evalueren) zijn door de groepen uitgewerkt en samengebracht tot een artikel. Dit hele proces is begeleid door een medewerker van de SLO (let wel, de Belgische (red.)). Met deze alternatieve benadering wordt aan de leraar LO in het veld getoond wat de studenten van de Leuvense opleiding samen kunnen realiseren. De kritische leraar zal hier zeker bruikbare ideeën vinden.

De verschillende bijdragen zijn geschreven in een zelfde format over de bewegingsgebieden voetbal voor meisjes, voetbal voor jongens, basketbal, badminton, volksdans, gymnastiek en zwemmen. Inleidend wordt van elk bewegingsgebied de plek in het vakwerkplan aangegeven, worden specifieke doelen geformuleerd en een verantwoording meegegeven aanvullend aan het leerplan. Zo ontstaat voor die lesstof een periodeplan met mogelijke bewegings- en persoonsdoelen, verwijzend naar de betreffende eindtermen. Dit periodeplan wordt verder uitgewerkt in een aantal uitgeschreven lesplannen en wordt afgesloten met mogelijke evaluatieprocedures.

De artikelen zijn uitgebreider dan voorheen gebruikelijk was. In de bijdragen worden suggesties gedaan voor didactische richtlijnen en vernieuwingen met de nadruk op meer leerlinggerichte werkvormen waarbij samenwerken een grote rol speelt, zoals deze in de Leuvense lerarenopleiding worden bijgebracht. De individuele leraar kan hieruit keuzes maken. In de laatste twee bijdragen wordt het sporteducatiemodel van Siedentop toegepast op de bewegingsgebieden gymnastiek en zwemmen. Er wordt in België en met name in Leuven, veel meer gewerkt met lesbrieven en taakkaarten. De zelfstandigheid van de leerlingen wordt hierdoor vergroot. Ook is het meer gemeengoed dat de leerlingen zichzelf en elkaar evalueren/beoordelen, waarbij ook aandacht wordt besteed aan het groepsproces. Het geeft de leerlingen mee dat beter worden in bewegen niet het enige doel is dat met de bewegingslessen moet worden bereikt. Als je door het taalgebruik heen leest, heb je een mooi stuk vakliteratuur in handen.

Hans Dijkhoff

Goud in elk kind, jeugdsport in een pedagogisch perspectief

Nicolette Schipper- van Veldhoven, Henk van der Palen, Jens van der Kerk & Rico Schuijers (red). Deventer, Dam, 2012. ISBN 978 90 818235 6 2

Om maar met de deur in huis te vallen, met heel veel plezier heb ik *Goud in elk kind* gelezen. Het boek bestaat uit twaalf hoofdstukken

van diverse auteurs, allemaal expert op een terrein dat raakt, gerelateerd is, aan bewegen en sporten van jeugdigen vanuit een pedagogisch perspectief. Samen met bewegingsonderwijs op school biedt de sport veel kansen voor het bereiken van pedagogische doelstellingen. Dat gebeurt echter niet automatisch. In *Goud voor elk kind* worden pedagogische aspecten van jeugdsport binnen een drietal thema's geproblematiseerd. Het eerste thema betreft trainers en coaches en hun invloed op de persoonlijke ontwikkeling. In dit deel is onder andere aandacht voor positief coachen, zowel theoretisch als vanuit een meer praktische invalshoek. In deze hoofdstukken wordt benadrukt dat trainer-coaches geschoold dienen te worden in de manier waarop ze met jeugdigen omgaan. Een taakgerichte oriëntatie verdient de voorkeur boven de geregeld voorkomende resultaatgerichte oriëntatie van jeugdtrainers. Plezier en zelfvertrouwen zijn voor jeugdige sporters enorm belangrijk. Positief formuleren van kritiek, waarbij inspanning, beter worden en vooruitgang worden benadrukt, zorgt voor een goede sfeer waarin jeugdsporters zich kunnen ontwikkelen. En vergeet het geven van eerlijke en oprechte complimenten niet. Andere teksten in dit deel gaan over positieve effecten door sport, winnen binnen jeugdsport, motivatie, het belang van zelfregulatie en mentale weerbaarheid van kinderen.

In het tweede thema staat het omgaan met negatieve kanten van sport centraal. De teksten richten zich op pesten en seksuele intimidatie binnen de sport. In het hoofdstuk over pesten las ik dat hiernaar tot op heden, nog nauwelijks onderzoek is gedaan op sportverenigingen. Maar liefst 93% van de trainers signaleert geen tot nauwelijks pestgedrag in de sportvereniging. De trainers die pesten wel waarnemen beoordelen dat meestal als niet ernstig. Het lijkt erop dat in sportverenigingen weinig bewuste aandacht is voor pesten. 'Slechts 7% van de trainers (leraren 78%) geeft aan dat de vereniging een pestprotocol heeft en 19% geeft zelfs expliciet aan een protocol niet nodig te vinden' (p. 122).

Tenslotte komt de invloed van sport, vanuit een breder perspectief aan bod. In deze teksten staat respectievelijk het verwerven van een sportidentiteit centraal en wordt de moderne sportethiek, die dienstbaar moet zijn aan de praktijk, met zijn waarden, normen en gewoonten belicht. Na een puntige beschrijving van de traditionele sportethiek worden enkele aspecten van de moderne sportethiek beschreven. Belangrijk is dat waardeverheldering vooraf gaat aan waardeoverdracht en er een gerichtheid is op de hele sportpraktijk, die bestaat uit individuele sporters, organisaties en instituties. Gepleit wordt dat de sportethiek zich laat leiden door concepten als relatie en omgang, reflectie, verantwoordelijkheid en interesse.

Het boek is toegankelijk geschreven en een aanrader voor (aankomende) trainers, coaches en leraren bewegen & sport. Onduidelijk blijft de (wenselijke) relatie tussen jeugdsport en haar pedagogische doelstellingen. Enkele voorbeelden van uitspraken ter illustratie: 'opvoeden in en door sport', 'sport kan bijdragen aan positieve waarden', 'sportbeoefening door kinderen heeft vooral als de sociaal-emotionele ontwikkeling als oogmerk', 'reflectie als ontwikkelcriterium voor het verhogen van het sportniveau' en '(bewegings)onderwijs is een pedagogische context'. Doordat de auteurs vanuit hun eigen referentiekader hun 'gouden' bijdrage leverden zijn de verschillende hoofdstukken zonder probleem afzonderlijk te bestuderen.

Hilde Bax

LERENDE NETWERKEN SPORT EN BEWEGEN

Op de site van de VO-raad vind je onder het kopje maatschappij nieuws over sport, bewegen en een gezonde leefstijl. Daar staat ook beschreven hoe je kunt samenwerken in netwerken. Ga in april naar een van de Lerende Netwerkbijeenkomsten Sport en Bewegen in de Buurt, die in zes regio's worden georganiseerd.

Zie www.vo-raad.nl / kopje dossiers sport en voeding

STUDIEDAG VO VERPLAATST

Wellicht ten overvloede, maar de studiedag voor het voortgezet onderwijs die in Groningen wordt gehouden is vanwege de examenuitslagen verplaatst naar 11 juni. Meer info op kvloscholing.nl

Koningsspelen

Het is nog maar een maand en dan is het zover. We krijgen een koning. Ter ere daarvan worden de koningsspelen georganiseerd op 26 april. Op de eerste pagina heeft Jan Rijpstra daar aan aandacht besteed en in het stuk van de Nationale Sportweek wordt een kant-en-klaar onderwerp aangeboden. Om onze leden te ondersteunen, hebben we op onze KVLO-site een speciale internetpagina gelanceerd met daarop allerlei suggesties over wat je kunt doen die dag. Heb je nog tips, schroom dan niet het te delen met je collega's. We zijn ook nog gelinkt aan de officiële pagina koningsspelen.nl. Doe er je voordeel mee.

Oranjeshake

Nee, niet smoothie of iets dergelijks. Het is een afgeleide van de Harlem Shake. Het fenomeen dat iemand, meestal met een helm op, een bepaalde move begint en 15 seconden later is het een pandemonium van mensen die 'rare' bewegingen maken op een aanstekelijke muziekje. Dertig seconden duurt het. Het personeel van het bureau heeft ook zo'n filmpje gemaakt. Wij vragen onze leden die werkzaam zijn in het primair onderwijs ook een dergelijke filmpje te maken. We gebruiken de Harlem Shake en verbinden die met de Koningsspelen. De Youtube- of Vimeo-links van de filmpjes kunnen worden ingestuurd naar webredactie@kvlo.nl en de meest originele filmpjes worden op de website van de KVLO geplaatst; een jury van KVLO-medewerkers zal het meest originele filmpje beoordelen. De prijs wordt uitgereikt op 26 april 2013 en we hopen dat het jeugdjournaal daarbij aanwezig kan zijn.

Sluitingsdatum voor inzenden van de filmpjes is vrijdag 19 april 12.00 uur!

WET MELDCODE HUISELIJK GEWELD EN KINDERMISHANDELING AANGENOMEN DOOR DE EERSTE KAMER

In dit nummer staat een stuk over het signaleren van kindermishandeling (pag. 18). De Eerste Kamer heeft het wetsvoorstel, dat toeziet op een verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling, op 12 maart 2013 als hamerstuk afgedaan. De wet treedt per 1 juli 2013 in werking. Organisaties en zelfstandige beroepsbeoefenaars die beroepshalve te maken hebben met signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling worden verplicht om over een meldcode te beschikken en het gebruik ervan te bevorderen. Het wetsvoorstel vind je op www.eerstekamer.nl

VOORJAARSVERGADERING

Op vrijdag 24 mei a.s. vindt de Voorjaarsvergadering plaats in cultuur- en congrescentrum Antropia te Driebergen. Vanaf 09.30 uur ontvangst, de vergadering begint om 10.15 uur. De voorlopige agenda is als volgt.

- 1 Opening en mededelingen
 - 2 Notulen Wintervergadering 2012 (te downloaden van www.kvlo.nl onder MijnKvlo)
 - 3 Jaarrekening 2012
 - a Rekening en verantwoording 2012 (wordt verzonden aan de afdelingsbesturen)
 - b Decharge bestuur
 - 4 Jaarverslag 2012
 - 5 Verkiezing bestuur
- In 2013 treedt Jan Rijpstra statutair af en heeft zich herkiesbaar gesteld.
- 6 Afdelingsondersteuning
 - 7 Evaluatie bestuurlijke vernieuwing en koers
 - 8 FvOv-zaken
 - 9 Rondvraag
 - 10 Sluiting.

Als vertegenwoordiger van je afdeling krijg je eersteklas trein-kosten vergoed en vrijstelling van je school.

STERK IN ELKE DISCIPLINE.

*Meer dan 15.000 sport-, therapie-,
educatie- en recreatieartikelen.*

MAMMOET SPORT

SPORT

THERAPIE

EDUCATIE

RECREATIE

WWW.MAMMOETSPORT.NL

T: +31 (0)40 215 52 25

TRENOMAT SCHEIDINGSWANDEN

De jongste generatie zaalscheidingen
Trenomat Acoustic®

- Geluidsreductie en geluidsabsorptie in alle zaaldelen door akoestisch wandmateriaal!
- Ook voor renovatie en verbeteren van de akoestiek in bestaande accommodaties!

TRENOMAT
DE GRAAF EN VAN STIJN BV

De Graaf en van Stijn BV
Postbus 32
2420 AA Nieuwkoop
Tel: (0172) 57 97 20
Fax: (0172) 57 26 70
www.trenomat.nl
info@trenomat.nl

Al 40 jaar gespecialiseerd in nieuwbouw & onderhoud

ROCKS N RIVERS
OUTDOOR & EVENEMENTEN

Survival dagen
Survival kampen
Wintersport kampen

SNOWBREAKS.NL
BY ROCKS N RIVERS

www.rocksn-rivers.nl / www.snowbreaks.nl

Twitter Facebook

Master of Sports

Vergroot je kwaliteiten

Met MasterClass van dr. Lars Borghouts

Fontys Sporthogeschool start in september 2013 wederom met de NVAO geaccrediteerde opleiding Master of Sports. Deze Master legt het accent op toegepast onderzoek. De opleiding kent naast het basisdeel twee mogelijkheden tot specialisatie: **Education en Health**.

De twee-jarige opleiding wordt in deeltijd aangeboden op vrijdagmiddag en -avond.

Lerarenbeurs

Voor deelnemers uit het onderwijs biedt de lerarenbeurs uitkomst. Met het geld uit de beurs wordt een groot deel van de kosten betaald en in de meeste gevallen ook de vervanging bij uw onderwijsinstituut.

Geïnteresseerd?

Kom naar de informatieavond op **vrijdag 5 april** van 18.45-21.00 uur bij Fontys Sporthogeschool in Eindhoven.

MasterClass

Dr. Lars Borghouts, docent aan de Master of Sports zal een compacte MasterClass verzorgen tijdens deze informatieavond. Niet alleen interessant maar ook een uitgelezen manier om een beeld van het niveau en de inhoud van deze Master te krijgen.

Docenten

De Master of Sports heeft aansprekende docenten aan zich weten te binden. Naast het sterke basisteam onder leiding van lector dr. Lars Borghouts, worden de colleges onder meer verzorgd door Paul de Knop (rector Universiteit Brussel en erkend sportsocioloog), Mark van den Heuvel (lector Sporteconomie) en gastspreker Marcel Wintels (voorzitter KNWU en Fontys Hogescholen).

Voor meer informatie, aanvragen van een brochure of het aanmelden voor de informatieavond, ga naar **www.masterofsports.nl**

**DENK
GROTER**